

İSMAYİL HAKKI BALTACIOĞLU'NDA TOPLUMSAL KALKINMA ANLAYIŞI

Birsen ŞAHİN

98580

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sosyoloji Anabilim Dalı için öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Ankara
Haziran, 2000

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof.Dr. Cihat ÖZÖNDER

Üye

Prof.Dr. Nevin Güngör ERGAN (Danışman)

Üye

Doç.Dr. Demet ULUSOY

Üye

Doç.Dr. M.Çağatay ÖZDEMİR

Üye

Yrd.Doç. Dr. Serdar SAĞLAM

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Prof. Dr. İbrahim TANYERİ
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalışma alanımın belirlenmesinde ve şekillenmesinde teşvik, hoşgörü ve yardımlarını hiçbir şekilde esirgemeyen değerli hocam, Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın şekillenmesine katkıda bulunan sayın Prof. Dr. Cihat ÖZÖNDER ve Prof. Dr. Kemal AYTAÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma esnasında, bize her konuda yardım öneren Baltacıoğlu'nun kızı Hatice BALTACIOĞLU'na teşekkür ederim.

Birsen ŞAHİN

ÖZET

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Türk sosyolojisinde isimi çok duyulmayan ama Türk toplumunun sorunları üzerine orijinal görüşleri olan ve bu sorunların çözüm önerileri üzerinde yoğunlaşan bir Türk sosyoloğudur.

Baltacıoğlu'na göre, Türk toplumunun sorunlarına çözüm bulacak olan sosyologlardır ve onlar halkı harekete geçirecek güce sahiptirler.

Türk toplumunun en önemli sorunu olan toplumsal kalkınma üzerinde orijinal çözüm önerileri sunan Baltacıoğlu, görüşlerinde sürekli olarak bütüncü bakış açısının önemini vurgulamıştır. Sorunlar birbirinden bağımsız değildir; bu nedenle sorunların bütüncü açıdan ele alınması gerekmektedir.

Baltacıoğlu çok yönlü bir fikir adamıdır. Bu Onun eserlerine de yansımış ve sorunlara önerdiği çözüm önerilerinin de farklı olmasını sağlamıştır.

Baltacıoğlu toplumsal kalkınma hakkındaki görüşlerini kalkınma ağacı modeli ile açıklamıştır. Bu ağacın kökü gelenekler(din, dil, sanat), gövdesi nüfus, dalları ise tekniktir. Bu ağacın meyvelerini korumak işi ise eğitim kurumuna aittir.

Baltacıoğlu'nun aktüalitesini koruyan toplumsal kalkınma hakkındaki görüşleri, Türk sosyolojisine katkıda bulunacak niteliktedir. Sosyoloji ve sosyologlar toplumun güncel sorunlarından uzak kalamayacaklarından dolayı, toplumsal kalkınma sorunu tıpkı geçmişte olduğu gibi, gelecekte de ele alınacak konulardan birisi gibi görünmektedir.

SUMMARY

İ.H.Baltacıoğlu, a Turkish sociologist, has original ideas on the problems of Turkish society and has focused on the suggestions for their solutions; however, he is not a well-known one.

According to him, those to find solutions for the problems of Turkish society are sociologists and they have the influence to lead people to action.

Baltacıoğlu has suggested original solutions for national development problem that is the most important one of Turkey and he has always highlighted the importance of holistic view. Problems are not separated from each other; that is why, they should be dealt with from a holistic point of view.

Baltacıoğlu is a prolific thinker, which can be seen in his works and enabled him to suggest different solutions to the problems.

Baltacıoğlu has explained his about national development ideas with the theory of development's tree. This tree's root is traditions(religion, language, art), its trunk is population and its branches is technique. This tree's fruits protected by education.

Baltacıoğlu's ideas about national development are still valid and are of the quality to contribute to Turkish sociology. National development seems to be an issue to be considered in the future as in the past since sociology and sociologists cannot keep themselves away from the actual problems of the society.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR

ÖZET

SUMARY

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1.Çalışmanın konusu ve kapsamı

2.Çalışmanın amacı ve önemi

3.Çalışmanın metodu

I. PROF DR. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU’NUN HAYATI

II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. EVRİMCİ GÖRÜŞ

2.2. BALTACIOĞLU’NDA METOT

2.3. TEMEL KAVRAMLAR

2.3.1. Toplum

2.3.2. Kültür

2.3.3. Millet ve Milli Kişilik

2.3.4. Gelenek

2.3.5. Ananecilik ve Muhafazakarlık

2.3.6. Medeniyet

III. BALTACIOĞLU’NUN KALKINMA KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

3.1.2. Dil.....	55
3.1.3. Sanat.....	60
3.1.3.1. Edebiyat.....	62
3.1.3.2. Tiyatro.....	64
3.1.3.3. Mimari.....	66
3.1.3.4. Resim ve Müzik.....	67
3.1.3.5. Moda	69
3.2. KALKINMA AĞACININ GÖVDESİ: NÜFUS	69
3.3. KALKINMA AĞACININ DALLARI.....	71
3.3.1. Tekniğin Anlamı	72
3.3.2. Tekniğin Kalkınmadaki Rolü.....	75
IV. EĞİTİM VE KALKINMA.....	80
4.1. BALTACIOĞLU’NUN EĞİTİM KONUSUNDA ETKİLENDİĞİ ORTAM.....	81
4.2. EĞİTİM KONUSUNDAKİ TEMEL GÖRÜŞLERİ.....	88
4.2.1. Şahsiyetin Oluşması Aşamaları.....	89
4.2.2. Eğitimin İlkeleri.....	91
4.2.2.1. Kişilik.....	92
4.2.2.2. Çevre.....	92
4.2.2.3. Çalışma.....	93
4.2.2.4. Verim.....	94
4.2.2.5. Başlatma.....	95
4.3. OKUL	95

4.3.1.Şahsiyet Oluşumunu Şekillendirme.....	99
4.3.2.Okulda Yapılması Gereken Değişiklikler.....	103
4.4. ÖĞRETMEN.....	105
4.5. ÜNİVERSİTE.....	108
4.6. HALK ÜNİVERSİTELERİ.....	109
4.7. KÖY ENSTİTÜLERİ.....	110
4.8. HALK EVLERİ.....	112
4.9. YENİ ADAM.....	115
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	117
KAYNAKÇA.....	120

GİRİŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana bilim Dalı Yüksek Lisans programına tez çalışması olarak hazırlanan bu çalışmada "BALTACIOĞLU'NUN TOPLUMSAL KALKINMA ANLAYIŞI" incelenmiştir.

"Doğa bilimleri gibi, insan bilimleri de, dünyayı yalnızca anlamak isteseler bile, kaçınılmaz olarak onun değişimine etkide bulunurlar. İnsan bilimlerinin elde ettiği verilerin de kitlelerin manipülasyonuna yönelik teknolojilere kaynaklık ettiği yadsınamaz."(Gürgören 1988:107)

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında Sosyoloji alanında yapılan çalışmaların genellikle, ülkenin o günkü problemlerine çözüm bulmaya yönelik olduğu görülmektedir. Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve daha bir çok sosyolog, hem Türk sosyolojisine hem de Türkiye'nin aktüel problemlerinin çözümüne katkıda bulunmuşlardır.

Türk sosyoloji tarihinde ismi çok duyulmayan ama sosyolojiye büyük katkısı bulunan sosyologlar da vardır. Bu sosyologların isimlerinin duyulmamasının nedeni, değişik alanlarla ilgilenmiş olmalarıdır. Gerçi bu özellik ilk dönem sosyologlarının çoğunda da görülmüştür, fakat onların sosyolog niteliği hep ön planda yer almıştır. Baltacıoğlu da sadece sosyoloji ile değil felsefe, sanat, eğitim gibi alanlarla da ilgilenmiş, bunlardan en çok eğitim alanında ün sahibi olmuş ve bu nedenle sosyolog yönü hakkında pek fazla inceleme yapılmamıştır.

Baltacıoğlu bu yönlerinin dışında, Türk kültür hayatına fikir gazetesi geleneğini getirmiş, gazete ve dergi yöneticiliği de yapmıştır. 1934'de kurduğu Yeni Adam dergisini, milletvekilliği yaptığı yıllar dışında 1978'e, yani ölüm tarihine kadar önce haftalık daha sonra aylık yayınlamıştır. O, bu derginin hem baş yazarı, hem editörü,

hem de dağıtıcısı, kısaca her şeyi olmuştur. Bunun dışında, 1950'lerin ılımlı din anlayışına dayanan Din Yolu dergisini çıkarılmasında da büyük emek harcamıştır(Tozlu 1989:210-225).

Bu çalışmada İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun konu alınmasının nedeni ilk olarak; Türk sosyolojisine katkıda bulunmaktır.

İkinci olarak; eğitimci, felsefeci, sanatçı ve sosyolog olan Baltacıoğlu'nun sosyolojiye olan katkıları geri planda kalmış ve onun daha çok eğitimci yönü hakkında çalışmalar yapılmıştır. Oysa onun sosyolojik görüşleri sosyoloji tarihi açısından önemlidir.

Üçüncü olarak; Baltacıoğlu Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarından itibaren toplumsal kalkınmanın sağlanması için çalışmış ve bu amaçla "Yeni Adam" dergisini çıkarmıştır. O günün sorunlarına ilginç çözümler bulmuş ve sosyologların bir toplum için çok önemli fikir adamları olduğunu savunmuştur. Onun toplumsal kalkınma ile ilgili olarak saptadığı problemlerin hala aktüalitesini koruduğundan, bu çalışmanın konusu da güncelliği dolayısıyla önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma hakkındaki görüşleriyle ilgili olarak diğer sosyologların da görüşlerine yer verilmiştir. Bu şekilde onu etkileyen ve görüşlerini şekillendiren ortam belirlenmiştir ki, onun görüşlerinin anlaşılması için etkilendiği kişilerin ve içinde bulunduğu ortamın bilinmesi gerekir. Baltacıoğlu (1960:21-22)Tanzimat'tan bu yana Türkiye'de bir kalkınma çabası olduğunu söyler. Bunu ise beş aşama halinde verir.

Bu aşamalardan ilki II.Abülhamit döneminde olmuştur. II. Abdülhamit toplumun kalkınması için elinden geleni yapmıştır. O, okullar, hastahaneler, yollar yaptırmış ama yine de toplumu kalkındırmada tam bir başarı sağlayamamıştır.

İkinci aşama, İttihat ve Terraki Cemiyetinin II. Abdulhamit'in istibdadını yıkarak Meşrutiyeti ilan etmesi ile gerçekleşmiştir. İttihat ve Terrakicilerin ellerinden geleni yapmaları hatta bu uğurda canlarını bile vermeleri kalkınma için yeterli olmamıştır.

Üçüncü aşama, Kurtuluş Savaşı ve onun sonrasında ortaya çıkan gelişmelerden oluşmaktadır. Bu gelişmeleri sağlayan isim ise Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk

Türk ülkesini bağımsız kılması, halifeliği kaldırması, Arap harflerinin yerine Latin harflerini getirmesi, şapka kanununu çıkarması, darülfünunu üniversiteye dönüştürmesi, eminleri rektör yapması gibi çalışmaların tamamında toplumsal kalkınmayı sağlamaya çalışmıştır. Ama Atatürk'ün bütün bu çalışmaları da ülkeyi tam olarak kalkındırmamıştır

Dördüncü aşama, tek partili rejimden, demokrasiye geçiştir. Bu dönemde ülke için, kişiler için, toplum için çalışmalar yapılmıştır. Bütün bunlar da kalkınmayı sağlayamamıştır.

Beşinci aşama ise, öğretmen okullarının açılması, köy enstitülerinin açılmasıdır. Daha sonra bunlarla da ülke kalkınamamıştır.

Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Atatürk'ün laiklik, özgürlük, endüstri ve teknik açıdan başlattığı çalışmalara devam etmiştir. Nüfusunu artırmış, endüstriyel açıdan çalışmalar yapmıştır, fakat kalkınma yine de sağlanamamıştır. Bunun sebeplerinden birisi, bütün halinde olan ve bütün güçlükleri yenecek bir ulusun olmamasıdır. Türkiye'de güçlü bir ulus olmak için gerekli olan dil, din ve sanatta birlik vardır, fakat bunun yanında bu konuda halk ile aydın arasında anlaşmazlık vardır Kalkınamamanın diğer sebebi, o güne kadarki kalkınma çabalarının sadece bir konu üzerine eğilmesidir; kalkınma konusu sadece bir alana eğilmekle halledilemez . Kısaca kalkınmanın gerçekleşmesi için toplum bütün olarak ele alınmalıdır.

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınmayı incelerken konuyu geniş bir perspektif içinde ele almış ve kalkınmada etkili olabilecek her konuya değinmiştir. O güne kadar ki toplumsal kalkınma hareketlerini eleştirmiş ve onların tam bir başarıya ulaşmadığını ve aynı anlayışla devam ederlerse yine başarısız olacaklarını belirtmiştir. Baltacıoğlu(1968:2)'na göre toplumsal kalkınma bir birlik ve bütünlük işidir. Parçalara yönelik kalkınma çalışmalarının bir sonuç vermemesinin nedeni, toplumun bir bütün olması ve kalkınma çabalarının da bütüne yönelik olmasındandır. Türkiye ile ilgili sorunlar, birbirinden kopuk değildir; bu sorunların çözümü ancak içinde yaşanan çevrenin bütün olarak ele alınmasıyla bulunacaktır.

Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma görüşü Onun, eğitimci, felsefeci, sanatçı ve sosyolog yönünün etkileşimi sonucunda ortaya çıkmış ve özellikle eğitimci yönünün, bütün eserlerinde etkili olduğu gerçeği, Onun toplumsal kalkınma görüşünde de etkisini sürdürmüştür.

Baltacıoğlu'nun 1930'lu yıllarda ortaya attığı kalkınma modelinde sıraladığı çözülmesi gereken problemlerden bazıları hala günümüzde de çözüm beklemektedir. Bu nedenle Onun sosyolojik görüşleri, sosyoloji tarihi açısından önemlidir. Fakat bütün bunların yanı sıra çok fazla konuyu ele almış olması ve bir konuya odaklaşmaması nedeniyle çalışmalarında, zaman zaman gözle görülür boşluklar olmuştur. Baltacıoğlu bazı eserlerinde çok tutucu bir yaklaşıma sahip görülürken, bir başka çalışmasında ilerici ve modern çizgiye sahip bir anlayış sergilemektedir. Bu nedenle Baltacıoğlu'nun zaman zaman görüşlerinde değişimler olduğu söylenilebilir.

Baltacıoğlu(1968:2) toplumsal kalkınmayı açıklamak için bir toplumsal kalkınma ağacı modelinden söz etmektedir. Bu ağacın kökü gelenek, gövdesi nüfus, dalları ise elde edilen ürünler yani teknik unsurdur. O bu çerçevede toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışmış ve neredeyse bütün hayatını toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmeye adanmıştır.

Bu bölümde çalışmanın konusu ve kapsamı, amacı ve yöntemi ile ilgili bilgiler açıklanacaktır.

1.Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yaptığı incelemelerde toplumsal sorunlara yönelen, bunlara çözüm arayan ve sırf bu amaçla da "Yeni Adam" isminde bir dergi çıkaran, Türk toplumuna ve sosyolojisine önemli katkılarda bulunan bir sosyologdur. Ona göre Türk Milleti zorluklarla mücadele edebilecek güce sahip bir toplumdur. Tarihsel süreç içerisinde, uzun bir dönem moderniteyi ve teknolojiyi takip edemeyen Türk Milletinin, diğer milletlere göre geride kalmasının nedeni, daha önce sahip oldukları birliktelik hissi yani gelenek birliğinin zayıflamış olmasıdır.

Baltacıoğlu'na göre toplumsal kalkınmanın sağlanması için gelenek birliği sağlanmalı, nüfus, eğitim problemleri giderilmelidir. Bunları gerçekleştirecek kişilerse ne politikacılar ne de ekonomistlerdir; bunu yapacak olanlar sosyologlardır.

Onun görüşlerinin belirlenmesinde bazı isimler etkili olmuştur ve içinde yetiştiği ortam, zaman, onu çok farklı konularla ilgilenmeye yöneltmiştir; hattatlıktan, felsefeci kişiliğe, eğitimcilikten sanatçılığa uzanan geniş bir yelpazede eserler vermiştir. Fakat çalışmalarının Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra toplum ve ülke sorunlarına yönelik olarak odaklaştığı görülmektedir. Bu kadar farklı uğraşının hepsini, ülkesinin kalkınmasını sağlayabilmek için kullanmıştır. Onun bütün eserlerinin ayrıntılı şekilde incelenmesi mümkün olmayacağından dolayı, sadece, eserlerinin toplumsal kalkınma ile ilgili olan kısımları ile ilgilenilmiş ve bunlar kalkınma başlığı altında verilmiştir. Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma konusundaki düşünceleri; üç başlık altında incelenmiştir.

Çalışmamızda ilk bölümde; Baltacıoğlu'nun hayatı ve etkilendiği fikir ortamı verilip, ikinci bölümde ise; Baltacıoğlu'nun sahip olduğu teorik yaklaşım ve metodu belirtilmiş ayrıca kullandığı kavramlar açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; Baltacıoğlu'nun kalkınma hakkındaki görüşleri, kalkınma ağacı modeline göre açıklanmıştır. Burada ilk önce Kalkınma Ağacının ne anlama geldiği ve ortaya çıkma aşaması üzerinde durulmuş, daha sonra da bunun Türkiye'de uygulanmasının nasıl gerçekleşeceği belirtilmiştir. Kalkınma Ağacının kök, gövde ve dallar olmak üzere üç kısmı vardır ki, bunlardan her birisi çok önemlidir ve bunların birisi olmadan, diğerlerinin de hiçbir anlamı yoktur. Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınmanın nasıl gerçekleşeceğini belirttiği kalkınma ağacı modelinde, kökü oluşturan din, dil ve sanat, gövdeyi oluşturan nüfus ve dalları oluşturan teknik, incelenmiştir.

"Kalkınma Ağacı"nın başlıklarda kullanılmasının geçerli nedenleri vardır. Şöyle ki; Baltacıoğlu'nun bütün eserlerinde söz ettiği toplumsal kalkınma ve onun gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri sistematik bir şekilde ifade ettiği kalkınma ağacı modelidir. Bununla toplumu bir ağaca benzetmiş ve onu kök, gövde ve dallarına ayırmıştır. Yeni Adam dergisinde de sürekli olarak toplumsal kalkınmayı

bu modelle açıklamıştır. Toplumsal kalkınmayı tam olarak açıklayan bu modelin başlık olarak seçilebileceği kanaatindeyiz.

Dördüncü bölüm; "Eğitim ve Kalkınma" olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında ilk olarak Baltacıoğlu'nun eğitim görüşlerini etkileyen kişilerin eğitim anlayışları incelenmiş ve bunların ışığında Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının nasıl şekillendiği belirlenmiştir. O eğitimi sadece çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi olarak ele almamıştır; bu nedenle Onun eğitim hakkındaki görüşleri incelenirken diğer alanlarla olan bağlantıları da dikkate alınmış ve eğitim konusuna ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Kanımızca bunun haklı gerekçeleri vardır. Şöyle ki; Baltacıoğlu, içinde yaşadığı dönemin en önemli sorunu olan toplumsal kalkınma hakkındaki çalışmalarında özellikle toplumsal sorunların, parçalar şeklinde ele alınarak, çözüme ulaştırılamayacağı ve bu nedenle de toplumsal sorunların bir bütün şeklinde ele alınması gerektiğini savunmuştur. Eğitim toplumsal kalkınma için önemli unsurlardan birisidir; eğitimden toplumun bilinçlendirilmesi ve toplumu bir arada tutan geleneklerin gücünün korunması için faydalanılır. Eğitim aynı zamanda, teknik ile de yakından ilgilidir; gelenek birliği sağlandıktan sonra teknik açıdan ilerlemek için eğitim sisteminin buna uygun olması gerekmektedir. Kalkınmanın sağlanması için eğitimde takip edilecek yolu Baltacıoğlu uygulamalı eğitimle ve eğitimde Türkiye doğru gitmek şeklinde ifade etmiştir; Türkiye doğru gidişe sadece eğitim alanında değil, bütün alanlarda uyulması gerektiğini belirtmiştir. Onun Türkiye Doğru ve uygulamalı yapılacak eğitim anlayışı İçtimai Mektep adlı kitabının beş prensibi ile özetlenmiştir. Türkiye Doğru gidiş tamamlandığı zaman, Batı tekniğini almak için Batı toplumuna girilmesi gerektiğini de, Batıya Doğru eserinde belirtir.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır, bunlardan birincisi sosyolog olarak isminden çok söz edilmeyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Türkiye sosyolojisi içinde ki yerini belirlemektir. Baltacıoğlu, yaşadığı dönemin toplumsal problemleriyle ilgilenmiş ve bu problemlere sadece teorik olarak değil, uygulamalı olarak da çözümler getirmiştir.

Onun hala güncelliğini koruyan toplumsal kalkınma hakkındaki fikirlerinin sistematik bir halde sunulması bu çalışmanın ikinci amacını oluşturur. Ayrıca, kalkınmanın gerçekleşmesi için, ilgilenilmesi gereken konu olarak belirlediği din, dil, sanat, nüfus, eğitim ve teknoloji ile ilgili sorunlar güncelliğini korumakla beraber, sadece bazı problemlerin şekli değişmiştir. Bu nedenle Onun toplumsal kalkınma hakkındaki görüşlerinin analizi, günümüz açısından da önem arz etmektedir.

Toplumsal kalkınma için eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini savunan Baltacıoğlu, İçtimai Mektep isimli eserlerinde bunun beş ilke ile gerçekleştirileceğini savunmuştur. Onun eğitim sistemini kalkınmada bir unsur olarak görmesi ve eğitim sisteminden verimli sonuçların alınmaması problemi günümüzde de aktüalitesini korumaktadır.

Dil, bir toplumun temel yapı taşlarından ve dilin yozlaşması o toplumun gücünü kaybetmesine neden olur. Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan, günümüze kadar önemli bir konu olan dili, Baltacıoğlu kalkınmada bir unsur olarak ele almıştır. Onun eğitim ve dil gibi alanlara ilişkin görüşleri, günümüzde de hala önemini korumaktadır. Bu konuların tarihi geçmişi, onların şuanki durumunun analizini kolaylaştıracağından, bu çalışma ayrı bir önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, "BALTACIOĞLU'NUN TOPLUMSAL KALKINMA ANLAYIŞI" çerçevesinde incelenen din, dil, sanat, eğitim ve kültür sorunları hala güncelliğini korumaktadır. Bu sorunlarla ilgili olarak yapılan farklı araştırmalara birlikte yer vermesi ve bunların karşılaştırılması sosyoloji bilimine katkıda bulunacaktır.

3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma literatür taramasına dayalı betimleyici bir incelemedir. Literatür taraması tekniğine bağlı olarak, birincil kaynaklar olarak Baltacıoğlu'nun eserleri, ikincil kaynak olarak da onun hakkında yazılar yazmış, görüş beyan etmiş kişilerin eserleri incelenmiştir.

Yapılan bu çalışmada Baltacıoğlu'nun kullandığı “terbiye” kavramının yerine “eğitim”, “anane” kavramının yerine “gelenek” “inisiasyon” kavramının yerine “başlatma”, “ randıman” kavramının yerine “verim”, “travay” kavramının yerine “çalışma”ve “köy yığını” yerine ise “köy cemaati” kavramı kullanılmış, fakat alıntılarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

I.PROF.DR.İSMAYİL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN HAYATI

Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma hakkındaki görüşlerini anlayabilmek için onun hayatına da kısaca bir göz gezdirmemiz gerekir. Çünkü, "Kimi düşünürler vardır ki, hayatları ile fikirleri arasında sıkı bir bağ mevcuttur."(Aytaç 1979:165). Baltacıoğlu da bunlardan birisidir.

Baltacıoğlu'nun hayatı, kendisinin Yeni Adam'da yazdığı "Hayatım " isimli yazı dizisi, sonradan oğlu Ali Y. Baltacıoğlu'nun bu yazı dizisini toplayarak oluşturduğu "Hayatım" isimli kitap ve Kemal Aytaç'ın yazdığı "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Eserleri " (Aytaç 1979:165) isimli makaleden derlenerek hazırlanmıştır.

Baltacıoğlu 28.2.1886'da İstanbul'da, Cihangir'de dünyaya gelmiştir. Babası Kırşehir'li İbrahim Ethem, annesi ise Düzceli Hamdune (Hamide) Hanım'dır. Çocukluğu, büyük babasının Cihangir'de yaptırdığı büyük ahşap bir evde geçmiştir. Onu en çok etkileyen kişiler annesi ve babası olup, O, babasına büyük bir hayranlık ve saygı duymuştur. Baltacıoğlu'nun yazdığı "Hayatım" isimli yazı dizisinden, babasının Onun üzerinde, özellikle şu konularda etkili olduğunu çıkartabiliriz:

Baltacıoğlu hayatı boyunca manevi değerlere önem vermiştir. Onun bütün eserlerinde halkçı bir anlayış görmektediriz. Kültürel değerlere bağlı, ülkesinin kalkınmasını arzulayan ve bunun için de bütün hayatını bu uğurda çalışarak geçirmiş bir bilim adamıdır. O, sadece bilim adamı sıfatı ile kitaplar yazıp araştırmalar yapmakla kalmamış, ayrıca boş vakitlerinde bir işçi, çiftçi gibi çalışmıştır. Onun kültürel değerlere bağlı olmasında, bilim adamı olsa da daima halktan birisi olmasında, babası çok etkili olmuştur. Çünkü babası hayatta maddi değerlerden öte, manevi varlıklardan söz eden ve bunlara önem veren, iyi bir hattat olan ve bunun yanı sıra çiftçilik, marangozluk gibi işleri de büyük bir haz duyarak yapan bir kişidir. Tabii ki böyle bir ortamda yetişen Baltacıoğlu da hayatı boyunca bu türde

faaliyetlerde bulunmuş, bu eğilimi daha sonra J.J.Rousseau 'nun eserlerine duyduğu ilgi ile birleşmiş ve yeni bir eğitim prensibi oluşturmalarını sağlamıştır.

Baltacıoğlu'nun annesinden söz ettiği yazılarında, ona karşı da büyük hayranlık duyduğunu görmekteyiz. Eğitimsiz bir kadın olmasına karşın, annesinin hayat hakkındaki tavsiyeleri, geleneklerden gelen yalandan uzak durulması, doğru konuşulması, idealler için yılmadan çalışmak gerektiği gibi şahsiyet teşkil edici özelliklerden sürekli söz etmesi, Baltacıoğlu'nun değerler konusundaki düşüncelerinde etkili olmuştur. Babası ile annesi işi sevmek konusunda aynı fikirdedirler fakat, işin fayda için mi yoksa güzellik için mi yapılacağı konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Onların bu fikir ayrılığı Baltacıoğlu üzerinde olumlu bir etkide bulunmuş ve O hem güzel sanatlar alanında eserler vermiş hem de, elişlerine, zanaata, bahçıvanlığa ilgi duyup bu konuda çalışmalar yapmıştır.

Baltacıoğlu'nun okul hayatı da onun eğitim hakkındaki görüşlerinin şekillenmesinde çok etkili olmuştur. O ilk öğretimine önce Sirkeci'de mahalle okulunda başlamış, sonra döneminin en özgürlükçü okulu olan, Şemsülmekatip okuluna, daha özel bir okul olan Meşrifiküyuza, son olarak da Kışla Arkası okuluna gitmiş ve orada ilk öğretimini tamamlamıştır. Ortaöğretimini Salıpazarındaki Fevziye okulunda yapmıştır. Baltacıoğlu Fevziye okulunun kendisi üzerinde çok etkili olduğunu belirtir. Bu okul hem fiziki hem de eğitim yönünden kötü örneklerle dolu bir yerdir. Okulda tamamiyle ezberci bir anlayış hakimdir. Çok iyi ezberleyenler başarılı, ezber gücü zayıf olanlar ise başarısız olarak kabul edilmektedir. Ezber gücü pek kuvvetli olmayan Baltacıoğlu okulun bu tutumuna isyan etmiş ve o zamanlarda kafasında yeni bir eğitim düşüncesi şekillendirmeye başlamıştır. Fakat aynı okulda onu olumlu yönde etkileyen hocaları da olmuştur. Bu konuda Aytaç Türk Mustafa Efendi'nin, Türkçülük konusunda, Kenan Efendi'nin ise mantıki şahsiyetinin şekillenmesinde Baltacıoğlu üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Aytaç daha önceki dönemde yani ilkokulda, Hacı Mustafa Efendi'nin verdiği yazı derslerinin, Onun sanatçı şahsiyetinin oluşumunda etkili olduğunu ifade etmiştir. Onun üzerinde etkili olan bir diğer isim de, Hattat Kadri Efendi'dir. Baltacıoğlu Kadri Efendi'nin özellikle, her çizginin insan ruhundan bir şeyler taşıdığı, evrende maddeden öte şeylerin de var olduğu ve sanatın insanı özgürlüğe götürdüğüne inanmasından

etkilenmiş ve bunları hayatı boyunca uyguladığı temel ilkelerinin arasına almıştır. Ayrıca Hafız Dayı diye anılan kişi de onun dağcılık ve balıkçılık zevki üzerinde etkili olmuştur.

Baltacıoğlu'nun çocukluk hayatı din anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. Dindar bir aileye sahiptir. Babası ile birlikte camileri dolaşmış, babasından din konusunda çok şey öğrenmiştir. Din konusunda öğrendikleri onun ileriki yaşamında milli ve insani değerlerinin oluşmasında etkili olmuştur.

Baltacıoğlu lise hayatına Vefa İdadisinde başlamıştır. Lise yıllarında onun üzerinde etkili olan öğretmenleri vardır. Aytaç'ın bu konudaki açıklamalarından Baltacıoğlu'nun, Ağah Ömer'den güzel Türkçe konuşmayı öğrenmiş olduğunu, İbrahim Efendi'nin ise onun mantıki ve felsefi şahsiyetinin oluşmasında etkili olduğunu öğrenmekteyiz. Lise yıllarında okuduğu Rousseau'nun "Emile" isimli kitabından çok etkilenmiş ve bu etki onun yeni bir eğitim sistemi oluşturmasını sağlamıştır. Bunun nedeni ise, bu kitabın kendi hayatının gerçeği olduğuna inanmasıdır. Daha sonraki dönemlerde ise, O, E Durkheim ve H. Bergson'dan etkilenmiştir. Çünkü Durkheim ve Bergson, Rousseau'nun görüşlerine yakın bir görüşü ifade etmektedirler.

Bütün bu olumlu etkilerin yanı sıra Baltacıoğlu lise hayatını hiç sevmemiştir. Çünkü orada gençlere akıllarında kalacak ve gerçek yaşamda kullanacakları bilgi verilmemektedir. Karşı olduğu bu yapıyı gördükten sonra, kendi eğitim anlayışını oluşturmak için, gerekli olan bilgi birikimini sağlamaya başlamıştır.

Baltacıoğlu üniversiteye gitmeyi özellikle istemiştir. Çünkü O, üniversitelerin bilim için var olan ve tabiatı açıklamaya çalışan, özgürlüğe imkan tanıyan kurumlar olduğuna inanmaktadır. Daha önce ilkokul, ortaokul ve lise hayatında onun karakterinin şekillenmesinde etkili olan isimler gibi, yine üniversitede de, hayat görüşlerini etkileyen kişiler olmuştur. Bunlardan birincisi ilkokulda yazı dersleri aldığı Kadri Efendi'dir. Ondan yıllarca ders alan Baltacıoğlu, hattatlığa ilgi duymuş daha sonraki süreçte ise hattatlıkta ismini duyurmuş ve bu konuda, sayılı kişiler arasında yer almıştır.

Onu etkileyen diğer isim ise, Eczacı Şinasi'dir. Şinasi Baltacıoğlu'nun din konusundaki görüşlerini etkilemiştir. Ayrıca onun Öztürkçe konuşup, yazmasını sağlamıştır.

Baltacıoğlu'nu üniversite hayatında etkileyen bir başka kişi ise arkadaşı Mehmet Halit'tir. O zeki ve manevi değerlere önem veren bir gençtir. O, Baltacıoğlu'nun maddi değerlerden daha üstün olan manevi, milli değerlerin farkına varmasını sağlamıştır. Daha sonra genç yaşta veremden ölmüştür.

Baltacıoğlu üniversitede öğrenci iken Divan-ı Hümayun Defteri Kaleminde çırak olarak işe başlamıştır. Daha sonra buradan ayrılıp, Maarif Nezareti Mektubi Kaleminde çalışmıştır. Ardından tekrar Divan-ı Hümayunda çalışmış ve ardından da Tophane-i Amire Meclisi Harbiye Kalemî'ne, sınav kazanarak maaşlı olarak başlamıştır. İş hayatına memurluk ile başlayan Baltacıoğlu daha sonra 1908'de öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Bunda etkili olan ise, Darülmüallim İptidaiye'de gördüğü aşırı fertçi ve entellektüalist yapıyı değiştirmek istemesidir. "Ne bahasına olursa olsun, gençlikte, değer ve teknik inkılabını kabul eden bir zihniyet yaratmak gerekir"(Baltacıoğlu 1940b:18) ilkesi ile öğretmenliğe başlamış, laiklikle, medeniyetle, toplumu geri kalmışlıktan kurtarmak için çalışmalar yapmıştır. 1913'te Şemsülmekatip'te ders nazımlığı görevini büyük bir heyecanla yapmıştır. Bunun sebebini Baltacıoğlu(1940c:18) "Şemsülmekatip herhangi bir okul değil, Tanzimat hareketinin bütün yenilik hamlelerini taşıyan inkılapçı bir müessesedir." şeklinde açıklamıştır. Tiyatroya büyük önem veren Baltacıoğlu, bu okula tiyatrunun girmesini sağlayanlardandır ve daha sonra çocuklara oyun sergileyebilmeleri için piyesler yazmıştır. Bunlardan bazıları, İtalyan Çorbası, Köy Hocası, Bayrak, Yavuz Sultan Selimin Şahadeti 'dir. O, bu okulda yaptığı çalışmaları, İçtima-i Mektep'in ilk tohumları olarak görmektedir.

Baltacıoğlu bir süre Maarif Vekaleti tarafından, Avrupa ülkelerine araştırma yapmak için gönderilmiştir. Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Almanya'da araştırmalar yapmış ve bu araştırmaların da etkisi ile Türk toplumunu kalkındıracak yeni bir eğitim sistemi önermiştir. Bunlardan bir tanesi "Kır Okulu"dur.

1918 yılında Ziya Gökalp'in tavsiyesi ile Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne atanmasıyla, buraya yenilikler getiren Baltacıoğlu üç ay sonra Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne, ardından da Teftiş Kurulu Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır. Sonra Darülfünun'da müderrislik ve idarecilik görevlerinde bulunmuştur. Darülfünun'da görevli iken Anadolu'ya gitmiş ve bu yolculuk, onun hayatında Türklerin milli değerleri, kişiliği hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Böylelikle, Baltacıoğlu kafasındaki aydın ile halk, köylü ile şehirli ayrımının kalktığını ve Türk halkının sonsuzluğuna inandığını belirtmiştir. Bu durum hayatının diğer kısmında savunacağı "Türke Doğru" tezinin ortaya çıkışı için bir yol gösterici olmuştur.

Baltacıoğlu 1923'te Darülfünun Rektörü seçilmiştir. Üç yıl sonra kendi isteği ile bu görevden çekilmiştir. Görevinden ayrılmasının sebebi ise, anlaşılamayan iki öğretim üyesinden birisinin diğerinin işten çıkarılmasını istemiş olması, Baltacıoğlu'nun da görevini iyi yapan bu insanı işten çıkarmayı kabul etmemesidir. Darülfünunda müderrislik yapmaya ve Sanayi Nefise Mektebi'nde estetik ve resim pedagojisi dersleri vermeye devam etmiştir. Daha sonra Gazi Terbiye Enstitüsü Müdür vekilliğini, orada köklü değişiklikler yapmak üzere kabul etmiştir. Fakat Talim ve Terbiye Üyelerince onun fikirleri kabul görmeyince, bu görevden de kendi isteği ile ayrılmıştır. Bunun yanı sıra Sanayii Nefise'deki derslerinin alınması ve resim pedagojisinin kaldırılması ile oradaki görevi de bitmiştir(1932). Darülfünun müderrisi olan Baltacıoğlu Darülfünun reformuyla kapatılan Darülfünun yerine kurulan İstanbul Üniversitesinde kadro verilmemesi sonucunda görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

1933 yılından itibaren O "Yeni Adam" dergisini çıkararak yine de ülkesinin kalkınması için neler yapılması gerektiği konusunda görüşlerini dile getirmiştir. 1942'de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde tekrar üniversite hocalığına dönmüştür. Burada bir yıl pedagoji profesörlüğü, 1942-1950 tarihleri arasında ise, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilliği yapmıştır. 1950 yılından sonra Cumhuriyet Halk Partisinin seçimleri kaybetmesi ile yeniden bilimle ilgili çalışmalarına dönmüş ve bundan da aşırı bir keyif almıştır. Çünkü uzun zamandır kitaplarından uzak kalmıştır. Bu aşamada hem kitap yazmaya hem de Yeni Adam Dergisini çıkarmaya devam etmiştir. Bu arada sürekli kalkınmada dinin fonksiyonundan söz eden Baltacıoğlu

Kur'an-ı Kerimin güzel ve doğru bir Türkçe ile çevrilmesinin gerekli olduğuna inandığı için çeviri yapmaya başlamıştır. Bu yaklaşık on iki yıl sürmüştür. Baltacıoğlu gençlik yıllarında çok tepki çeken açıklamalarda bulunmuş, eskilerin geri kalmışlığını kırmak için çalışmalar yapmıştır. Ona bir zamanlar bu davranış tarzından dolayı "Deli Fişek" denilmiştir. Daha sonra ise dinle ilgili çalışmalarına hız verip, Kur'an-ın çevirisini yaptığını duydukları zaman "Ne oldu bu Baltacıoğlu'na ya? Son zamanlarda hep dinle uğraşıyor. Yaşı ilerledi de ondan mı? Ölüm korkusundan olacak!"(Baltacıoğlu 1969b:7)diye konuşulmuştur. Oysa O her zaman "Kalkınma için gerekli olan ilk şartlar dil, din ve sanattır." fikrini benimsemiştir. (Baltacıoğlu 1960:21)

Baltacıoğlu çalışmalarına 1.4.1978 tarihinde Ankara'da vefatına kadar devam etmiştir.

II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Baltacıoğlu'nun görüşleri, kuramsal bir çerçeveye oturtulacak ve Onun sık kullandığı çoğu zaman da farklı anlamlar yüklediği kavramlar açıklanacaktır. Bu açıklamalar yapılırken, onu etkileyen kişilerin de görüşlerine yer verilecektir.

2.1. EVRİMCİ GÖRÜŞ

Evrimci modeller, İnsanlığın doğrusal bir çizgi üzerinde geliştiği düşüncesi üzerinde şekillenmiştir. Bu modelin temsilcileri, sosyal değişimin belirli aşamalardan geçtiğini savunmaktadırlar. Evrimci modelleri benimseyen sosyologlar arasında H.Spencer, A. Comte ve E. Durkheim en tanınanlarıdır.

Türkiye’de evrimci görüşü savunan sosyologlar vardır. Ziya Gökalp de bu modeli benimseyen ve çevresindeki diğer sosyologları etkileyen fikir adamlarındandır. Bu sosyologlar, temelde insanlığın belli bir evrim çizgisi izlediğini belirtmekle beraber, evrimi ortaya koyan çeşitli öğelere verilen ağırlık bakımından farklılık göstermektedirler. Örneğin, Durkheim toplumların gelişmişlik düzeyi arttıkça sosyal problemlerin de arttığını belirtmesi ile, diğer evrimcilerden ayrılmaktadır.(Kongar 1999:88).

Evrimci görüş, 20. yüzyılda çok kabul görmemiştir, fakat kullanılan kavramlar sayesinde günümüzde de etkisini devam ettirmektedir. Evrimci görüş, Tönnies’in cemaat-cemiyet, Durkheim’in mekanik- organik toplum ayrımları ile sosyolojiye büyük katkıda bulunmuştur(Tan 1981:58-59). Ayrıca, evrimci görüş insanı çevresi

içinde ve doğa ile olan ilişkileri çerçevesinde ele alarak bize, teknoloji, nüfus artışı gibi, insanla doğa ilişkisinin temel kanunlarını vermiştir(Kongar 1999:120).

Bu bölümde, evrimci görüşün temel özelliklerini açıklamak için, bu yaklaşımın temsilcilerinin görüşleri kısaca açıklanacak ayrıca evrimci sosyologlardan en fazla, Gökalp ile Durkheim'den etkilenen, evrimci olarak nitelendirebileceğimiz Baltacıoğlu'nun bunlarla benzer ve farklı yönleri belirlenecektir.

Auguste Comte:

Comte, doğrudan doğruya yeni bir toplum yaratmaya yönelerek(Kongar 1999:94), sosyolojiyi sosyal statik ve sosyal dinamik olarak ikiye ayırmıştır. Sosyal statik, toplumun var olan koşullarını, düzenini irdeler; sosyal dinamik ise toplumun değişen koşullarını irdeler. Hiçbir toplumda, toplumsal düzen olmadan, toplumsal ilerleme de olmaz (Kızılcılık 1994:45-46).

Baltacıoğlu'nun gelenek ve medeniyet ayrımı, Comte'nin toplumsal statik ve toplumsal dinamik kavramlarına benzemektedir. Comte'un toplumsal statik ile ifade ettiği toplumdaki düzen ve değişmezliği, Baltacıoğlu gelenekler ile ifade etmiştir. Gelenekler bir topluma özgüdür ve zamanla değişmezler. Gelenekler içindeki en önemli kuvvetler din, dil ve sanattır; bunlar bir toplumun temel yapı taşlarıdır. Comte'nin toplumsal dinamik ile ifade ettiği değişme ve ilerlemeyi ise Baltacıoğlu, medeniyet ile açıklamıştır. Medeniyet, teknik unsurdur; toplumdan topluma geçer, zamanla değişir ve gelişir. Toplumdaki ilerlemenin olması için, geleneklerin sağlam olması gerektiği görüşü ile Comte'un düzen olmadan ilerleme olmaz fikrine benzer bir görüş savunmaktadır.

Comte ilerlemenin olması için, nüfusun artması ve yoğunlaşması gerektiğini belirtir. Artan nüfusla birlikte, işbölümü kaçınılmaz hale gelir ve toplumda güçlü bir dayanışma ve bütünleşmenin olmasını sağlar(Kongar 1999:49). Baltacıoğlu da insanlığın ilerlemesini ve evrimini nüfus artışı ile açıklar. O, nüfusu bir toplumun kalkınması için zorunlu olarak görmektedir. Bir toplum kalkınmak istiyorsa, ilk önce gelenek birliğini sağlayacak daha sonra ise nüfusu artıracak ve yoğunlaştıracaktır; eğer bu koşullar sağlanabilirse, o zaman kentler ortaya çıkacak ve toplum ilerleyecektir (Baltacıoğlu 1967a:3).

Comte, toplumdaki değişmeyi, birbiri ardından gelen üç aşama ile açıklar. Bu aşamalar bir evrim şeklindedir ve toplumu daha ileriye doğru yöneltir. Bu aşamalar sırası ile, teolojik, metafizik ve pozitif devredir. Teolojik devrede toplum, doğa üstüne önem verir. Ekonomisi tarıma dayalıdır, hükümet şekli askeridir. Bu aşama kendi içinde de fetişizm, politeizm ve monoteizm olarak üç döneme ayrılmıştır(Kongar 1999:95). Metafizik devrede, olayların açıklanması, metafizik(soyut güçlere) nedenlere bağlanır. Pozitif devrede ise, olaylar gözlem ve pozitif bilim yöntemleri kullanılarak açıklanır(Erkal 1991b:206). Bu toplumda insanlar bilime ve bilimimin kılavuzluğuna güvenirler(Doğan 1996:78). Baltacıoğlu ise toplumların evrim sırasını, kabile, aşiret, derebeylik, site ve millet olarak belirlemiştir. Kabile en az iki klanın birleşmesi ile oluşmuş, dinsel inancında totemik karakterler gösteren sınıfların bulunmadığı topluluklardır. Aşiretlerde, klanlara göre daha ileri düzeyde bir yaşam tarzı oluşmuş, toplumda, dini, politik görevler belirlenmiş, insanlar toprağa bağlı bir hayat sürmeye başlamışlardır. Derebeylik, köy temeli üzerine kurulu toplum tipinin zamanla kendini idare etmez duruma gelip, dışarıdan yardıma muhtaç olduğu dönemde onları koruyucu yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bu Türklerde Yavuz Sultan Selim zamanında görülmüştür. Site, kent yaşamı anlamında olup, bu kavramı ilk kez ortaya atan Gökalp'tir. Millet ise aralarında din, dil, sanat, ahlak, zevk ve zihniyet birliği olan kişilerden oluşur(Baltacıoğlu 1939:82-99)

Herbert Spencer:

“ Spencer, toplumu yaşayan bir organizma gibi devamlı bir büyüme içerisinde düşünmüştür. Yaşayan vücutlar gibi toplum büyüdükçe, kendisini meydana getiren yapılar farklılaşır. Toplumun yapısındaki fonksiyonlarda da farklılaşma artar. Artan farklılaşma ile parçalar arasındaki karşılıklı bağımlılık da artar.” (Kongar 1999:91-93).

Toplum, sürekli değişen ve ilerleyen bir organizmadır. Toplum bu sürekli evrim içerisinde basitten karmaşığa doğru bir değişim gösterir. Toplumun evrimleşmesi ile, o toplumun parçalarının fonksiyonlarındaki farklılaşma, farklılaşma sonunda da,

farklılaşan parçalar arasındaki bağımlılık artar. Evrim sonunda toplum endüstriyel bir düzene kavuşur. Bu düzenin kaçınılmazlığı, Spencer'ı deterministler arasına sokar(Kongar 1999:91). Baltacıoğlu'nun kalkınma ağacının dalları ile açıkladığı toplumdaki kurumların oluşması ve bunların birbirine olan bağımlılığı, kurumlardan birisinde meydana gelen bir değişimin diğerlerini de etkilemesi, Spencer'ın bu görüşüyle benzerlik gösterir.

Spencer insan hücresi ile ilkel toplum yapısını karşılaştırır. Hücreden insan yapısına nasıl geçiliyorsa, ilkel toplumlardan da endüstri toplumuna öyle geçildiğini savunur. Yani toplumların evrimi basitten karmaşığa, homojenlikten heterojenliğe doğru gider. Toplumdaki gerçek gelişme ise, daha az belirli, daha çok düzenli ve tek çeşit durumdan, daha çok belirli, daha çok düzenli ve ayrı cinsten duruma geçişin sağlanmasıdır. Değişimin kaynağını toplumun kendi içinde gören Spencer de ilerlemenin olması için, öncelikle bir düzenin olması ,ayrıca nüfus artışı ve nüfus yoğunluğunun olması gerektiğini söyler. Nüfus artışının en önemli sonucu işbölümüdür. İş bölümünün olduğu toplumlarda bütünleşme ve dayanışma daha fazladır. Bu görüşleri ile Durkheim'i etkilemiştir(Kızılcılık 1994:48-54). Burada, Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma ağacını andıran bir yapı vardır. Spencer'de toplumun, homojen durumdan, heterojen duruma geçmesi, Baltacıoğlu'nda ağacın gövdesinin nüfus artışı ile işbölümü sonrasında dallara ayrılmasına ve toplumun karmaşık bir yapıya sahip olmasına benzerdir.

Kısaca, Spencer'ın organik süreç yasası, her alanda basitten karmaşığa birbirini izleyen farklılaşmalarla giden tek bir evrim gerçeğidir(Bottomore 1997:78). Gelişme homojen olan bir durumdan, heterojen olan ve bunlar arasında karşılıklı bağlantı bulunan bir bütüne doğru ilerlemedir(Gökberk 1980:482-483). Baltacıoğlu'ndaki, nüfusun artması, tekniğin gelişmesi ile, kalkınma ağacının gövdesinin dallara ayrılması düşüncesi, Spencer'ın homojen durumdan heterojen duruma geçişi arasında benzerlik vardır.

Emile Durkheim:

Türk sosyologları üzerinde etkili olan Durkheim toplumu farklı şekilde tanımlar.

Durkheim birey topluluğunun topluma dönüşmesini dayanışmanın iki şekli ile açıklamıştır. Bunlar, mekanik dayanışma ile organik dayanışmadır. Mekanik dayanışmada iş bölümü azdır. Bireylerde zihinsel, ahlaksal, toplumsal birlik vardır. İnançları, kanaatleri, düşünceleri aynıdır; gelenek egemendir. Kişilik ve bireycilik yoktur. Toplumsal ve ahlaksal vicdan bir cinsten olduğu için hukuk, ahlak ve toplumsal kontrol önemlidir. Organik dayanışmada ise, bireycilik gelişmiştir; inançlarda, kanaatlerde, ahlakta bir cinstenlik azalmıştır. İşin uzmanlaşması ile bireyler de uzmanlaşmıştır. İnsanlar mekanik dayanışmada birbirlerine benzedikleri için dayanışma içinde olmalarına rağmen, organik dayanışmada insanlar birbirlerine benzemedikleri için birbirlerine muhtaçtırlar. Bu nedenle de iş bölümü içindedirler(Kongar 1999:102).

Durkheim, o güne kadarki evrimcilerden bir konuda ayrılmaktadır. Evrimciler insanlığın doğrusal bir çizgi üzerinde geliştiğini savunmalarına rağmen, O mekanik toplumdan, organik topluma geçildiğinde, gelişmenin yanı sıra sosyal problemlerde de artış olduğunu belirtir. Bunun nedeni, insanların organik topluma geçmesine rağmen, hala mekanik toplumun kurallarına uymalarıdır. Oysa organik toplumun da kendine özgü kuralları vardır. İnsanlar, bu kuralları öğrenip, uygulayana kadar, sosyal problemler devam edecektir(Kösemihal 1993:183-185). Bu konuda Tönnies Durkheim'la benzerdir ve bu benzerlik Onu da diğer evrimcilerden ayırır.

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınma modelini açıklarken, toplumsal gelişme için nüfusun arttırılması gerektiği düşüncesini, Durkheim'in Comte'den aldığı nüfusun arttırılması ve yoğunlaşması ile ortaya çıkan işbölümü fikri üzerine kurduğu, mekanik ve organik dayanışma modelinden etkilenecek oluşturmuştur. Mekanik toplumdan, organik topluma doğru geçişi sağlayan unsur, nüfusun artması ve artan nüfusla birlikte işbölümünün ortaya çıkmasıdır. Nüfusun artışı ve iş bölümünün ortaya çıkması, şehir yaşamının artması, Baltacıoğlu'nun kalkınma ağacındaki gövdeyi oluşturan nüfusun artması sonucu ortaya çıkan işbölümü ile dalların oluşması görüşü benzerdir. Ayrıca Baltacıoğlu, Durkheim'in toplumsal olguları nesneler gibi ele almasına da katılmıştır.

"Toplumsal olguları nesneler gibi ele alıyorsak, bunu toplumsal nesneleri ele alır gibi yapıyoruz. Salt toplumbilimsel olmak,

yöntemimizin üçüncü belirtici çizgisidir. Çoğunlukla bu görüngülerin aşırı karmaşık olduğu için, ya bilime ters düşüklerine inanıldı....."(Durkheim 1995:144).

Ziya Gökalp:

Ziya Gökalp sosyoloji alanındaki fikirlerini oluştururken, Durkheim'den etkilenmiştir. Metodoloji bakımından da Durkheim'le benzerlik gösteren Gökalp evrimci modelin temsilcilerindendir(Baltacıoğlu 1965:5931-932).

Baltacıoğlu Gökalp'in Türk fikir tarihindeki rolünü Bacon'un, Descartes'in insan düşüncesi tarihindeki rolüne benzetir. Nasıl onlar ortaçağ artığından toplumu temizlemişlerse, Gökalp de medrese artığı düşünceleri atıp onun yerine sosyal bilimlerin gelişmesi için uygun bir ortam hazırlamıştır. Onun İstanbul Darülfünunundaki içtimaiyat dersleri, dergi ve gazetelerdeki makaleleri ülkemize pozitif bir bilim anlayışı getirmiştir. İlk defa onun sayesinde Türk üniversitesinde sosyoloji kürsüsü kurulmuştur.(Baltacıoğlu 1965:932).

Gökalp, hars ve medeniyet ayırımı yapmıştır. O'na göre hars, bir toplumun bütün fertlerini birbirine bağlayan ve aralarında dayanışma meydana getiren kurumlar toplamıdır. Medeniyet ise, bir toplumun üst tabakasını başka toplumların üst tabakalarına bağlayan kurumlar toplamıdır. Hars ile medeniyet arasındaki ortak nokta, ikisinin de bütün sosyal hayatları içine almasıdır; sosyal hayatlar ise dini, fenni, ekonomik, lisani, bedii, ahlaki, hukuki, akli hayat olmak üzere sekiz türlüdür. O, sosyal hayatların toplamına ise hem hars hem de medeniyet ismini vermiştir. Gökalp(1978:25-26) hars ile medeniyet arasındaki farklılıkların ise şunlar olduğunu belirtmiştir:

1.Hars yalnız bir ulusun din, ahlak, hukuk, estetik, dil, iktisat ve fenle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir toplamıdır. Uygarlıkta aynı gelişmişlik düzeyine sahip bir çok ulusun toplumsal yaşayışlarının yani din, ahlak, hukuk, estetik, dil, iktisat ve fenle ilgili yaşayışlarının toplamıdır. Burada anlatılan hars ve medeniyet ayırımı Avrupa ve Amerika'daki kültürel yapı ile açıklayabiliriz. Avrupa ve

Amerika gelişmişlik düzeyinde, bütün Avrupalı uluslararasıda ortak bir Batı uygarlığı vardır. Bu uygarlığın içinde birbirinden ayrı ve bağımsız olmak üzere bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü, bir Alman kültürü v.b. vardır

2.Harsa ait olan şeyler suni değil, hem usulle yapılmayan hem de taklitle başka milletlerden alınamayan duygular zevklerdir. Medeniyet ise usulle yapılan taklit yoluyla bir milletten diğerine geçen bilgilerin ve tekniklerin toplamıdır. Örneğin, dinle ilgili bilgiler ve bilimlerin yöntemle ve istemle oluşturulması gibi, ahlakla, güzel sanatla, fenle ilgili bilgiler ve kavramlar da hep yöntemle ve istemle oluşturulmuşlardır.

3.Hars duygulardan, medeniyet ise bilgilerden meydana gelmiştir bu nedenle bir ulus, öbür ulusun dinsel, töresel, estetik duygularını aynen alamaz.

Baltacıoğlu, Gökalp'in hars ve medeniyet ayrımından etkilenmiş ve bunun üzerinde değişiklikler yaparak, gelenekle teknik ayrımını yapmıştır. Geleneği toplumun değişmeyen özellikleri olarak, tekniği ise, milletler arası olarak ele almıştır.

Gökalp bütün toplumların çeşitli aşamalardan geçtiklerini kabul eder. Toplumlar önce ilkel kavimler biçiminde bulunurlar, sonra dinsel ulus olurlar, dinsel uluslar da evrimleşerek yasal uluslara dönüşür. Son olarak da insan toplumları kültürel ulus biçimine ulaşırlar. Bu ise harsi millettir. Bu görüşleri ile Gökalp'in evrimci modeli benimsediğini görüyoruz. (Kongar 1999:47). Bu konuda Baltacıoğlu kabile, aşiret, derebeylik, site ve millete doğru gelişen toplumun evrimine yönelik açıklamaları ile, Gökalp'in görüşleriyle benzerlik göstermektedir

Sonuç olarak, Comte'un nüfus artışı sonucunda işbölümünün ortaya çıkması görüşü ile Baltacıoğlu'nun nüfusun artışı oluşturduğu ağacın gövdesinin güçlü olması benzerdir. Gökalp'in, Durkheim'in mekanik-organik dayanışmalı toplumlarından etkilenecek oluşturduğu kavim, ümmet ve millet devrine benzer bir görüşü Baltacıoğlu, kabile, aşiret, derebeylik, site ve millete doğru ilerleme şeklinde ifade eder. Ayrıca, Baltacıoğlu'nun kalkınma ağacının gövdesini dallara ayrılması, işbölümünün artması ve farklı yapılanmaların ortaya çıkması, Spencer'in toplumu canlı bir organizmaya benzetmesi, toplumların basitten karmaşığa doğru gitmesi ile

benzerdir. Son olarak, Durkheim ve Tönnies'in geleneksel yapının hakim olduğu toplumdan, işbölümünün olduğu, rollerin çoğaldığı bir topluma geçiş görüşü ile Baltacıoğlu'nun toplumların geliştikçe karmaşıklaştığı, işbölümünün arttığı görüşü benzerdir.

Durkheim'e göre her alanda giderek artan uzmanlaşma çağdaş toplumda gerçekleşir ve toplum bu gelişme doğrultusunda yetkinleşir. Böylece işbölümü, bireyleri uzmanlaşmaya zorlayıcı bir ahlaksal gerçeklik görünümündedir. Yani nesnel açıdan çağdaş toplumda dayanışmayı sağlayan ahlaksal gerçekliktir(Durkheim 1995:9).

2.2. BALTACIOĞLU'NDA METOT

Türk sosyologlarının batılı bir veya birkaç bilim adamının ülkemizde temsilciliğini yapma geleneği, Baltacıoğlu tarafından da sürdürülmüştür. Baltacıoğlu'nu eğitim, sosyoloji ve felsefe alanlarında derinden etkileyen isimler; Jean-Jaques Rousseau, Emile Durkheim ve Henri Bergson gibi bu bilim dallarının Fransız uyruklu temsilcileridir. Baltacıoğlu yaptığı çalışmalarda eğitim, psikoloji, sosyoloji ve felsefeye doğru geçiş yapmıştır(Kaçmazoğlu 1999:189).

Baltacıoğlu, Fransız bilim adamlarının yanı sıra, Durkheim okulunun Türkiye'deki en önemli temsilcisi olan Gökalp'ten de etkilenmiştir. Bu sonuca Baltacıoğlunun şu sözleri ile ulaşılabilir.

"...Yazmam gerekiyordu. Ziya Gökalp için de bir eser yazmam gerekiyordu. Çünkü çok yakından tanıdığım bir insandı. Aynı sosyoloji anlayışını taşıyorduk, ikimiz de Durkheim okulundandık. Üstelik İstanbul Üniversitesi'nde birlikte çalışmıştık."(Baltacıoğlu 1966a:2).

Baltacıoğlu'nun toplumsal kalkınma konusundaki görüşleri üzerinde yoğunlaşan bu çalışmada, onun kalkınma ağacındaki görüşlerine baktığımız zaman, evrimcilerden etkilendiği sonucuna varırız. Baltacıoğlu, sosyoloji alanında saha

çalışması yapmamış, teorik tartışmalara ağırlık vermiştir. Baltacıoğlu, bugün yapısal fonksiyonalizmi sosyolojinin yerine ikame eden sosyologlarımızın, sosyoloji için öngördükleri ve olmazsa olmaz dedikleri tekniklerden hiçbirini sosyolojide kullanmamıştır. Fakat bu durum, Baltacıoğlu'nun hiçbir sosyoloji yaklaşımına sahip olmadığı anlamına gelmez. Türkiye'de sosyolojinin kurulmasına Fransız sosyologları kaynaklık etmişlerdir ki bunlardan en etkili olanı ise E.Durkheim'dir. Baltacıoğlu sosyoloji çalışmalarında yapısal-fonksiyonalizmi yakından etkileyen Durkheim'in pozitivist ve olgusal sosyoloji anlayışına bağlı olması nedeniyle hem tümevarım hem de tümdengelim tekniklerini kullanmıştır. Yani Durkheim'in sosyoloji metotları ile toplumu incelemektedir(Kaçmazoğlu 1999:245). Baltacıoğlu, Durkheim'in metot anlayışını benimsemiş ve sosyologların buna uyması gerektiğini sosyoloji isimli kitabında açıklamıştır(Baltacıoğlu 1939:32-34).

Durkheim metot anlayışında, ilk önce bireylerin zihninde önceden yerleşmiş olan anane, görenek gibi bilimin ve metodun eseri olmayan bilgilerin, araştırma esnasında dikkate alınmaması ve tamamiyle nesnel olunması gerektiğini belirtir. Araştırmacı, araştırmaya kişisel duygu ve düşüncelerini katmamalıdır. Sonra, yapılacak araştırmada kullanılacak kavramların net bir şekilde tanımlanması gerektiğini ifade eder. Kavramların objektif bir tanımı yapıldığı zaman, araştırma da objektif olacaktır. Ayrıca Durkheim, doğa bilimlerinde olduğu gibi, araştırılacak konuya, bir nesne gibi yaklaşılması gerektiğini belirtir(Durkheim 1995:7). Baltacıoğlu bunları araştırmalarında dikkate almıştır.

" Biz toplum bilimcinin, doğrudan doğruya olguların karşısına geçmek için, onlar hakkında önceden edindiği nosyonları nasıl bir yana itmesi gerektiğini, onlara en nesnel niteliklere nasıl erişmesi gerektiğini, olguları sağlıklı ya da hastalıklı diye sınıflandırmanın yolunu doğrudan doğruya onlara nasıl sorması gerektiğini , son olarak da giriştiği açıklamaları kanıtlama biçiminde olduğu kadar, bu açıklamalarda da, aynı ilkedan nasıl esinlenmesi gerektiğini gösterdik. Çünkü, insan nesnelerin karşısında olduğu duygusuna bir kaz kapılınca, onları yararlı hesaplarla ya da ne türde olursa olsun uslamamalarla açıklamayı aklına bile getirmez. Bir nesne ancak bir başka güç tarafından doğrulanacak bir güçtür."(Durkheim 1995:144).

Durkheim, kolektif bilincin bireysel bilinçten farklı bir tür meydana getirdiğini savunur. Toplumsal hayatın açıklaması psikolojik açıklamada değil, toplumsal hayatta aranmalıdır. Kolektif bilinci, bireysel bilinçten ayıran iki nesnel nitelik vardır; bunlar dışlık ve baskıdır. Bu iki nitelik dışarıdan gelerek, kendilerini istese de, istemese de bireye zorla kabul ettirirler; toplumsal olayları psikolojik olaylardan ayırırlar. Böylece Durkheim bireysel bilinçten ve tasarılarından bağımsız olarak, toplumsal bilinç ve toplumsal tasarı diye iki gerçeğin varlığını kabul eder. Kolektif bilinç, bilinç hayatının en yüksek biçimidir(Kösemihal 1993:178).

Durkheim'in toplumsal gerçeklik konusundaki görüşleri bazı eleştiriler almıştır. Yapılan eleştirilerde, Durkheim'in toplumsal gerçekliği, "bireysel bilinçlerin karşılıklı etkisi, bireylerin bilincinde yalnız başlarına hiçbir zaman edinemeyecekleri bir değişiklik doğurur " şeklinde yorumlandığında herhangi bir problem olmamış; fakat, "bireysel bilinçlerden bağımsız olarak bireysel bilinçlerin dışında bulunan bir topluluk bilincinin varlığı " şeklinde yorumlandığında bunun kabul edilemez bir sav olduğu belirtilmiştir. Çünkü, o zaman topluluk bilinci, deneyi imkansız, metafizik bir hale gelir(Kösemihal 1993 :179).

Durkheim'ı bu konuda eleştiren diğer isimler ise Tarde ve Sorokin'dir. Bireyi ortadan kaldırdığımız zaman topluluk diye bir şey kalmayacağını savunan Tarde Durkheim'in, insanları ortaçağ gerçeklerine götürmek istediğini savunur. Sorokin ise Durkheim'in dışlık ve baskı kavramlarının bazı toplumsal olayları açıklamada yetersiz kaldığını savunur. Onun sadece zorunlu olan olayları toplumsal olarak görmesinin, toplumsal olaylar alanını daraltmakta olduğunu düşünür(Kösemihal 1979:180). Baltacıoğlu ise, Durkheim'in görüşünü destekleyerek, toplumsal bilinç kavramına büyük önem vermiştir. Herhangi bir sebeple fertlerin zihninde olmayan istekler, toplu halde bulunan fertlerin zihninde oluşur. Toplumsal olaylar, asıl cemiyet olaylarının sonuçlarıdır(Baltacıoğlu 1931:18-19).

Baltacıoğlu, Durkheim'in metot anlayışını kabul edip, "sosyal gerçeklik" görüşünü desteklemesine rağmen, bazı konularda Durkheim'le görüş ayrılığına düşmüştür. Bu ayrılıklar şunlardır:

Durkheim, sosyoloji biliminin konusunu, din, ahlak, hukuk, devlet, aile, ekonomi, sanat, teknik, dil, eğitim ve sosyal morfolojiden oluşan on iki olgu olarak ele alır. Bunlardan en genel olarak ise sosyal morfolojiyi inceler. Bu on iki olguya Durkheim "sosyal kurum" ismini verir ve hepsinin aynı derecede önemli olduğunu belirtir(Aytaç 1990:38).

Onun sosyal olguları aynı öneme sahip olarak almasına Baltacıoğlu karşı çıkar. Bunu ise, sosyal olguları önem derecesine göre aşamalandırıp temellendirerek ifade eder. Bu aşamalar şunlardır:

Kuvvet olguları

Anatomi olguları

Görev olguları

Ülkü olguları

Genel olgular

Sosyal olguları bu şekilde beş bölüme ayırdıktan sonra bunlar arasındaki kademelendirmede, din, dil ve sanat birinci takımda yer almıştır. Bunlar sosyal kuvvetlerdir. İkinci takımda aile ekonomi,devlet gibi toprakla ilintili olan sosyal kurumlar, üçüncü takımda ise idealler vardır. Baltacıoğlu'na göre toplumların doğması gibi ölmesi de bu üç yaratıcı ile ilgilidir(Baltacıoğlu 1967a:16-17).

Bütünün parçalara önceliği olduğu ya da toplumsal bütünün öğelerin toplamına indirgenemeyeceği ve öğelerin bütün tarafından açıklanması düşüncesi Durkheim'in sosyolojik görüşlerinin temelini oluşturmuştur(Aron 1989:229).

Baltacıoğlu, çalışmalarında Durkheim'in metot yaklaşımını uygulamasının yanı sıra, bütüncü görüşe de yer vermiştir.

Bütüncü görüşün sosyolojide kullanılmasının nedenini, Güngör şu şekilde ifade etmiştir:

"Sosyolojinin konusunu oluşturan "toplum" veya "sosyal realite" ve bu realitede ortaya çıkan sosyal olaylar çok sayıda faktör

tarafından etkilenen son derece karmaşık bir yapıya sahiptir. Sosyolojinin öncesini teşkil eden tarih felsefelerinde olduğu gibi, çağdaş sosyolojide de sosyal gerçekliği ve sosyal olayları açıklamaya yönelmiş çok sayıda doktrin, genelde onu tek taraflı olarak ve tek hakim faktöre dayalı görerek açıklamaya çalışmalarından yetersiz kalmışlardır.”(Güngör 1998b:30-31).

Sosyal olayları açıklamaya çalışan bu teoriler, toplumla ilgili sadece bir ya da birkaç faktörü göz önüne almış, fakat bunları bir bütün halinde incelememiştir. Oysa sosyoloji, topluma bir bütün olarak bakar ve sosyolojinin herhangi bir sorununu ele aldığı anda, bunu toplumu bölerek yapmaz; toplumu bir bütün olarak ele alır(Kurtkan 1974:96-97).

Sosyolojinin bütüncü özelliği, 20. Yüzyılda ortaya çıkan sorunları gidermeye yarayan bir özelliktir. Bu nedenle sosyoloji sosyal olayları her yanıya ele alıp, topluma işleyen bir bütün gözüyle bakmaktadır. Topluma bir bütün gözüyle bakılması, herhangi bir kurumun bütün içindeki işlevsel yerinin belirlenmesini kolaylaştırır. Toplumdaki unsurların bütünle ve birbiriyle etkileşiminin incelenebilmesi için, bunların bütün içindeki yerlerinin belirlenmesi gerekir(Erkal 1991b:64).

Türkiye’de bütüncü görüşün başlangıcını ve tarihçesini Fındıkoğlu’ndan öğrenmekteyiz. Fındıkoğlu, Türkiye’de ilk kez Mehmet İzzet’in bu teoriyi “gestaltçılık” adı altında, sosyolojiye uygulamaya çalıştığını belirtmiştir. Aynı yıllarda felsefeci Orhan Sadettin teorinin esasını açıklamış, Mustafa Şekip de 1926 yılında teorinin psikoloji çıgırları arasındaki yerini göstermiştir. Mümtaz Turhan’ da 1937’de verdiği ve “Gestalt Nazariyesi” adı ile yayınlanan konferansta teorinin sosyal meselelere uygulanmasına yol açacak fikirler ileri sürmüştür(Güngör 1991:34).

Mehmet İzzet’e göre, sosyoloji bütüncül görüşün uygulanabileceği verimli bir alandır. Toplum, yan yana mevcut olan fertlerin toplamından ibaret değildir, Örneğin, bir aşiret fertlerin toplamından oluşmaz, çünkü fertler doğar, gelişir, ölür ve onların yerlerine başkaları gelir. Fakat o aşiret yine devam eder(Güngör 1998b:33).

Baltacıoğlu da bütüncü görüşü benimsemiş ve toplumsal kalkınmayı sağlamak için çalışmalar yapanların başarısız olmalarını, toplumu bütün halinde almamalarına bağlamıştır. Oysa toplum bir bütündür ve bütün halinde ele alınmalıdır. O bu görüşü, toplumsal kalkınma ağacı modelinde de uygulamış ve kalkınma ağacını oluşturan unsurların bir bütün olduğunu, bunlardan herhangi birisinin olmaması durumunda ağacın da olmayacağını belirtmiştir.

Bütüncü görüşü Baltacıoğlu ve Mehmet İzzet'in yanı sıra Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu da benimsemiş ve Türk sosyolojisinde bütüncü görüşü temellendirmeye çalışmıştır. Fındıkoğlu, topluma yön veren kişilerin de bütüncü görüş yardımı ile aydınlanabileceğini belirtir. O, efsane kahramanların ve peygamberlerin yetiştikleri yüzyıllar ve toplumların dışında, başka bir yerde ve zamanda olmamalarını bütüncü görüş ile açıklar(Güngör 1998:34-36).

2.3. TEMEL KAVRAMLAR

Baltacıoğlu bir süre için, kültür, toplum millet, milliyet, gelenek ve medeniyet konularında Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'ten etkilenmiştir. Başlangıçta Ziya Gökalp'le ve E.Durkheim'le, sosyoloji konusunda benzer fikirleri paylaşan Baltacıoğlu daha sonra, hem Durkheim'le hem de Gökalp'le fikir ayrılığına düşmüştür. Başlangıçta katıldığı fikirlere zamanla karşı çıkmış, yeni bir kültür ve toplum anlayışı geliştirmiştir. Şimdi Baltacıoğlu'nun kullandığı kavramları, diğer sosyologların kavramları ile karşılaştırarak belirtelim.

2.3.1.Toplum

Günümüze kadar çok sayıda toplum tanımı yapılmıştır. Bu toplum tanımlarından bazıları şunlardır:

Mehmet İzzet'e göre toplum, toplanma anlamına gelir; fakat toplum olmak için insanların bir araya gelmesi yetmez. Aynı zamanda bu kişilerin birlikte çalışması, birbirlerini etkilemesi gerekir. Çünkü toplum sadece maddi, ekonomik ilişkilerden, sade bir toprak üzerinde yaşayan insanlardan oluşmaz. Aynı zamanda bu insanların arasında bulunan ve onların ortak malları sayılan fikirler ve hislerden oluşur(Güngör 1998: 8-13).

Fındıkoğlu'na göre toplum, duyan, düşünen hassas bir yapıya sahip olan ve kendisine, yerine göre tesir eden fertlerden kurulmuş bir yapıdır. Fakat toplum; coğrafya, biyoloji ve psikoloji konusu olan bir nesne değildir(Güngör 1991:19).

Sorokin'e göre toplum, manevi kültür ögesi olan anlamlar, değerler ve kurallar ile maddi kültür ögesi olan bio-fiziksel araçlar, toplumsal ilişkiler bütünüdür. O toplumu, bu unsurlara bağlamıştır(Kongar 1999:41-42).

Gökçe'ye göre toplum "İnsanı insan yapan, inandığı değerleri belirleyen, davranış ve düşüncesini etkileyen bir gerçekliktir. Sınıfları, belirli bir mekanda yaşayan, sosyal varlıkların kurduğu bir düzendir(Gökçe 1996:1).

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınma ile ilgili yaptığı çalışmalarda, kalkınmayı toplum kavramına bağlamıştır. Bu nedenle toplum kavramı üzerinde durmuş ve o güne kadarki toplum kavramlarından daha farklı bir toplum tanımı yapmıştır.

Baltacıoğlu'na göre kişiler vardır, fakat bir de onların haricinde bir gerçeklik daha vardır; bu da toplumdur. Toplum tek tek kişilerden oluşmasına rağmen kişilerin üzerinde, onlardan daha farklı bir varlıktır. Toplum kişilerin kaynaşmasından oluşur; oksijenle hidrojenin karışımından suyun oluşması gibi, ortaya çıkan sonuçla başlangıçta karışımı oluşturan varlıklar arasında fazla bir benzerlik yoktur. Böylece toplum hakkında şunu söyleyebiliriz. Toplum, aralarında hem kültür hem de medeniyet birliği olan insan topluluklarının oluşturduğu, eşi benzeri bulunmayan canlı bir varlıktır. Bu durumda toplum,onu oluşturan insanların yan yana gelmeleri, birbirlerine karışmaları değil, birbirleriyle kaynaşmaları ve ruhça birleşmeleridir. Toplum doğadaki varlıkların en karmaşık ve en yetkin olanıdır. Çünkü bir toplumun doğabilmesi için, fiziki, hayati, ruhi, bütün elemanların bulunması ve çalışması gerekir(Baltacıoğlu 1970:12). Nitekim Baltacıoğlu'na göre toplum (sosyete)

“Aralarında hem kültür, hem de medeniyet birliği olan insan topluluklarının vücuda getirdiği, kendine göre canlı bir varlıktır.”(Baltacıoğlu 1939:15)

O, “sosyete” terimini toplum kavramı karşılığı olarak kullanmaktadır. Tek insan yalnız başına toplum olamaz; tek insan başka insanlarla birleştiği zaman toplum olabilir. Bunun yanı sıra toplumların fertleri, birbirinden haberdar olup aralarında din, dil ve sanat bağları vardır. Toplumu oluşturan insanlar arasında kültür bağı yoksa, o zaman o toplum değil, bir yığındır, yani sosyetenin oluşabilmesi için, kültür birliği, medeniyet birliği ve sosyal iş bölümünün olması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1939:13-15). Baltacıoğlu’nun bu görüşü ile Mehmet İzzet’in toplum anlayışı benzerlik gösterir.

Baltacıoğlu, toplumların kültür, medeniyet ve iş bölümü gibi üç özden oluştuğunu belirtir. Bunlardan ilki olan, kültürel birlik içinde geçen din, dil ve sanat kuvvetleri en önemli olanlarıdır(Baltacıoğlu 1970:11). Üç özden ikincisi olan medeniyet ise tekniktir ve uluslararasıdır. Sonuncu öz olan işbölümü, en ilkel toplumlardan en gelişmişine kadar bütün toplumlarda vardır; çünkü bütün ihtiyaçlarını kendi kendine gideren toplum görülmemiştir. Toplum içinde ya da toplumlar arasında neden ne olursa olsun her zaman işbölümü gerçekleşmekte olduğu için bir toplumun oluşmasında iş bölümü önemli bir yere sahiptir. Bu üç kuvvet olmadan en ilkelinden en modernine kadar hiçbir toplum var olamaz (Baltacıoğlu 1939:14-15).

Toplum dört farklı şekilde görülebilir. Bunlar:

- 1.Kültürleri ve gelenekleri bir olan toplumlar.
2. Kültürleri farklı, gelenekleri bir olan toplumlar.
- 3.Kültürleri bir, gelenekleri farklı olan toplumlar.
- 4.Hem kültürleri hem de gelenekleri farklı olan toplumlardır.

Bu dört toplum tipinden ilk ikisi ulus, üçüncü ve dördüncüsü ise ulus değildir. Bunun sebebini İrlanda’nın kuruluşu örneği ile açıklayabiliriz. İrlanda milliyetinin doğmasının nedeni, İrlandalıların İngilizce’den farklı bir din, dil ve ırk geleneklerinin olmasındandır. Bu gelenekler o kadar güçlüdür ki, bununla kendilerine ayrı bir

devlet kurup, eski dillerini yeniden canlandırıp, kültür dili ve devlet dili yapmışlardır. Böylece bir toplumun ulus olmasının kaynağının, gelenek birliği olduğu sonucunu çıkarabiliriz(Baltacıoğlu 1973:64).

2.3.2. Kültür

Kültür sözcüğü, “Cultura”dan gelmekte olup, Latince’de bakmak, ihtimam göstermek ve ekin, çiftçilik karşılığında kullanılır. Cultura sözcüğü 17.yüzyıla kadar Fransızca’da aynı anlamda kullanılmış, Voltaire’nin Culture sözcüğünü, insan zekasının oluşumu, gelişimi ve geliştirilmesi şeklinde kullanması ile sözcük Almanca’ya geçerek “Cultur” olarak Alman dili sözlüğünde yer almıştır. Daha sonra Etnolog G. Klemin Cultur’ı uygarlık ve kültürel evrim karşılığında kullanmış ve sözcük buradan İspanyolca, İngilizce ve Slav dillerine geçmiştir. Fakat ilk bilimsel kültür tanımını yapan İngiliz Antropoloğu Tylor’dur(Güvenç 1991:96).

Tylor’a göre:

“Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.”(Güvenç 1991:101)

Tylor kültürle medeniyeti aynı anlamda kullanmıştır. Türk sosyologlarının kültürden anladıkları ve kültür tanımları bunlardan daha farklıdır.

Gökalp’e göre Fransızca olan Culture sözcüğünün iki ayrı anlamı vardır. Bunlardan biri “ulusal kültür”(hars), diğeri “evrensel yetkinlik”(tezhip) tir. Harsla, tezhipin karıştırılmaması için harsın kültür, tezhipin ise yetkinlik sözcükleriyle ifade edilmesi daha uygundur. Kültür ile yetkinlik arasındaki ayrımlardan birincisi kültürün “demokratik”, yetkinliğin “aristokratik” olmasıdır. Bunun anlamı; kültür, halkın gelenekleri, alışkanlıkları, töreleri, sözlü ya da yazılı edebiyatı, dili, dini, müziği, ahlakı ve estetiği ile ilgili ürünlerin toplamıdır. Yetkinlik ise, yüksek bir

eğitim ile yetişmiş aydınlara özgüdür ve bu nedenle kültür demokratik, yetkinlik aristokratiktir. Kültür ile yetkinlik arasındaki ikinci ayrım, kültürün ulusal, yetkinliğin uluslar arası olmasıdır. Bir kişide kültürün etkisi fazla ise yalnız kendi ulusunun kültürüne değer verir; fakat kişi yetkinlik kazandığı zaman başka ulusların kültürlerine de ilgi duyar ve sever. Bu nedenle yetkinlik kişileri, biraz daha insancıl, hoşgörülü ve her ulusa karşı iyilik sever yapar. Kısaca Türkçülerin kültür dedikleri şey ne Fransızların Culture'ü ne de Almanların Cultur'udur(Gökalp 1978:92-96).

“Fransızlara göre Fransız Kültürü öteden beri, salt edebiyat gücüyle bir yetkinlik niteliği kazanmıştır. Almanlara göre, sözüm ona, Alman Kültürü de, orduları yenilgiye uğramasaydı, asker ve ekonomi güçleri ile bütün dünyaya egemen olacaktı. Türk Kültürünün etkinliği, bunlar gibi etken değil edilgendir. Biz kültürümüzü, yalnız kendi beğenimiz için kendi tat almamız için yapacağız. Başka uluslar da, ondan Loti’lerin ve Farrere’lerin yaptığı gibi, arasına tat alabilirler. Nasıl ki, bizde Fransız, İngiliz, Alman, Rus, İtalyan uluslarının kültürlerinden ara sıra tat alıyoruz ve alacağız. Fakat, bundan sonra beğenimiz; hiç bir zaman egzotizm’in sınırını aşmayacaktır...”(Gökalp 1978:96)

Gökalp kültür ile medeniyeti birbirinden ayırmış, yetkinlik diye verdiği kavramı medeniyet olarak kullanmıştır. Buna harsla medeniyet ayrımında ayrıntılı olarak yer verileceğinden burada açıklanmayacaktır.

Fındıkoğlu, Gökalp’in etkisiyle 1915’ten 1930’a kadar hars kelimesini kültürün karşılığı olarak kullanmış ve 1930’dan sonra hars kelimesinin yanında kültür kelimesini de kullanmaya başlamıştır. Fındıkoğlu’nun kültür tanımı ferdi ve sosyal açıdan olmak üzere iki bağlamda değerlendirilebilir(Güngör 1991:50-51).

“Ferdî açıdan yaptığı kültür tanımını Tylor’un bütüncü kültür tanımı bağlamında değerlendirebiliriz. Bu açıdan Fındıkoğlu’nun tanımı öğrenilen, okunan, işitilen şeylerin zihinde bıraktığı tortu olarak, kültürün dört temel unsuru olan “insan”, “toplum”, “öğrenme süreci” ve “kültürel muhteva”yı kapsamakta olduğundan

bütüncü bir tanım olarak değerlendirilebilir. Onun sosyal açıdan yaptığı kültür tanımı ise eserlerinin tamamı göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde daha çok dil, din, hukuk, ekonomi, siyaset, folklor, sanat gibi kültürel kurumları içine aldığından, Bozkurt Güvenç'in "yumak modeli" bağlamında değerlendirilebilir. Bu açıdan Fındıkoğlu'nun tanımı yeterince açıklık taşımakla beraber, bir milletin ortaya koyduğu bütün eserleri kapsadığından yine bütüncü bir nitelik taşıdığı söylenebilir."(Güngör 1991:52-53)

Fındıkoğlu da Gökaltp gibi kültür ve medeniyeti birbirinden ayırıp, kültürün ulusal, medeniyetin uluslararası olduğunu ifade eder.

Baltacıoğlu o güne kadar yapılan kültür tanımlarının dışında bir kültür tanımı yapmıştır; fakat bu farklılığın nedeni kültürün unsurlarına verdiği isimdir. Ona göre kültür, "değer yargıları" anlamındadır ve kültürü oluşturan iki farklı yapı vardır. Bunlardan birisi sosyal tipten sosyal tipe değişen değer yargıları olan teknik (medeniyet), diğeri ise sosyal tipten sosyal tipe değişmeyen değer yargıları yani gelenektir ki bu Onun, toplumları oluşturan ilk öz dediği kültür unsurdur. Çünkü, aralarında gelenek birliği olmayan toplumlar, insan yığınınından başka bir şey değildir. Teknik geleneklerden sonra var olmuş ve toplumun aklı, mantığıdır; gelenek ise, toplumun vicdanıdır(Baltacıoğlu 1970a:11). Bu görüşleriyle Gökaltp ile benzerlik gösteren Baltacıoğlu, Gökaltp'ten sadece hars ile medeniyetin bütün sosyal hayat alanlarını içine alması konusunda fikir ayrılığına düşmüştür. Bu konuya ikinci bölümdeki medeniyet konusunda ayrıntılı olarak yer verilecektir.

2.3.3. Millet ve Milli Kişilik

Millet kavramını açıklamaya yönelik çok sayıda tanım yapılmıştır. Bunlardan Erkal'ın yaptığı tanıma göre,

" Millet kendi birliğinden haberdar olan ,siyasi bakımdan devlet şeklinde teşkilatlanmış ve milli devlet kurma kabiliyetine sahip sürekli ve teşkilatlı insan zümreleridir. Millet aynı zamanda

gelişmiş olan milliyettir. Milliyet ise, tohum halinde ki millettir.”(Erkal 1991b:36)

Baltacıoğlu, millet tanımı yaparken başlangıçta Gökalp’in milliyeti sosyal gerçek olarak ele almasından etkilenererek milleti kültür birliği olarak tanımlamıştır. Milliyetin ırkla ilgisi olmadığını, milliyet gerçeğinin bir toplum gerçeği olduğunu savunmuş ve milleti lisanca, dince, ahlakça, sanatça ortak paylaşımı olan, aynı terbiyeyi almış kişilerden oluşan zümre olarak değerlendirmiştir. Çünkü insanların bir arada olmalarının sebebi, aynı kandan gelmelerinden çok dinde, dilde ortak paylaşımlarının olmasıdır. Bu ise kişiliğin bedenimizde değil, ruhumuzda olduğunu gösterir. İnsanın belli bir terbiyeyi alması da yaşadığı toplumla ilgilidir; zira kişiliğin kazanılması, onun şekillenmesi içinde yaşanan toplumla ilgilidir. Sonuçta milliyet yalnızca din, dil birliği değil, aynı zamanda ortak ülkünün olmasıdır. Yoksa milliyet ırkla ilgili bir kavram değildir(Baltacıoğlu 1966a: 11).

“Bir adamın kendisini keyfine ve menfaatine tebean mensup addettiği herhangi bir cemiyet değildir . Filhakika fert zahiren kendisini şu yahut bu millete mensup telakki etmekte hür zanneder. Halbuki fert yoktur. Çünkü insanlardaki ruh ,duygularla fikirlerden mürekkeptir.”(Gökalp 1981:15).

Gökalp’e göre millet, ne siyasi, ne ırki, ne coğrafi, ne de iradi zümre olmayıp, ortak bir dili olan, aynı eğitimi almış fertlerden oluşan harsi bir zümredir; fakat millet kendi kendine oluşmaz. İnsanlar bir harsa ait olarak doğmadıkları için onlara zamanla içinde bulunduğu ortamda, eğitim yoluyla bir harsa üye olması öğretilir(Gökalp 1977:29-33). Gökalp, millet kelimesini ırk ,kavim,ümme,halk ve devlet kelimelerinden ayırmamız gerektiğini belirtir. Irk başlangıçta zooloji için kullanılan, fakat daha sonraları insanlar için de kullanılan bir kavram haline dönüşmüştür. Kavim kelimesi ırkla çok karıştırılır. Kavim dilde ve görenekte ortak olan bir zümre anlamında olup, Arap Kavmi, Alman Kavmi gibi dilce akraba olan kavimlerin bütününe yanlış bir kullanımla ırk denir ki bunun yerine kavmi aile denmesi daha doğru olur. Gökalp’e göre milletlerin ortaya çıkması imparatorlukların çözülmesinden sonra olmuştur. Millet, kişiliğini uzun bir süre kaybettikten sonra yeniden onu kurmaya çalışan kavimdir. Zira bunun en uygun şekli, bir kavmi devlete ve medeniyete sahip olmaktır; fakat bir çok kavim buna ulaşamamıştır. Bunun

nedenleri arasında, kavimin bir ümmete ya da ortak devlete, medeniyete dahil olması verilebilir. Çünkü ortak devlet, ortak medeniyet, ortak din, çeşitli şekillerde kavimlerin özel kültürlerini eritme gücüne sahip olabilir. Bunlardan kurtulan, büyük zümreden ayrılarak yeniden kişilik kazanıp, milleti oluşturmaya başlarlar ki burada en önemli nokta milli dilin doğuşudur. Bu dilin oluşumu, ümmet dilinin çözülmesi sonucunda oluşur. Kavim halinde olan toplumun millete dönüşmesi ile, toplum kavmin din baskısından, ümmetin de çağdaş medeniyetlere karşı oluşundan kurtulmuştur. Millet, çağdaş medeniyeti bütün, kendisini de onun parçası olarak görür. Böylece Gökâlp'te, medeniyet ile insanlık sözcükleri en geniş anlamına ulaşmıştır. O, milletlerin insanlığın parçaları olarak ele alınması ile milletleri medeniyet bakımından bir cinstenliğe geçirmiş, fakat onları kültür bakımından ayırmıştır(Ülken 1999:315-316).

Başlangıçta milleti "din birliği, dil birliği" olarak tanımlayan Gökâlp, bu tanımla dini, dili aynı olmayan ama kültürü bir olan Kırım'daki Karaim Türkleri, Romanya'daki Gagauz Türkleri, Sibirya'daki Yakut Türkleri gibi örnekleri göz ardı etmiştir. Fakat daha sonra, millet tanımında bazı değişiklik yapıp, din, ahlak, dil ve sanat gibi değer yargıları bütünü olan milleti "kültür birliği" olarak tanımlamıştır. Böylece kültürü bir olan toplumlar bir millet, kültürü ayrı olan toplumlar ise ayrı millettir(Baltacıoğlu 1966a:119).

Mehmet İzzet ise millet ve miliyet kavramlarını karşılaştırmalı bir şekilde ele almıştır. Gökâlp'in millet ve milliyet kelimelerinin Arapça'dan Türkçe'ye geçmiş olduğunu belirtmesine atfen, bu kavramlara verdiğimiz mananın yeni olduğunu ve Batıdan geldiğini belirtip, milletin Arapça'da din birliği ile birbirine bağlanan insanların bütünlüğünü ifade etmesine rağmen, bugün bu kavramları Batı dillerinde millet anlamında kullanılan, "nosyon, nation" ile milliyet anlamında kullanılan "nasyonalite-nationalite" karşılığında kullandığımıza işaret eder(Güngör 1998:67).

İzzet'e göre millet ve milliyetin iki farklı kullanımı vardır. Bunlardan ilki; milliyet, düşünce halinde bir millettir; fiili olarak bir milliyet haline gelebilmesi özellikle müstakil siyasi bir kadro oluşmasına bağlıdır. İkincisi ise; Fransızca'da milliyet kelimesinin hukuki-siyasi manada kullanılmasıdır. Bunun anlamı ise

milletin, bir devletin hukuki organizasyonuna dahil olan fertlerin bütünü olmasıdır. Bu ayrım benimsendiğinde millet, siyasi organizasyonlardan ibaret olup, milliyet ise gerçekleşmesi gerekene karşılık gelecektir(İzzet 1981:44).

“Mehmet İzzet şimdiye kadar ki açıklamalarına dayanarak ırk, toprak, ekonomi gibi maddi hayatla ilgili olan; dil, milli karakter, anane tarih gibi manevi hayatla ilgili olan faktörlerin ne tek tek, ne de toplu halde milliyeti izah edemediklerini belirtir. İzzete göre milliyet duygusu bir ülküdür, imandır.”(Ergen 1998:89)

Mehmet İzzet’in millet, milliyet konusundaki kavramlaştırmasını Güngör(1998b:70) bir şema ile şu şekilde ifade etmiştir.

Milliyet
(ideal-mefkûre/ülkü)
(Olması Gereken)
(Düşünce Halinde Millet)

Milli Hayat

Millet

(Vakıa Olgu)

(Olan)

Baltacıoğlu, Gökalp'in millet ve milliyet konusundaki çalışmaları ile Türk sosyolojisine büyük katkısı olduğunu fakat bu konuda tam bir aydınlık

sağlayamadığını düşünmektedir. Gökalp'in millet konusundaki eksikliğini, dünya milletlerinden örnekler vererek açıklamıştır.

"Yakın tarihe kadar aralarında din, dil, devlet birliğinin bulunmasına karşın, ulusçuluk ayrımı olan iki toplum vardır: İngilizler ve İrlandalılar. Bugün İngiliz ulusundan ayrı olarak Amerikan ulusu dediğimiz bir ulus daha vardır. Amerikan ulusu İngiliz ulusuyla ne ırkça ne de kültürce ayrı değildir...Öbür yandan kültürleri, ırkları ayrı olmakla birlikte uluslukları bir olan toplumlar vardır. Bugünkü Fransa'da güneyliler, Bretonlar, Alsaslılar ayrı dilleri konuşmakla birlikte, aynı ulustandırlar. İsviçre'de başlıca dört ırk, dört dil, dört kültür vardır. Ancak, ulus olarak İsviçre bir bütündür. Belçika da bir örnektir. Flamanlar, Valonlar ayrı ırktan, ayrı dinden, ayrı kültürden insanlardır, ancak Belçika'da bir tek ulus vardır. Hatay'da Türkçe'den başka bir dille konuşan Türkler vardır. Batı Anadolu'da Türkçe, Doğu Anadolu'da Kürtçe, Irak'ta Arapça konuşan Türk oğlu Türk Karakeçili aşiretinin kolları vardır. Kırım'daki Karaim Türkleri Musevi dinine mensup olmalarına karşı ulus olarak Türktürler(Baltacıoğlu 1966a:119-120)."

Milliyeti başlangıçta Ziya Gökalp'ten etkilenecek kültür birliği olarak tanımlayan Baltacıoğlu, hem kültürü bir, hem de kültürü ayrı milliyetleri görünce, yeni bir milliyet tanımı yapabilmek için çaba sarfetmiş ve bunun sonucunda "Milliyet, bir kültür birliği değil, kültürde, yani dinde, dilde ve sanatta gelenek birliğidir."(Baltacıoğlu 1966a:121)şeklinde yeni bir tanım yapmış, millet ve milliyet kavramlarını gelenekle açıklamaya çalışmıştır. Milliyet, gelenek birliğidir. Millet ise, aralarında gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği, tinsel bir birliktir. Fakat O 'nu Ziya Gökalp'ten ve diğer düşünürlerden ayıran husus "kültür birliği" kavramını genişleterek kültürde gelenek birliğini temele almasıdır.

Osmanlı Devletinin yöneticisi olan Türklerin kendilerini Osmanlı olarak tanıdığını belirten Baltacıoğlu, o dönemde insanların Türklüklerinden haberdar değilmiş gibi davranmalarının sebebini, Türklüğün küçümsenmesine bağlamıştır. Daha sonra Türklere karşı içeriden ve dışarıdan olan saldırılar, Türkiye'de insanların milliyetçilik duygusunu yaşamaya başlamalarını sağlamıştır ki bunun ortaya

çıkmasını ve güçlenmesini sağlayan Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi aydınlardır. Daha sonra milliyetçilik, Atatürk döneminde daha da etkinleşmiş ve yaratıcı milliyetçilik dönemine başlanmıştır(Baltacıoğlu 1973:61). "Atatürk, milliyet gerçeğini sezgi yoluyla özgür olarak anlamıştır."(Baltacıoğlu 1969a:2). Gökalp'in Türkçe'nin horlandığını ve Osmanlıca'nın ve Osmanlı olmanın yüceltildiğini belirttiği görüşleri ile, Baltacıoğlu'nun bu saptaması tespiti benzerdir.

Baltacıoğlu millet, milliyet kavramları kadar "kişilik" ve "milli kişilik" kavramları üzerinde de durmuştur(Aytaç 1990:38-39). Baltacıoğlu'na göre, milli kişiliği ırk ya da coğrafya oluşturmaz; kişiliği teşekkül edecek kurum eğitim kurumudur. Eğitimin amacı insanlarda kişilik teşekkül ettirmektir. O eğitim almış insanın hem kültür kişiliği hem de teknik kişiliği olduğuna inanır. Milli kişiliği vareden milli kültür dediğimiz değerler din, dil ve sanattır. Teknik kişiliği vareden ise teknik denilen kurallardır ki bunlar zanaat ya da ampirik bilgilerden oluşur. O, milli kültürün temelini teşkil eden esasların milli kişiliğin de temellerini teşkil ettiğine inanır. Milli kişiliği olan insan din kişiliği, dil kişiliği, sanat kişiliği olan insandır. Milli kişiliği Baltacıoğlu bir yaşama tarzı olarak ele almakta, milli eğitimi de bu konuda eleştirmektedir. Milli eğitimin eğitimi bir yaşama biçimi olarak almaması, bir bilgi, düşünce, mantık ve ezber işi olarak almasının yanlış olduğuna inanmaktadır. Çünkü milli kişiliğin kökü kelimelerde şekillerde değildir. Milli kişilik bilinç üstü bir varlık değil, bilinç altı bir niteliktir.(Aytaç 1990:40-41).

Baltacıoğlu milli kişilik gibi milliyetin de bilinçaltı işi olduğuna inanır. Milliyeti millet yapan da, milli kişiliği oluşturan da din, dil ve sanattır. (Aytaç 1990:122). Baltacıoğlu'nun millet ve milliyet görüşleri, onun din, dil, sanat anlayışıyla yakından ilgilidir ki bu üçüncü bölümde ele alınacaktır.

2.3.4. Gelenek

Baltacıoğlu, geleneği anane ile aynı anlamda kullanmış ve bunun muhafazakarlıktan farklı olduğunu belirterek, toplumun temelini olarak görmüştür.

Milliyeti gelenek birliği olarak kabul eden Baltacıoğlu, geleneği, “tarih boyunca aynı şekilde kalan, kültürün değişmeyen yanıdır”(Baltacıoğlu 1966a:120)şeklinde tanımlayarak gelenek ve görenek arasında bir ayırım yapmıştır. Gelenekler toplumun, kabilenin, kavimin var olduğu günden bu yana vardır; var olduğu günden bu yana da değişmemişlerdir. Gelenek birliğini özellikle yansıtan unsurlarsa din, dil ve sanattır(Baltacıoğlu 1966a:120).

"...Kültür dediğimiz değer yargıları sosyal tipten sosyal tipe değişir. Bu anlayış her değer yargısı için doğru değildir. Çünkü, kültür dediğimiz değer yargılarının arasında , sosyal tipten sosyal tipe değişmeyenleri de vardır. Efsaneler, masallar, dilin cinsliliği, dilin ekleri, melodiler, bezeme motifleri, mimik, komik anlayışı, halk felsefesi böyledir. İşte ben bunlara gelenek diyorum. Bitkiler için gövdenin biçimi, hayvanlar için belkemiği, insanlar için mizaç ne ise, toplumlar için de gelenek odur. Bunlar hiç değişmez."(Baltacıoğlu 1966a:121).

Baltacıoğlu, gelenekleri toplumların kökü olarak görmekte ve ,gelenekleri olmayan toplumları insan yığınınına benzetmektedir. Millet sadece insan yığını anlamına gelmez; din, dil ve sanat gelenekleri bir olan toplum demektir(Baltacıoğlu 1968:2). Baltacıoğlu geleneği ananecilikle eş anlamda kullanmıştır ve Onun ananecilik hakkındaki fikirler aşağıda açıklanacağı için, burada ayrıntıya girilmeyecektir.

2.3.5. Ananecilik ve Muhafazakarlık

"Anane ve muhafazakarlık sözleri herkesin gelişi güzel kullanabileceği bayağı sade lügatlardan değildir. Bunlar ayrı sosyal gerçeklikleri karşılayan sosyolojik kavramlardır. Bilim heves işidir; avam ağzıyla söylenemez. İnkılapçı olmak için yalnız fizyolojik enerjiye ve psikolojik diriliğe sahip olmak yetmez; gerçek üzerine kesin fikir ve kanaat sahibi olmak da gerekir. Ananecilik ve muhafazakarlık birbiriyle ilgisi olmayan ayrı

gerçeklerin ayrı adlarıdır. Konuşurken, gazete yazısı yazarken herkes bunları karıştırabilir. Fakat millet ve memleket düğümleri çözülürken bunları yine karıştırmak kötü niyetten ileri gelmiyorsa bilmezlikten ileri geliyor demektir. "Ananecilik" ve "muhafazakarlık", bu iki gerçeği birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü başka türlü milleti ve milliyeti doğru olarak anlayamayız."(Baltacıoğlu 1972:35-36)

Kültürde iki unsur vardır; bunlardan birisi zamanla değişmeyen gelenek, diğeri ise zamanla değişebilen bir niteliğe sahip olan örflerdir ve Baltacıoğlu'na göre anane ile gelenek aynı anlamdadır. Baltacıoğlu Halkevleri(1941:54-55) isimli kitabında geleneğin özelliklerini şu şekilde özetlemiştir.

1. Gelenekler tabiatları bakımından, örflerden farklıdır.
2. Gelenekler, örfler gibi değişmezler.
3. Gelenekler örfler kadar ve onlardan daha canlıdır; çünkü örfler değişirken gelenekler değişmezler.
4. Gelenekler bir toplumun belkemiği gibidir, onlar olmazsa toplum da olmaz.
5. Geleneğin kökleri mitolojiye dayanır.
6. Gelenekler akla karşı değil, akıl dışı konulardır.
7. Gelenekler bozulmadıkça milli soy da bozulmaz.
8. Gelenekler kafa ve ruh birliğidir, milli kaynaşmayı sağlayan, temel unsurdur.

Gelenekler o milleti, millet yapan unsurlardır. Geleneklere bağlı kalınması ananeciliktir. Zamanla değişime uğramış, ölü örflere bağlılık ise muhafazakarlıktır. Geleneklere bağlı olmayan bir toplum düşünülemez; çünkü din, dil ve sanat geleneksel unsurlardır ve her toplumda vardır. Geleneklerle ananecilik aynı anlamdadır. Bu nedenle ananecilik ile muhafazakarlık kavramlarının karıştırılmaması gerekir. Gelenekleri yani ananeleri savunan insanlar, muhafazakar olarak adlandırılmamalıdır(Baltacıoğlu 1972:37).

Baltacıoğlunun anane kavramı ile savunduğu fikirler, Mehmet İzzet'in anane anlayışı ile çelişmektedir. İzzet'e göre; milli anane sayılan şeyler genellikle tarihin

tesadüf ürünlerinden ibaret olup, bir millet tarafından her hangi bir zamanda, milletin hayatının timsali olarak görülebilir. Fakat, ona artık geçerliliği olmadığı halde bağlı kalmak, onu devam ettirmeye çalışmak anlamsızdır. Modern sayılan milletlerde ananelere olan bağlılığın gittikçe azaldığı görülür. Bir milletin modern olması için milli hayatın kuvvetlenmesi, milli fertlerin ve milletin çeşitli kesimleri arasındaki ilişkilerin sıklığının artması gerekir ki, bu durumda fertler kendi dar çevrelerinin dışına çıkabilir ve böylelikle modern kentler kurabilirler. Fakat, modern şehirler milli hayatı yarattığı oranda ananeyi de öldürür; bu durumda ananelerin yürürlükte kalması çok zordur(İzzet 1981:168-171).

Baltacıoğlu'nun ananeyi milletin başlangıcından, modern toplum olmasına kadar temel koşul olarak göstermesine karşın, İzzet ananeleri milletin doğuş aşamasında toplumda yoğun şekilde bulunan, fakat toplumun modernlik düzeyi arttıkça etkisini azaltan bir kavram olarak ele almıştır.

Baltacıoğlu'nun muhafazakarlık konusundaki fikirleri ile Mustafa Erkal'ın fikirleri birbirine zıttır. Erkal, Baltacıoğlu'nun anane dediği kavramın karşılığına muhafazakarlık dediği için, onun muhafazakarlık anlayışı Baltacıoğlunun kinden farklıdır.

“Muhafazakarlık geniş anlamı ile bir milleti diğer milletten ayıran, farkettilen özelliklerin korunması ve korunarak geliştirilmesidir. Milleti kültürel ve siyasal anlamda sürekli ve istikrarlı kılan unsurlara ve değerlere bağlı kalarak, onları canlı tutarak kaynağı tahrip etmeden yenilikçi tavrı takınmaktır. Sosyal yapıyı tanımadan, ihtiyaçları zamana göre belirlemeden, peşin hükümlü ve taklitçi bir yenilikçi tavrı, fayda değil zarar getirir. Değişme karşısında ne peşin kabul, ne de peşin red söz konusu olabilir. Neyin ne ölçüde değişeceğini de kestiremezler. Bundan dolayı muhafazakarlar değişmeye romantik bir gözlük ile bakmazlar ve gerçekçidirler. Yenilik ve değişimin cazibesine kapılarak manevi kültürün(maddi ve fiziki ölçülerin dışındaki kültür unsurları) önemli bir bölümünü devre dışı bırakarak akılcı, faydacı ve maddeci bir felsefede kurtuluşu aramak hüsrarla sonuçlanmıştır. Bundan dolayı günümüzde bilhassa Batı sanayi toplumları muhafazakarlaşma eğilimi içine girmişler, toplumu

koruyucu politikalar geliştirmişlerdir. Ekonomik kalkınma meselelerini çözen ve refah toplumu haline gelen ülkeler, sosyal ve kültürel hastalıklarla uğraşır olmuşlardır. İnsan oğluna 20.asrın en önemli derslerinden birisi de bu olmuştur.”(Erkal 1991a:9-10)

Muhafazakar politika, halk ile aydın arasındaki sosyal mesafenin büyümesini önleyip, aydınların yaşayabilecekleri kimlik krizinin azaltılmasına yardımcı olacaktır. Kültürün iki temel fonksiyonundan birincisi olan muhafazakar tavır, ikincisi olan gelişmenin oluşması için uygun ortam hazırlar. Çünkü koruma olmadan, gelişme olmaz. Tanzimatta çeşitli yenileşme hareketlerinde başarılı olunmamasının nedenlerinden en önemlisi, kültürün medeniyet karşısında mücadele edecek gücünü yitirmiş olması ve muhafazakarlığın bir yana bırakılıp, tamamiyle yenilik hareketleri ile ilgilenilmiş olmasıdır(Erkal 1991a:10-11).

Gökalp de Tanzimatçıları eleştirmiştir. Eleştirilerinden ilki Osmanlı Ülkesini içten ve özellikle dıştan sıkıştıran milliyet akımlarının karşısında harekete geçmemeleri, ikincisi ise; metot yetersizliğidir. Gökalp, Batılılaşma sevdası ile Türk’ü Türk yapan temel kültür unsurlarının silinip gittiğini belirterek Tanzimatçılara olan eleştirisini özetlemiştir(Erkal 1991a:11).

Osmanlı Devletinin çöküşünü durdurmak ve devleti kurtarmak için ortaya atılan akımlardan Batıcı Akım, manevi kültür alanlarında değişiklikler yaparak, belirli bir kültür birikimini dışlayıp, Türk Kültürünü eritmeyi amaçlamıştır. Muhafazakarlar ise, manevi kültürün değiştirilmesine karşı çıkarak, maddi kültür unsurlarından gerekli olanların alınması görüşünden hareket etmişlerdir. Muhafazakar yaklaşım, ferdi hak ve hürriyetlerini inkar etmeyen, fakat ferdi aşan hususların bulunduğu bir gerçektir. Geleneklere kaşı çıkan bir toplumda, insanların kolaylıkla çıkarıcı kişilerin peşine takılabileceği ve sırf bazı kişilerin çıkar sağlayabilmesi için onlara para karşılığında yardım edebileceği, sonunda da despotlara boyun eğceğini belirten Muhafazakarlar, güçlü devlet ve toplum için geleneklere bağlılığın devam ettirilmesi gerektiğine inanırlar(Erkal 1991a:13-14).

2.2.6.Medeniyet

Sosyologların yaptıkları araştırmalarda, birbirine zıt sonuçlara ulaşmalarının nedeni, toplumsal hayatı bazılarının harsta, bazılarınınnsa medeniyette aramalarıdır. Bu görüş ayrılığı ilk önce toplumsal olayları tanımlama aşamasında ortaya çıkmıştır(Gökalp 1977:29).

“Durkheim’e göre ferdi hadiseler acıkmak, susamak, uyumak gibi kendini ferdi ruhlara sırf içten bir baskıyla bildiren ihtiyaçlardır. İçtimai vazifeler, hukuki kaideler siyasi ve içtimai mefkureler gibi, kendini ferdi ruhlara sırf dıştan bir baskıyla kabul ettiren kavramlardır. Bu tarifler gösteriyor ki içtimai hayatı (Durkheim) hars zümrelerine, (Tard) medeniyet zümrelerinde aramıştır. Dikkat edilirse anlaşılır ki ferdi hadiseler adı verilen gerek yukarıda adı geçen ihtiyaçlar, gerekse görmek, işitmek, koklamak, tatmak ve duymak gibi duygular hayata ve insana has hadiselerdir. Bunlara ferdi hadiseler demek doğru değildir. Bunların dışında kalıp da içtimai hadiseler adını alan kavramlara gelince; bunlar da, ruhi (subjektif) ve dışa ait (objektif) kavramlar diye ikiye ayrılabilir.”(Gökalp 1977:29-30)

Gökalp’e göre, subjektif bir esasa sahip olan inançlar, ahlaki görevler, güzel şekiller ve amaçlar hars zümresinin anlayışlarıdır. Objektif bir esasa sahip olan bilimsel gerçekler yani sağlık, ekonomi, bayındırlık, ziraat ve ticarete ait aletler medeniyet zümresine aittir. Hars kişideki değerleri, değerlendirmek ve tasnif etmekle görevli vicdanı, medeniyetse; gerçekleri bulma ve birleştirme işini görev edinen aklı meydana getirmiştir. Hars içindeki kişi, toplumdaki vicdani istekleri yerine getirmeyi kendisine görev edinirken, medeniyet içindeki kişi akıl ve mantık çerçevesi içinde düşünmeyi kendisine görev edinmiştir. Bu durumda bir medeniyetin bilimsel kavramları, aletleri sadece bir ulusa ait olmayıp, uluslararasıda da karşılıklı değiştirme ve taklit yoluyla yayılır. Eğer bir ulus sadece medeniyet zümresi olsaydı, o zaman yalnızca taklit ve değişimden oluşurdu; oysa ulusların kendilerine özgü ve doğal olarak ortaya çıkan harsları da vardır. Her ulus medeniyet ile harsın birleşiminden oluşur(Gökalp 1977:30-31).

Gökalp, harsın bir ulusun temel özelliklerini içerdiğini ve diğer uluslarca oluşturulamayacağını; oysa medeniyetin uluslararası olup sürekli olarak diğer toplumlarla etkileşim sonucunda oluştuğunu ifade eder. O, medeniyetin mutlak suretle harstan sonra ve harsın sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Medeniyetin ortaya çıkışı harsa bağlı olduğu halde, gelişim aşamasında komşu milletlerden de faydalanır. Böylece medeniyetin ortaya çıkışı harsların karışımı sonucunda oluşur. Bir milletin başarılı olması, yaşam süresinin diğerlerine göre daha uzun olmasına ve o milletin harsının kuvvet derecesine bakılarak ortaya koyulabilir. Medeniyet seviyesi yüksek, fakat harsı bozulmaya başlayan bir millet, harsı güçlü fakat medeniyeti ondan daha geri olan millete yenik düşer(Baltacıoğlu 1966a:147).

Gökalp'in toplumlarda hars ile medeniyet ilintisini şu şekilde ifade edebiliriz:

- 1.Cemiyetlerde hars başlamadan önce, medeniyet başlayamaz.
- 2.Hars toplumun iç oluşumundan medeniyet ise harsların karışımından oluşur
- 3.Medeniyet, milli harstan doğduğu halde, komşu milletlerin harslarından da faydalanır(Baltacıoğlu 1966a:147-148).

Gökalp'in harsla medeniyet arasındaki bu ayrımı, Mac Iver ve Page'nin "kültür medeniyetin antitezidir" görüşüyle paralellik göstermektedir. Bu konuda Mümtaz Turhan da, kültürle medeniyet arasında bazı farklılıkların olduğunu kabul etmektedir. O, medeniyetin çok sayıda millet tarafından temsil edildiğini, medeniyeti oluşturan bu milletler arasında manevi yönden farklılıklar olduğunu ifade eder. Bu milletlerin aynı medeniyeti temsil etmelerine rağmen, aralarında milli kültür farklarının bulunması, medeniyet ile manevi kültür farklılığının göstergesidir(Erkal 1991a:118-119).

Fındıkoğlu da kültür ile medeniyet ayrımı konusunda Gökalp'e katılmış ve onun gibi bilim ve tekniğin uluslararası, kültürünse ulusal olduğunu belirtmiştir. Ferdi açıdan kültür, ferde şahsiyet bütünlüğü kazandırırken, sosyal açıdan kültür topluma şahsiyet kazandıran milli bir sentezdir(Güngör 1991:52).

Tylor ise yaptığı kültür tanımı ile, kültür ve medeniyeti aynı anlamda kullanmıştır(Güvenç 1991:101). Erkal, Tylor gibi medeniyet ile manevi kültürün

birbirinden ayrı düşünölemeyeceğini belirtenleri eleştirmiş ve bunların bu savları ile medeniyetin yanısıra, kültürün de ithal edilmesi gerektiğini savunduklarını ifade etmiştir(Erkal 1991a:119).

Mehmet İzzet de kültür ve medeniyet ayırımına değinmiş ve Gökalp'in bu konudaki görüşlerini eleştirmiştir. İzzet, medeniyetin iki anlamı olduğunu belirtip, bunlardan birincisini insanı hayvandan ayıran yaşama şekli olduğunu, ikincisininse medeni olan, çiftçi olmayan yani şehir hayatı şeklinde ifade etmiştir. İzzet, kültür ve medeniyet arasındaki benzerlik ve farklılıkları, medeniyetin ikinci anlamı olan kent yaşamı ile belirlemiştir(Güngör 1998:85).

İzzet, Gökalp'in kültürü milli, medeniyeti milletler arası olarak ele almasının iki anlama gelebileceğini belirtir. Birinci anlama göre; kültür ile medeniyetin muhtevaları arasında bir fark olmayıp, farkı yalnızca bu muhtevaların oluş tarzındadır. İzzet, Gökalp'in kültür-medeniyet farkını bu şekilde anladığını belirterek, Osmanlı medeniyeti ile Türk kültürünü karşılaştırırken; onun hars lisanına özgü vezin, müzik, edebiyat unsurlarını, medeniyete özgü vezin, müzik ve edebiyat unsurlarıyla aynı kabul ettiğini, bunlar arasında ayırım yapmadığını belirtir. İkinci anlama göre kültür ve medeniyet arasındaki fark ise bir muhteva farkı olarak değerlendirir, yani vasıta, aletler, usuller milletler arasında ortak olabilir. İzzet, bunu da eleştirir; çünkü kültürün, ulusları birbirinden ayırdığı, medeniyetin de uluslararası beraberlik sağladığı fikri sahtedir. Zira milletler arasında sadece medeni aletler değil, kültür ürünleri ve idealler de bir çok yönden ortaktır(Güngör 1998:85-88).

Coşkun Değirmencioğlu da İzzetin bu fikirlerini desteklemektedir. O, manevi bakımdan olup biten her şeye kültür adını verip, kültürü de medeniyet unsuru olan araç ve teknoloji gibi uluslararası olarak kabul etmiştir. Sonuçta kültürel unsur ve değerler, uluslararası ne kadar yaygınlaşır ve kullanılırsa, içinde yer aldığı medeniyet sistemi ve değerleri de o derece temsil etmiş olur(Güngör 1998:88).

Baltacioğlu, Gökalp'in medeniyetin doğuşunu harsa bağlamasına katılmıştır. Çünkü medeniyet içerisinde bulunan bilgi, bilim gibi öğelerin ortaya çıkabilmesi ve

daha sonra bunların yardımı ile toplumun kalkınması için hars içerisinde bulunan dil, din ve sanatın gelişmesi gerekir(Baltacıoğlu 1966a:145).

Baltacıoğlu Gökâlp'in dilimize hars diye getirdiği kültür ile medeniyet ayrımına da katılmaktadır. Bunun yanında Gökâlp hars ve medeniyetin tanımını yaparken "Her ikisi de bütün sosyal hayat alanlarını içine alır"(Baltacıoğlu 1966a:146) ifadesini kullanması ile iktisat ve fenni de hars hayatının içine almıştır. Baltacıoğlu ,Gökâlp'in harsın değer yargılarından, din, dil ve sanattan, medeniyetin ise; gerçek bilgi, bilim, felsefe ve usulden meydana geldiğini belirtmesine rağmen aslında bildiği ve zaman zaman vurguladığı bu gerçeği, tanım yaparken ve bu ifadeleri açıklarken göz önüne almamasını eleştirmiştir. Ona göre medeniyet din, dil ve sanat dışındaki kültürel değerlerdir ve diğer toplumlardan etkilenecek zamanla değişebilir(Baltacıoğlu 1966a:147). Nitekim, "Medeniyet teknikten başka bir şey değildir."(Baltacıoğlu 1945:14) ve medeniyetçe ilerleme teknikçe ilerlemedir. Onun teknik hakkındaki görüşlerine sonraki bölümde ayrıntılı olarak yer verileceğinden burada açıklanmayacaktır.

III. BALTACIOĞLU'NUN KALKINMA KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

"On sene evvel bir gün, Paris Sefaretnamesi'nin intizar salonunda oturuyordum, Orada benim gibi olan bir genç daha vardı. Garbın medeniyetlerinden, müzelerinden, saraylarından, kütüphanelerinden, tünellerinden bahsedildi...Muhatabım birden şu suali soruverdi:

-Ya bizim neyimiz var?

Evet, bizim neyimiz vardı? Hangi tünellerimiz, hangi müzelerimiz, hangi fabrikalarımız ve gemilerimiz vardı? Tıkandım kaldım! Fakat o zamandan beri bir ses, derinden, ruhumdan gelen bir ses bana şöyle dedi:

-Yaşıyoruz ve yaşayacağız!..Ben ki fikirlerimle, muhakemelerimle müdafa edemediğim bu hakka hissimle, ruhumla çoktan inanmıştım..."(Baltacioğlu 1931:5)

Baltacioğlu, Türkiye'de Tanzimat'tan itibaren gerçekleştirilen kalkınma çabalarını incelemiş, bu incelemeler sonucunda , Türkiye'de toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için her varlıktan önce bir Türk milletinin olması gerektiği sonucuna varmıştır. Bunu ise kalkınma ağacı teorisi ile ifade etmiştir.

O' nun kalkınma ağacında ilk gerçekleştirilmesi gereken aralarında dil, din, sanat ve gelenek birliği güçlü olan ayrıca dinde laik, dilde özgür, sanatta orijinal, ekonomide endüstri, bilimde araştırma, teknikte yaratma çağına girmiş olan bir toplumdur(Baltacioğlu 1960:21).

Kalkınma ağacı görüşüyle toplumsal kalkınmayı açıklamaya çalışan Baltacioğluna göre; kalkınma ağacında kök gelenek birliğidir, gövde nüfus, dallar ise tekniktir. Gelenek birliği sağlanılıp, nüfus artırılıp, teknik geliştirilince kalkınma sağlanılır. Daha sonra kalkınma ürünleri elde edilecek ve bu ürünleri korumak gerekecektir. Bu ise eğitim, sağlık gibi alanların üzerine eğilerek yapılacaktır(Baltacioğlu 1960:21).

Baltacıoğlu'nun toplumların varlığını ve gelişimini açıklamak için oluşturduğu "Toplumsal kalkınma ağacı" teorisi, onun evrim anlayışını yansıtmaktadır. O, toplumların, insan, bitki, hayvan gibi canlı varlık olduğunu ileri sürmüştür. Toplumlara canlı kökleriyle topraktan beslenen, gövdesi ile yükselen ve yaprakları meyveleri olan bir ağaca benzetmiştir. Toplumun köklerini gelenekler oluşturur; gelenekler ise din, dil ve sanattan oluşmaktadır. Her toplumun kendine özgü değerleri vardır. Toplum bu değerler sayesinde ayakta kalır. Bu değerlerdeki değişim ile toplumda da değişim olacaktır. Toplumun gövdesini ise nüfusu oluşturmaktadır. Gövdenin güçlü olması, nüfusun fazla olmasına ve nüfusun yoğunluğuna bağlıdır. Nüfusun artmasından korkulmamalıdır. Çünkü, o gövdenin güçlü olması ve dalları taşımasını sağlar. Kök ne kadar güçlü olursa, gövde de o kadar beslenecek ve güçlü olacaktır. Gövdenin güçlü olması halinde ise dallar çoğalacak, meyveler artacaktır. Dallarla ifade edilen ise, teknik ve tarımdır(Kuytak 1970:7).

Baltacıoğlu, kalkınmanın sağlanabilmesi için kök olarak gördüğü geleneklerin son derece güçlü olması gerektiğini savunur. Modern milletleri incelediğinde onların kalkınmalarını sağlamış olmalarının nedenini her şeyden önce sağlam geleneklerinin olmasına bağlamaktadır. Geleneklerinin güçlü olmasının ardından teknikte de, endüstride de gelişim sağlanmıştır. Türkiye'de ise durumun bunun tam tersi olduğunu savunur. Tam bir gelenek birliği sağlanmadan teknik açıdan gelişmeler yapılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de insanlar arasında görüş birliği olacak yerde, onların alevilik, sünnilik gibi anlamsız tartışmalar içinde olduklarını söyler. Bir zamanlar çok kuvvetli olan bu çatışmanın artık eskisi kadar yoğun olmadığını, ancak yine de tam bir birliğin oluşmadığını belirtir(Baltacıoğlu 1966:14). Türkiye'nin kalkınması için öncelikle gelenek birliğini güçlendirmesi gerekir. Dilde, dinde ve sanatta reforma ihtiyaç vardır. Kalkınma ağacının kökleri ne kadar sağlam olursa, gövdesi de, dalları da, meyveleri de, o kadar sağlıklı olacaktır. Baltacıoğlu'nun kalkınma ağacında bütün unsurlar birbirine bağlıdır. Bu nedenle toplumsal kalkınma ele alınırken bütün açıdan ele alınmalıdır. O daha önce yapılan çalışmaların parçaya yönelik olduğu için başarıya ulaşamadığını iddia eder. (Baltacıoğlu 1968:2).

Bütün bu kalkınma çabalarında önderlik yapacak kişiler, bilim adamları ile sanatçılardır. Birincileri yetiştiren kurum üniversitedir ve zekanın ürünüdür.

Sanatçıları yetiştiren ise zevktir, heyecandır; bunların gerçekleştiği yere doğrudan hayatın içidir. Her ikisinin de kullandığı yöntemler birbirinden farklıdır. Eğer bir millet fikren hasta ise, tedavisini bilimde , bilim adamında bulacaktır; hissen hasta ise tedavisini kalpte yani, sanatta, sanatçıda bulacaktır(Baltacıoğlu 1931:8).

3.1. KALKINMA AĞACININ KÖKÜ: GELENEK BİRLİĞİ

Toplumu ortaya çıkaran temel ilkeler: kültür birliği, medeniyet birliği ve sosyal iş bölümüdür. Baltacıoğlu'nun kalkınma konusundaki görüşlerine bakıldığı zaman, toplumun oluşumunda etkili olan bu görüşlerin kalkınmada da etkili olduğu görülmektedir(Kaçmazoğlu 1999:215).

Baltacıoğlu(1968:2)'na göre kalkınmayı sağlayacak etkenler şunlardır:

Gelenek birliği

Nüfus yoğunluğu

Eğitim

Teknik

Kalkınmak için gelenekleri tanımak, nüfusu artırmak ve sıklaştırmak, ülkeyi köy cemaati olmaktan kurtarmak ve hem Türklük, hem de tarım, endüstri kişiliği yaratan bir eğitim tekniğini arayıp bulmak gerekir(Kaçmazoğlu 1999:215). Bunlardan gelenek kökü, nüfus gövdeyi, teknikler ise dalları oluşturur. Kalkınmanın olabilmesi için öncelikle kök ve gövdenin sağlıklı olması gerekir. Bu ise temelde şu üç kurala bağlıdır:

1.Toplumlar insanların kaynaşması ile vardır.

2.Kaynaşmanın yaratıcı güçleri din,dil ve sanattır.

3.Toplumların gelişmesi bireylerin nüfusu arttırması ve yerleşim yeri olarak yoğunlaşmasını gerektirir; ayrıca aralarındaki işbölümü ile ilgilidir. Bu üç kuralla ile işe başlayıp toplumu kalkındıracak olanlar sosyologlardır (Baltacıoğlu 1967b:1).

Baltacıoğlu kalkınmayı gerçekleştiren modern toplumlar üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda toplumsal kalkınma hakkında şu üç gerçeğe ulaşmıştır.

1.Milli gelenekleri güçlüdür.

2.Milli kültürleri güçlüdür.

3.Teknik bakımdan ilerlemişlerdir.

Bu üç gerçekten ilk ikisi dil, din ve sanatla ilgili olup duygu işidir. Üçüncü gerçek ise akıl işidir. Toplumların kalkınmasında en önemli gerçek, modern toplumların da oluşmasını sağlayan dil, din, sanattır ve bunlara gelenek birliği denilir; gelenek birliği kültürden farklıdır. Gelenek, kültürün sosyal tipten sosyal tipe değişmeyen yanıdır.(Baltacıoğlu 1967a:12)

"Ulusların doğmaları gibi, ölmeleri de gelenekleri ile olur. Ulusların kalkınması geleneklerine kavuşmaları ile başlar. Türkiye'nin birdenbire kalkınmamasının nedeni de geleneklerinden kopma olayıdır. Türkiye, gelenek birliği ve bütünlüğünü sağlamadıkça, kalkınma işini sağlayamayacaktır."(Baltacıoğlu 1967a:12).

Her toplumun bir kültürü vardır. Kültür ise iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi toplumda değişmeyen değer yargılarıdır, diğeri ise toplumda değişen değer yargılarıdır. Toplumda zamanla değişmeyen değer yargıları olan din, dil ve sanata gelenek denilir. Geleneği oluşturan unsurları ise din, dil ve sanattır(Baltacıoğlu 1968:2).

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesi için öncelikle gelenek birliğinin sağlanmasından söz eder. Gelenek birliğinin olduğu toplumlarda, vicdan ve kuvvet vardır. Türk milleti Kurtuluş Savaşı esnasında bir yumruk haline gelmiş ve

imkansız diye düşünölen bir durumdan kurtulmuş, özgürlüğüne kavuşmuştur. Başlangıçta mücadele için gönölsüz olan bazı kişilerin de hiçbir baskı olmadan kendi istekleriyle daha sonra bu mücadelede yer almasını sağlayan unsurlar; vicdan ve birliktelik hissinin verdiği kuvvettir. Türk toplumunun kalkınması için gerekli olan yine bu unsurlardır; bunların ortaya çıkması ise gelenek birliğinin sağlanmasına bağlıdır. Geleneklerle kişilerin vicdan ve kuvvet sahibi olmaları sağlanacak ve böylelikle gerekli olan alt yapı sağlandıktan sonra, nüfusun artırılması, teknik açıdan ilerleme ve eğitimle kalkınma tam anlamıyla gerçekleştirilmiş olacaktır(Baltacıoğlu 1931:2).

3.1.1. Din

“ Ömrümün on iki yılını niçin Kur'anı çevirmek için harcamışım?
Çünkü inanıyordum, dinsiz kalkınma olmayacağına inanıyordum.
Dinin yalnız bir vicdan işi olduğuna değil, dinsiz toplum varlığı,
karma yaşayışı olmayacağına da inanıyordum. Bendeki bu inanç,
kulaktan dolma, basma kalıp, herhangi bir inanç değildir. Ömrüm
boyunca yaptığım araştırmaların, denemelerin var ettiği bir
inançtır...”(Baltacıoğlu 1969d:7).

İnanmak insan tabiatının en temel bir ihtiyacıdır, diyen Baltacıoğlu, toplumsal kalkınmasını sağlamış toplumlara bakıldığında bunların kalkınma aşamasını gerçekleştirmeden önce kutsal kitaplarını anlayacakları dile çevirdikleri gerçeğine dikkati çekmiştir. Avrupa'da Luther Hristiyan'ların din kitabı olan İncil'i ana dillerine çevirmiştir. Böylece ana dilleri yazı dilleri haline gelmiştir. Bu edebiyatı, edebiyat politikayı etkilemiştir; böylece ulusal devlet ortaya çıkmıştır. Batıda gerçekleşen Rönesans ve Reform hareketleri sonrasında toplumsal kalkınma sağlanmıştır. Türkiye'de toplumsal kalkınma gerçekleştirilmek isteniyorsa, o zaman ilk yapılacak işlerden birisi dinde Reformdur(Baltacıoğlu 1957a:1).

Dinde reform yapılmazsa, din, bilimlerle çatışacaktır. Hristiyanlığın tıp haricinde bütün bilimlerle bir çok tartışmaya girdiği bilinmektedir. Bilimle din arasındaki tartışmalar ortaçağın sonuna kadar devam etmiştir. Buna örnek olarak Katolik

Kilisesinin, "Kilise kan dökmekten nefret eder." görüşünü verebiliriz. Katolik Kilisesi, bu kurala uygun olarak, kadavra üzerinde tıbbi çalışma yapılmasını engellemiş ve yine aynı mantıkla, cerrahi ameliyatlar yasaklanmış, bu meslek horlanmıştır. Kilisenin öne sürdüğü, Havva'nın Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı için, erkeklerin bir kaburga kemiğinin eksik olduğu fikri, daha sonra çürütülünce, kilise ayaklanmış. Bütün bunlar nedeniyle, Rönesans ve Reform hareketleri bu fikirlere karşı çıkmak için ortaya çıkmıştır(Türkdoğan 1995:83-84). Batının kalkınması ise ancak bu aşamalardan geçerek gerçekleşmiştir. Baltacıoğlu'nun bu fikirlerini Ülgener ve Gökalp de desteklemiştir. Sabri F. Ülgener'e göre;

" Batıda din ve devlet, merkezi krallıkların kurulduğu dönemde kesin olarak ayrılmış ve devlet daha egemen duruma geçmiştir. Osmanlı-Türk devletinde ise İslami kurallar siyasal ve idari kurallara yirminci yüzyıla kadar üstün olmuştur."(Ülgener 1991:8).

Bunun değiştirilmesi kalkınmanın ve çağdaşlaşmanın ilk koşuludur. Gökalp de buna benzer bir düşünce ile, bir toplumun millet haline gelebilmesi için ümmetten çıkması gerektiğini ifade etmiştir(Ülken 1999:315).

Baltacıoğlu bu görüşü ile o güne kadar ki kalkınma anlayışlarından farklı bir yaklaşım ortaya atmıştır. O, toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için Türkiye'deki din anlayışının değişmesi gerektiğini savunur. Din konusunda, o güne kadar yapılan çalışmaların ve o çalışmaları yapan bilim adamlarının nesnel olmadığını belirtmiştir. Ona göre din, toplumda doğmuş, toplumda yaşamış, toplum içinde buhranlar yaşamıştır. Dinsiz toplum, toplumsuz din yoktur. Din hep vardı ve hep var olacaktır. Dinin varlığı kişilere bağlı değildir. Din hayati bir aşamadır, dinin önemi inkar edilse bile onun hissi inkar edilemez(Baltacıoğlu 1967a:96).

Din tek başına bir şey ifade etmez. Din milliyet ile birlikte ele alınmalıdır. Çünkü, din kişiliği olmadan, milliyet kişiliği olmaz. Milliyet kişiliği olmadan da din kişiliği olmaz. Bir toplum bir dini benimserken onu, kendine uygunsa alır, ama uygun değilse almaz. Türklerin de Müslümanlığı kabul etmesi bu nedenle olmuştur. Dini toplumsal yaşamda önemli olarak kabul edenlerin yanısıra 1950'li yıllarda bu

görüŖe karŖı çıkanlar da olmuŖtur. Din konusunda Tanzimat'tan Atatürk dönemine kadar hiçbir Ŗey yapılmamıŖtır. Atatürk döneminde, din anlayıŖında radikal adımlar atılmıŖtır. Atatürk, hilafetin kaldırılması, ezanın Türkçe okutulması, türbelerin kapatılması ve okullarda din derslerinin kaldırılması gibi toplumu karanlığa boğan birtakım unsurlardan kurtarmıŖtır. Yapılan bu deęiŖikliklerin amacı Ŗunlardır:

1. Ülke içerisinde, halkı bilgilendirmek adı altında, toplumu karanlığa sürükleyenlerin etkisini ortadan kaldırmak.
2. Halkı softaların elinden kurtarmak ve dini politikadan ayırmak.
3. Allah'la kul arasına girmemek.
4. Dini bir vicdan iŖi haline getirmek.

Atatürk döneminde softalığın kaldırılması yönünde yapılan alıŖmalar tam bir sonuç vermemiŖ ve Türkiye'de din yaŖamı Ŗimdiye kadar, tam anlamıyla ele alınıp üzerinde alıŖılmamıŖtır. Dinin tam olarak ele alınmaması, bu konuda yöntemsiz kalınması ile toplumda, dinsizlik, softalık, gericilik, ahlaksızlık ve vicdansızlığın ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıŖ olur(Kaçmazoğlu 1999:230).

Dinsiz kalkınma olmaz; çünkü dinsiz millet, toplum olmaz. Dinsiz kalkınmanın olacağını düŖünenler, milletlerin de dinsiz olabileceğini düŖünürler. Baltacıoğlu, bunun çok yanlış olduğunu ispatlamak için en ilkel toplumlardan olan Avusturya'nın iki klanlı totemci toplumlarında bile yalnız din, dil ve sanat olduğuna iŖaret etmiŖtir. Bu üç kuvvetin toplumların yaratıcı kuvvetleri olduğunu ve bir toplumun dininin o toplumun ahlakından, felsefesinden, mimiklerinden ayrı değil, onlarla i ie olduğunu belirtmiŖtir(Baltacıoğlu 1967a:99).

Din, üzerinde tarafsızlıkla durulması gereken bir konudur. Din alanında söylenecek her Ŗey dikkatle seçilmeli ve doğruluğundan emin olunmalıdır. Eğer herhangi bir araŖtırma yapmadan, içinden geldiği Ŗekilde, kulaktan dolma bilgilerle din adına açıklamalar yapılırsa, o zaman toplum içinde din doğru olarak anlaŖılamaz; din toplumu kalkındıracak bir unsur olacağına onu engellemek için alıŖan bir yapı haline dönüŖür. YanlıŖ bilgiye sahip kiŖiler, toplumun kalkınmasını da engeller.

Din adamı tarafsız olmalı ve oruç, zekat gibi unsurları ile topluluğu insanın egosundan kurtarıp, insanı korku, karamsarlık, usanç gibi duygulardan arındırarak, tapacağı ideale yakınlaştırmak olan görevini yerine getirmelidir. Ülkemizde hem dinin hem de dinin görevinin yanlış algılandığına inanan Baltacıoğlu, sosyal kalkınmanın sağlanması için dinde bir reforma ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Dinde reform ise Kuran'ın doğru ve Türk dil geleneklerine uygun olarak çevrilmesidir(Baltacıoğlu 1952:33-34).

Toplum içindeki insan din hakkındaki ilk bilgileri ailesinden, daha sonra ise okuldan öğrenir. Çocuğa okulda verilen din eğitiminde kullanılan ders kitapları hatalarla doludur. Bu ders kitapları okutularak çocuğun belleğinde din hakkında yanlış bilgiler oluşturulmakta ve bunlar zamanla toplum içinde kulaktan dolma bilgilerle daha da vahim hale getirilmektedir. Din kitapları anlam ve dil yanlışları ile doludur. Baltacıoğlu buna örnek olarak, ilkokulda okutulan din dersi kitabının on iki sayfasının gereksiz boşluklarla dolu olduğunu, yirmi sayfanın tarih bilgisi ile dolu olduğunu, geriye kalan kırk sayfanın ise bir kısmının ahlakla ilgili öğütlerden oluştuğunu göstermiştir. Din dersi kitabı diye okutulan bu kitapta tam anlamıyla dinle ilgili çok fazla bilginin olmayıp, dille ve anlatımla ilgili yanlışlıklarla dolu olduğunu belirtmiştir. O, doğru bir din kitabı yayınlanması ve doğru bir din öğretimi yapılabilmesi için, din bilgisinin sağlam ve bütün olması gerektiğini savunur. Din işi bir eğitim ve öğretim işi olmadan önce bilgi, bilim, bir felsefe işi olması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1957b:8).

Kur'an 'ın dilimize çevrilmiş çok örnekleri vardır. Bu çevirileri Türkçe bilen birisi okuduğunda pek bir şey anlamaz. Çünkü bunlar anadile değil, Osmanlıca'ya çevrilmiş, anlaşılmayan çevirilerdir(Baltacıoğlu 1952:35). Baltacıoğlu bu gerçeğin üzerine giderek, din konusunda Türkiye'nin bir reforma ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, ülkedeki aydınların din anlayışı hastadır; Türkiye'deki aydınlar ya dinsizdir ya da dini yanlış anlamışlardır. Aydınların dini artık olduğu gibi kavramaları ve din konusunda yanlış şeyler yazıp çizmeyi bırakmaları gerekmektedir

Kur'an doğru bir şekilde dilimize çevrilmelidir; Kur'an'ın başka bir dile çevrilemez görüşünün yanlış olduğunu belirten Baltacıoğlu(1952:33-34) bunun nedenlerini ise şu şekilde açıklamıştır.

“ Kur'an 'ın Arapça olmasının nedeni, Arapların yaşadığı bir toplumdaki Peygambere gönderilmiş olmasındandır. Kur'an Türkler arasında yaşayan bir peygambere gönderilmiş olsaydı, o zaman da Türkçe olacaktı. Allah'ın buyruğu bütün insanlar tarafından anlaşılın diye gönderilmiştir ve bu nedenle diğer toplumların da onu anlaması için diğer dillere çevrilmesi gerekir. Arapça'da ısrar edenlerin mutlaka bundan bir çıkarları vardır.”

Kur'an Türkçe'ye çevrilirken, doğru olmalı, eserin karakterine uygun olmalı ve ana dile çevrilmelidir. Oysa yapılan çeviriler ne Osmanlıca ne Türkçe'dir. Arapça'nın baskısı altında, bunların karışımından oluşmuş anlaşılmaz olan çevirilerdir. Baltacıoğlu(1952:34)'na göre başarılı bir çeviride belli başlı üç nitelik bulunmalıdır.

1.Doğruluk

2.Eserin karakterine uygunluk

3.Ana dile çevirme

Baltacıoğlu yıllarca Kuran'ı Türkçe'ye çevirmek için çalışmıştır ve sonunda bunu başarmıştır. Onun çevirisini çok iyi olarak değerlendirenlerin yanı sıra, onun diğer çevirilere yaptığı gibi bazı konularda eleştirenler de olmuştur. Onun Cumhuriyet öncesi dönemde de mümkün olduğu kadar Türkçe kullanması takdir edilmiş, bazı kelimeleri doğru olarak çevirmediği konusunda ise eleştirilmiştir. Örneğin, "El-hamdülillah" ı Baltacıoğlu "Övülmek yalnız Allah'a yaraşır." şeklinde çevirmiştir. Oysa bunu "Hamd Allah'a mahsustur." şeklinde çevirenler daha çoktur(Yücel 1957b:3).

3.1.2. Dil

"Dil aynı kültür ve medeniyet gurubuna mensup insanlar arasında müşterek olan şuur müşareket veya mübadelesini temin eden söz, yazı, hareketten ibaret sembolik veya kollektif işaretler sistemidir."(Baltacıoğlu 1967a:28)

Dil bir toplumun kalkınması için gerekli olan ikinci unsurdur. Dilsiz kalkınma, reform, milliyet olmaz. Bunun nedeni milleti oluşturan temel unsur geleneklerdir. Gelenekler ise din, dil ve sanattan oluşur: böyle olunca millet için de kalkınma için de dil önemli bir konudur. Gelenekleri oluşturan bir unsur olan dil, sadece insanların anlaşması için bir araç değil, aynı zamanda insanlar arasında bir kaynaşma aracıdır. Bunların haricinde dil bazı güzel sanatların da oluşmasını sağlamaktadır. Bunlara şiir, tiyatro, konuşma, mizah... gibi sanat dallarını örnek olarak verebiliriz. Eğer dil tekniği olmasaydı bunlardan hiç birisi olmazdı. Başka bir deyişle dilde dilden başka din, ahlak, sanat değerleri de vardır. Dil sanat, felsefe, müzik, mimik gibi gelenekleri de taşıyan karmaşık bir yapıya sahiptir. Dil bir milletin temel özelliklerini taşır(Baltacıoğlu 1967a:29)

1931'deki birinci dil kurultayı ile başlayan dil devrimi hareketi Türk Dil Kurumu çalışmalarında devam etmiştir. 1934'de ikinci Dil Kurultayı toplanmış ve gramer, terim, filoloji, dil karşılaştırmaları komisyonlarının raporlarını incelemiş ayrıca on altı tez dinlemiştir. 1934'den 1935'e kadar kurumun çalışmaları aşırı hızla ilerlemiştir(Ülken 1999:460-461).

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra Türk Milletini kalkındırmak istemiş ve bu kalkınmanın her şeyden önce kültürle olacağını düşünmüştür. Bunu sağlamanın yolu ise Türk Milletini aşağılık duygusundan kurtarmaktır. O Türk Milletini aşağılık duygusundan kurtarmak için, Türk Dil Kurumu ile Türk dilini, Arap, İran dillerinin baskısından kurtarmayı ve Türk dilini özleştirmeyi amaçlamıştır. Atatürk'ün Türk dilini özleştirme çabası bazı kişilerce eleştirilmiştir. Bu kişiler dilin özleştiremeyeceği ancak, sadeleştirilebileceği görüşünü savunmuşlardır. İçinde yabancı kelimelerin olmadığı, yüzde yüz kendi kelimelerinden ortaya çıkmış bir dil olmadığını savunan bu kişilerin görüşlerini Baltacıoğlu desteklemektedir. Fakat O,

bu kişilerin dil devrimini eleştirme şekillerini doğru bulmamaktadır. Dil devrimini eleştirenler, Türkçe'nin yabancı dillerin köleliğinden kurtulmasına taraftar olduklarını, ama bu inkılabın birden bire değil, kendi kendine olması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu kişiler devrimin ne olduğunu bilmeyen kişilerdir; çünkü devrim birden bire olmalıdır, kendiliğinden de olmaz, zor kullanmak gerekir. Örneğin eğer Hindistan'daki kast sistemini kaldırmak istiyorsak, bunun yavaş yavaş, kendiliğinden ortadan kalkmasını bekleyemeyiz. Bu sistemin ortadan kalkması ancak zor kullanarak gerçekleştirilebilir. Olmuş bir yapılanmanın yavaş yavaş değişmesi mümkün değildir; bunları zorlamak gerekir(Baltacıoğlu 1967a:30-31).

Dil devrimini eleştirenlerin savunduğu bir başka konu ise Türkçeleştirilen kavramların bir kısmının Türkçe'ye olan uygunsuzluğudur. Baltacıoğlu bu konuda onları desteklemiştir. O dil biliminin, fizik, kimya gibi pozitif bir bilim dalı olmadığını, dilin gerçeklerinin tam olarak kavranılmadığını belirtmiştir. Bu nedenle de dil biliminin gramer, etimoloji gibi konuların üzerinde çalışmasına rağmen henüz dilin bilinç altındaki gerçeklerine inemediğini belirtir. Bu durumda yapılması gereken, dil devriminde aksamalar olsa da, onu devam ettirmek için elimizden gelen bütün çabayı sarf etmektir(Baltacıoğlu 1967a:31).

Dilin Türkçeleştirilmesi ve dilde halka doğru gidilmesi konusunda, Baltacıoğlu Gökalp'den etkilemiştir. Gökalp Osmanlı imparatorluğu döneminde, bir saray çevresinde konuşulan ve resmi bir değere sahip Osmanlıca, bir de halk arasında konuşulan Türkçe'nin olduğundan söz eder. Halk arasında konuşulan Türkçe küçümsenmiş ve halka özgü bir argo zannedilmiştir; oysa doğal ve gerçek dilimiz Türkçedir. Osmanlıca, Türkçe, Arapça ve Acemce'den oluşan üç dilin dil bilgisini, sözdizimini, sözlüğünü birleştirmekle ortaya çıkmıştır ve yapay bir oluşumdur; bu nedenle Türkçe kültürümüzün, Osmanlıca ise uygarlığımızın dilidir. Bu farklı iki dilin yan yana yaşaması gibi iki farklı ölçü de yan yana yaşamıştır; bunlar Türkçe'de kullanılan hece ölçüsü ile Osmanlı dilinde kullanılan aruz ölçüsüdür. Herhangi bir yönetime dayanmayan, doğal olarak ortaya çıkan ve yaratıcılık içeren Hece ölçüsüne karşın , aruz ölçüsü Acem şairlerinden alınmıştır ve bir yönetime dayanır; bu nedenle de halk arasına girememiştir. Acemlerde aruz ölçüsünün kullanılması gayet doğaldır; çünkü İran'da köylü halk da şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmaktadır. Türklerin aruz

ölçüsünü kullanmasının doğru olmamasının nedeni, Türk halkının kullandığı hece ölçüsünün doğal ve Türklere özgü olmasına karşın, aruz ölçüsünün buna tamamiyle yabancı olmasıdır (Gökalp 1978:27). Hece ölçüsü ve Türkçe sözcüklerin derinlemesine incelenmesi için halk edebiyatında olan, masallar, fıkralar, mitler, atasözleri, maniler, destanlar, ilahiler, dede korkut kitabı ile Şah İsmail, Koroğlu, Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlu, Dertli'nin eserleri incelenmelidir(Gökalp 1978:124-125).

Sonuçta Gökalp(1978:120-121), Türkçe'nin, Osmanlıca ve diğer dillerin etkisinden kurtarılması için, dilde Türkçülüğün ilkelerini şu şekilde sıralar:

1. Ulusal dilin oluşturulması için, Osmanlı dilini bir yana bırakıp, halk edebiyatında aslını bulacağımız İstanbul halkının ve özellikle, İstanbul hanımlarının konuştukları şekli ile Türkçe'yi yazmak ve konuşmak.
2. Halk dilinde Türkçe eşanlamlısı olan Arapça ve Farsça sözcükleri atıp, eşanlamlısı olmayanları dilimizde korumak.
4. Yerlerine yeni sözcükler gelen eski Türkçe sözcükleri yeniden canlandırmaya çalışmak.
5. Yeni terimler bulunması gerektiğinde, öncelikle halk dilinde araştırmalar yapıp eğer yoksa Arapça ve Farsça'dan tamlamasız olmak koşulu ile alınmalıdır. Bazı dönemlerin ve uğraşların özel durumunu gösteren sözcüklerle, teknik kullanıma ilişkin araç-gereç adlarını yabancı dillerden olduğu gibi almak.
6. Arap ve Fars dillerinin ne yapım eki, ne çekim eki, ne de tamlamalarını hiçbir şekilde dilimizde barındırmamak.
7. Türk halkının bildiği ve konuştuğu her sözcük Türkçe'dir ve halkın alışmış olduğu, yapma olmayan her sözcük de ulusaldır.
8. İstanbul Türkçesinin sesbilim ve sözlük bilimi, yeni Türkçenin temeli olduğundan, başka Türk lehçelerinden ne çekim ne de tamlama kuralları alınmamalıdır.

9. Türk uygarlığının tarihi ile ilgili yapıtlar verildikçe, çok eski Türkçe sözcükler, yeni Türkçeye girecektir; fakat bunlar Türk kurumlarının isimleri olduğu için sadece terim olarak kalacaktır.
10. Sözcükler, gösterdikleri anlamların tanımları değil, simgeleridir; sözcüklerin anlamları köklerini bilmekle anlaşılamaz.
11. Yeni Türkçe'ye bu çerçevede yeni bir sözlük ve dilbilgisi yapılmalı, yeni Türkçe'ye girmiş olan Arapça ve Farsça sözcüklerin, deyimlerin yapılarına, tamlama biçimlerine ilişkin bilgiler, dilin soy bilim konusu olan "türeme" bölümüne alınmalıdır.

Kısaca Gökalp, dilimizin anlam bakımından medenileşmesi, bilimsel kelimeler bakımından İslamlaşması ve dil bilgisi, imla gibi hususlarda ise Türkleşmesi gerektiğini savunur(Gökalp 1977:20-21).

Baltacıoğlu'na göre dil reformu, Türkçe'ye dönüştür. Türkçe'ye dönüş sadece, kelimeleri hep Türkçe olana dönüştürmek değil, gelenekli Türkçe'ye dönüştür. O, en yenisinden en eskisine kadar, Orhan Veli'lerden, Yunus Emre'lerden, Orhun Yazıtlarından itibaren var olan Türkçe'yi Türkçe yapan dil ve zevk geleneklerine dönüşü savunur(Baltacıoğlu 1967a:30).

Dil devrimi sonrasında, Türkçe'nin kendi kendine yeterli gelmediğini savunan kişiler de olmuştur. Bunlar, Türkçe'nin Arapça'ya, Fransızca'ya muhtaç olduğunu, eğer bu dillerden yardım almazsa fakir kalacağını ileri sürmüşlerdir. Oysa Türkçe zengin bir dildir; onu arayıp ortaya çıkarmak gerekir. Bunu yapmak çok kolay değildir. Zaman zaman çıkmazda kalınabilir; hatta çok kötü Türkçeleştirmeler yapılabilir. Önemli olan dil devrimine, vazgeçmeden sabırla devam etmektir.

Dil devrimi gereğince bir çok sözcüğün Türkçe karşılığı aranmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda bazılarına çok güzel karşılıklar bulunurken, bazılarına ise kulağa hoş gelmeyen karşılıklar bulunmuştur. Örneğin karakter sözcüğünün yerine "ıra" sözcüğü getirilmiştir. Bu sözcük Türk diline uygun olsa da kulağa hoş gelmeyen bir yapıya sahiptir ve kullanılmamıştır. Ya da tabiat sözcüğünün yerine "doğa" sözcüğü getirilmiş ama insanlar hala tabiat sözcüğünü daha çok kullanmaktadırlar. Bunun

nedeni ise, o güne kadarki çalışmalarda hep dilin gramer, fonetik, etimoloji gibi anatomisine ve morfolojisine yönelik çalışmalar yapılmasıdır. Oysa dilin bir de asıl alanı olan bir iç yapısı vardır; bu ise dil psikanalizi, dil estetiğidir. Bunlar yapılmadıkça, dil yönetiminde ve politikasında hep aksaklıklar olacaktır. Dil psikanalizi ve estetiği açısından mükemmel olan Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inin bu kadar çok beğeni kazanmasının nedeni de budur(Baltacıoğlu 1966c:1).

Bir dil yabancı kurallardan ve sözcüklerden arındırılıp, kendi kurallarına uygun olarak yazılır. Fakat bu dil, bu aşamayı geçse bile henüz halk dili değildir. Bütün canlı varlıklarda olduğu gibi dilin de bir ruhu vardır. Bir dil her ne zaman kendini yaratan halkın kafasına, hayat felsefesine, güzellik anlayışına göre yapılırsa işte o zaman milli dil, öz dil olur. Dilcilerin bu güne kadar yaptıkları çalışmalarda hep dilin sözcükleri, ekleri, üretimleri gibi dilin aklı, mantığı tarafına ağırlık verilmiş; ruhuna, estetiğine girilmemiştir. Dil her şeyden önce bir ruh ve deha işidir. Kalıp ne kadar sade ve açık olursa olsun, bu kalıp ruhla özdeşleşmemişse o zaman dil yine yapmacık, yabancı ve ölü kalacaktır. Dilde ancak duygu ve kalp sahibi bir kişinin, bir sanatkarın duyabileceği, bir zevk alemi vardır. Dil devrimi çabalarında kalp, ruh dikkate alınmadan Türkçeleştirmeler yapılmak istenildiğinde, dil Türkçülüğü yarım ve verimsiz kalır. Yapılması gereken şey, dilin kalıp gelenekleri gibi, ruh ve zevk gelenekleri de aranmalıdır. Bu gelenekler halktadır; bu anlamda dilde Türke doğru gitmek demek, dilde halka doğru gitmek demektir(Baltacıoğlu 1972:69-72).

Dilde halka doğru gitmek için, dildeki ruh ve zevk geleneklerine gidilmelidir. Dilin ruh ve zevk geleneklerinin kaynakları halk efsaneleri, halk masalları, Yunus Emre, Köroğlu, Şah İsmail, Aşık Kerem, Karacaoğlu gibi halk şairlerinin eserleri, Nasrettin Hoca, Bektaşî, İncili Çavuş gibi halk fıkraçılarının eserleri ve Karagöz sohbet oyunu, Meddah gibi halk temsilleri, bilmeceler, koşmalar, maniler, ilahiler ve atasözleridir. Dilde sadeleştirme, özleştirme yapmak isteyen kişiler, dili ne kadar özleştirip, sadeleştirseler de, eğer dilin ruh ve zevk yanını ihmal ederlerse, ortaya çıkardıkları yeni sözcüğü güzelleştiremezler. Tıpkı karakter yerine getirilen "ıra" sözcüğü gibi sevimsiz kalır ve kullanılmaz. Dil kurumunun görevi ise bu açığı kapatmak ve kullanılacak sözcükleri estetik açıdan da insanların beğeneceği bir duruma getirmektir(Baltacıoğlu 1972:73).

Kısaca Baltacıoğlu dil konusuna da din kadar önem vermiştir. Bunun nedeni dilin, toplumsal kalkınmanın sağlanmasında ikinci önemli unsur olmasıdır. Toplumun kalkınmasında dilin Türkçeleştirilmesi, gelenek birliğini kuvvetlendirici bir etki yapacaktır. Dilin Türkçeleştirilmesinde ise dilde halka doğru gidilmelidir. Çünkü öz Türkçe halktadır. Dilde Türke doğru yani halka doğru gidilmesinin yanı sıra dilin ruh ve zevk yanı ihmal edilmemelidir. Aksi taktirde Türkçeleştirmeler çok fakir kalacak ve insanlar bu sözcükleri kullanmayacaklardır(Baltacıoğlu 1972:73).

3.1.3. Sanat

Daha önce din ve dil reformunun nasıl yapılması gerektiği hakkında Baltacıoğlu'nun görüşlerini belirttik. Şimdi de sanat alanında neden reforma ihtiyaç duyulduğunu ve onun bunu gerçekleştirmek için neler tavsiye ettiğini açıklamak gerekir.

Bugünkü sanatı açıklamak için, bugünkü toplumu bilmek, anlamak gerekir. Çünkü, bugünkü sanat, bugünkü toplumun eseridir. Çağdaş sanat eserine değer veren, o toplumun teknik bilgisi ve sahip olduğu gelenekleridir. Sanat eseri, içinde bulunduğu toplumun ve zamanın özelliklerinden etkilenir. Sanat eseri sadece tekniğin ürünü değildir ve olamaz da. Bunun nedeni ise, sanatçının içinde bulunduğu çağdan ve toplumun değerlerinden mutlaka etkilenmesi ve teknik ne kadar uluslar arası olursa olsun, sanatın bir toplumda uygulanışının farklı olmasındandır(Baltacıoğlu 1934:53-54).

Osmanlıdan günümüze kadarki süreçte kalkınma çabaları hep sonuçsuz kalmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında Atatürk'ün yaptığı çalışmalar sonucunda ilerleme kaydedilmiş, fakat yine de tam bir başarı elde edilememiştir. Baltacıoğlu'nun bu konudaki açıklamalarında bunun sebebinin, Türk insanının yaşadığı değer anarşisi olduğunu görüyoruz. O, uzun yıllardır hak edene, hak ettiğinin verilmediğine inanmaktadır. Bu ise Türk insanının değer bilgisinin olmadığını göstermektedir. Değer bilgisi olmayan insanlar, bilim adamına ve sanatçıya gereken önemi vermez.

Onlara gereken önemi verebilmesi için öncelikle bilim ve sanatı tanınması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1967a:17-18).

Baltacıoğlu kalkınmayı sağlayacak olanların "yaratıcı kişiler" olduğuna inanmaktadır. Yaratıcı kişilerin yetişmesini sağlamak için, onlara imkan tanınması gerekmektedir. Türk eğitim sisteminde ise yaratıcılığı sağlayan ortam yoktur. Türkiye'de adam seçme göreneği vardır. Bu sistem içinde çocuklar ve gençler okutulur, imtihan yapılır ve adam seçilir. Daha sonra da ondan değerli eserler beklenilir. Ama en baştan itibaren yaratıcılık ele alınmaz. Yaratıcı olanlara fırsat tanınmaz, yaratıcılar iş başına gelmez. Sanatın gelişmesi için öncelikle onu icra edebilecek kişilere iyi bir eğitim, daha sonra ise fırsat tanınması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1967a:21).

Baltacıoğlu'nun bu görüşünü incelediğimiz zaman hala bazı yapıların çok fazla değişmediğini görüyoruz. Her gün çıkan yeni sanatçılar, sanat adına gerçek anlamda fazla bir şey yapılmaması, bu tutumların günümüzde de hala geçerli olduğunu göstermektedir.

Sanatta "tekçi" ve "toplumcu" olmak üzere iki farklı anlayış vardır. Sanat tekçi olduğu zaman değil, toplumcu olduğu zaman kuvvetlidir. Toplumcu olan sanat iyimser, tekçi olan ise kötümserdir. Sanat toplumu birleştirmek gibi bir işleve de sahiptir. Eğer sanat tekleri birleştirmiyorsa, o zaman o sanat yetersizdir ve hatta hastadır. Çünkü sanatın ulusal görevi de vardır. Sanatın görevini yerine getirebilmesi içinse, sanatta Türke doğru gidilmesi gerekir(Baltacıoğlu 1967a:33)

Baltacıoğlu 'nun Yeni Adam'da 1942'de yayınlanan Türke Doğru isimli yazı dizisi, aradan geçen yaklaşık otuz yıl sonra 1972'de, İş Bankası Kültür Yayınları tarafından kitap şeklinde basılmıştır. Baltacıoğlu o günkü yazılarına geçen zaman ve gerçekleşen değişmelerle bağlantılı olarak, otuz yıl sonra eklemeler yapmıştır. O, Türk'e Doğru eserinde sanat konusundaki görüşlerine de yer vermiştir. Sanat alanında yapılacak reformun, sanatta Türk'e doğru gitmek olduğunu belirtmiştir. O, edebiyatta, romanda, tiyatroda, mimaride, resimde Türk'e doğru hareket edilmesi gerektiğini belirtir.

Halkevlerinin kuruluş amaçlarından birisi de milli sanat akımlarının yayılmasını ve devam etmesini sağlamaktır. Halkevleri geniş bir yayın gücü taşır ve milli değerlerin yayılması da buna bağlıdır. Sanatın milli olması ve bunun yayılması çok önemlidir. Bu konuda halka ulaşacak en temel kurum ise halkevleridir(Baltacıoğlu 1942a:5-6).

3.1.3.1. Edebiyat

Baltacıoğlu, diğer alanlarda olduğu gibi edebiyat alanındaki fikirlerinde de Gökalp'ten etkilenmiştir. Gökalp, edebiyatın ulusallık kazanması gerektiğine inanır ve bunu yapabilmek için de iki sanat müzesinde eğitim alınması gerektiğini belirtir; bu müzelerden birincisi halk edebiyatı, ikincisi ise batı edebiyatıdır. Türk edebiyatı bu iki aşamayı geçirmeden, ne ulusal ne de yetkin bir hal alamaz. Halk edebiyatının ilk örnekleri, masallar, fıkralar, atasözleri, bilmece, maniler, koşmalar, destanlar, ilahiler, dede korkut kitabı ile Aşık Kerem, Şah İsmail, Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlu, Dertli'nin eserleri ve Karagöz, Nasrettin Hoca gibi canlı edebiyatlardan oluşur. Edebiyatımız bu örneklerden ne kadar fazla yararlanırsa, o kadar ulusallık kazanmış olur(Gökalp 1978:124-125).

“ Edebiyatımızın ikinci tür örnekleri de Homeros ile Vergilius'dan başlayan bütün klasiklerdir. Yeni başlayan bir ulusal edebiyat için en güzel örnekler klasik edebiyatın baş yapıtlarıdır. Türk edebiyatı klasiklerin bütün estetik besinlerini sindirip bitirmeden romantiklere ve daha sonraki akımlara yanaşmamalıdır. Çünkü, genç uluslar, ülkeleri, yiğitlikleri yücelten bir edebiyata gereksinim duyarlar. Klasik edebiyatlar genellikle bu amacı sağlayacak niteliktedir. Son zamanlarda, Fransa'da gençliğe, ülküler doğru yeni bir atılım vermek için, “yeni klasikler” okulunun kurulması da, klasik edebiyatın bu eğitsel etkinliğini gösteren canlı bir kanıttır. Bununla birlikte, biz Batı'nın ilkin yalnız klasiklerine değer vermekle, romantizmin verimliliğinden de büsbütün yoksun kalamayız. Çünkü romantizmin esası, halk edebiyatlarıdır. Avrupa'daki bütün romantizm girişimleri halka doğru gitmek, halk masallarını ve destanlarını örnek almakla

başlamıştır. Demek ki biz, edebiyatımızın ulusallığını ve yetkinliğini oluştururken klasisizm ve romantizm dönemlerini birlikte yaşamış olacağız. Öyleyse, Batı edebiyatını ruhumuzla sindirmeye çalışırken, Batı romantiklerinin halk edebiyatlarından nasıl yaralandıklarını da anlamaya çalışmalıyız.”(Gökalp 1978:125).

Baltacıoğlu "Türke Doğru" adlı eserinde, edebiyatta Türke doğru gitmenin, edebiyat alanında Türk ruhunu yansıtmakla mümkün olacağına inanmaktadır. Türk edebiyatının kendisine dönmesi gerektiğini, Karacaoğlu, Aşık Ömer gibi gerçek Türk geleneklerine dayanması gerektiğini belirtmektedir. Edebiyatçılar halktan ilham almadığı sürece başarılı olamayacaktır. Edebiyatın toplum içerisinde bir görevi vardır. Bu görev, insanın yolunu aydınlatarak ona görevlerini ve hürriyetini öğretmesidir. Edebiyatsız toplum olmaz ve edebiyat da kendi toplumunun özelliklerini yansıtmalıdır. Çünkü, onun seslendiği topluluk halktır; o halka hizmet etmek zorundadır. Edebiyatın Türk'e dönmesi için, milli eserin dilinin sade olması, konuların halkın hafızasında kalacak kadar canlı olması ve halkı ilgilendirecek kadar milli-insani olması gerekmektedir. Edebiyat, Türk masalları, karagöz, köylü, cahil kadınlar ve Yunus Emre kadar öz kültürü yansıtan, yani gerçek ve öz olan halk cevherleri ile beslenmelidir. Avrupa'nın eserlerini taklit ederek, onların karakterlerini alarak edebiyat yapılmaz. Bunlar taklitten öteye gidemez; Türk edebiyatını oluşturamaz(Baltacıoğlu: 1972:81-85).

Baltacıoğlu, romanda da Türk'e dönülmesi gerektiğini savunup her toplumun milli romanı olması gerektiğini ifade eder. Her milletin kendine özgü bir zihniyeti olup, kendine özgü iyilik, kötülük, doğruluk anlayışı vardır ve bu yapı milletten millete mutlaka değişir. Romanın milli olabilmesi için mutlaka bu özelliği taşıması gerekmektedir. Romanların en zengin hazineleri halktır; roman halka dönmelidir ki, o zaman millileşecek ve Türk'e dönecektir(Baltacıoğlu 1972:89-90).

3.1.3.2. Tiyatro

Çok sayıdaki Batılı düşünür'e göre. Tiyatro; müzik, resim, mimarlık gibi birtakım sanatların birleşmesinden meydana gelen bir sanattır. Bu anlayışa göre tiyatro, her türlü teknik ve estetik gelişmesini, bu sanat dallarına borçludur ve kendine özgü bir sanat değildir. Tiyatro sadece çeşitli sanatların toplandığı bir yerdir(Aygün 1970b: 12).

Baltacıoğlu'nun üzerinde en çok yazdığı konulardan birisi olan tiyatronun, kendine özgü bir alan olduğunu belirtir. Onun tiyatroya ilgi duymasında etkili olan, çocukluk yıllarında, "Beyoğlu'nda ve Galata rıhtımında bulunan ve pandomimaya büyük yer veren alaturka cinsindeki halk tiyatrolarıdır"(Aytaç 1979:170). O yıllardan itibaren tiyatroya büyük bir ilgi duymuş ve o konuda çalışmalar yapmıştır. Baltacıoğlu, Türkiye'deki tiyatronun yapısından memnun değildir ve eleştirdiği bir çok konu vardır . En başta bir Türk tiyatrosu olmadığı yani sahne tiyatrosu olmadığını belirtir. Bir zamanların karagözleri, ortaoyunları Türklere aittir ama bunlara tiyatro ismi verilmemiştir. Bunlar gerçek anlamda Türkleri ve Türk geleneklerini yansıtmaktadır. Türklerin hala bir milli tiyatrosu yoktur; milli tiyatro oluşturulması için çalışılmaktadır, fakat milli tiyatro yanlış anlaşılmaktadır. Milli tiyatronun Türk'e özgü, orijinal karakterleri olan bir tiyatro olması gerektiği bilinmemektedir. Kısaca diksiyon, mimikler Türk'e özgü değildir; bunun doğrusunun bulunacağı yer ise halktır. Tiyatromuz olmamasının en önemli nedeni, tiyatrocuların Türk dilini hakir görmeleri ve onu küçümsemeleri ve Türk dilini bozmalarıdır. Dümbüllü, Asım Baba gibi Türk dilini güzel kullanan tiyatrocular artık yoktur(Baltacıoğlu 1972:91-93).

Karagöz tiyatro sanatının bir şaheseridir. Burada karagözcü bütün her şeyden sorumludur. O, hem suflör hem de rejisördür. Tamamiyle tiyatroya özgü unsurlar yer alır. Sahne, dekor, makyaj gibi unsurlar yoktur. Karagözde natüralizm ya da realizmin izlerine rastlanmamaktadır; sürrealisttir. Her türlü dekor yasaktır. Milli tiyatro özelliğini taşıyan karagözün yeniden canlandırılması ve yaygınlaştırılması gereklidir. Batıda bir dönem, tiyatro alanında yaşanan bunalımdan kurtulmak için

halka ait değerler , konulara ve tekniklere dönülmüştür, şu anda yapılması gereken de buna benzer. Türkiye'de karagözün yeniden canlandırılması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1940a:10).

Baltacıoğlu(1942a:6) Karagözün canlandırılması için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

- 1.İlk elden bir modern karagöz repertuarı elde etmek ve bütün halkevlerine bunların nüshalarını dağıtmak
- 2.Karagöz resimlerini, kartondan kesip daha sonra mumla kızartıp bütün halkevlerine dağıtmak
- 3.Halkevlerinde karagözün temsil edilmesini teşvik etmek
12. Halkevlerinin dergilerinde karagözle ilgili yazılar yazmak
13. Eski karagöz piyeslerini toplamak ve bastırmak
14. Eski karagözcüleri korumak.

Bütün bunlar yapıldığı zaman tiyatrodaki Türk'e doğru gitmek için bir adım atılmış olur. Ayrıca köy oyunları da milli öz tiyatrodur. Bunları milli kılan özellikler, açık havada ve bir meydanda oynanması, dekorsuz, makyajsız olması, aktörlerin hem insan hem eşya vazifesi görmesi ve suflörsüz oynanmasıdır. Türkler karagözden daha önceki dönemlerde bu tarzla ilgilenmişlerdir(Baltacıoğlu 1940a:10).

Milli piyeslerimiz yoktur ve piyeslerimizin konusu, karakterleri yabancıdır. Adaptasyon tiyatromuzu bitirmiştir; Oysaki Türklerin ortaoyunu sürrealist akımın ortaya çıkmasına öncü olmuştur. Avrupa'nın natüralist tiyatrosu çökmeye başladığı zaman, onlar tiyatronun orijinali olan halka dönmüşler ve yenilik tasarılarını ortaya koymuşlardır; oysa Türkler sürrealizmin yaratıcısı olan özüne, halka gidememiş, onu inceleyip Türk geleneğini yansıtan yeni bir anlayış oluşturamamıştır(Baltacıoğlu 1972:94).

Tiyatro konusu üzerinde çok duran Baltacıoğlu, o güne kadar tiyatronun milli bir olay haline gelmemesine çok kızmış, kendi çabaları ile tiyatroyu milli bir mesele haline getirmeye çalışmış ve milli olan bütün elemanlarda milliliği savunmuştur. O,

karagözlerin, ortaoyunlarının modernize edilmesini savunmaz; onun istediği kendi tiyatro geleneğimize dayanarak yeni bir tiyatro geleneği oluşturmaktır(Baltacıoğlu 1972:94).

3.1.3.3. Mimari

"Bir millet kendi ruhunun özlüğüne, üstünlüğüne inandığı müddetçe onun için hiçbir yabancı kültür tehlikesi yoktur. Türkler için de bu söz doğrudur. Türkler Tanzimata gelinceye kadar askerlik alanında ister galip ister mağlup olsunlar, kendilerine, kendi ruhlarına kendi kültürlerine inanıyorlardı. Her yaptıkları iş taklit işi değil, bir öz işi, bir benlik işi idi. Onun için ta site çağlarından imparatorluk çağlarına, ilan putlarından, hakan türbelerine Yeniciami ve Sultanahmet camilerine kadar bu anıtların temellerinden minare ve kubbelerin alemlerine kadar Türk işi yaptılar."(Baltacıoğlu 1972:115).

Mimaride de Türk'e dönülmelidir. Zamanla beton tekniği gelince, mimarlar artık Türk geleneklerini bir kenara bırakmış ve Batıda uygulanan yapı tarzını uygulamışlardır. Eski Türk yapı tarzındaki kubbeler artık gerici, modern olmayan yapılar olarak bakılmaktadır; oysa onlar Türk geleneklerinin özünü yansıtmaktadır. Türklerdeki bu gelenekten kopuş Tanzimat dönemi ile başlamıştır; çünkü bu dönemde aşağılık ve şüphecilik duyguları ortaya çıkmıştır. Türkler kendi din, ahlak, dil, sanat, felsefe anlayışlarından daha üstün bir toplum olduğuna inanmışlardır. Türklerin bütün geleneklerinin yerini başka toplumların değerleri almaya başlamıştır. Gelenekler, teknik değişse de değişmeyen unsurlardır; Türkler bunu bir kenara bırakmış, beton tekniği ile onların değerlerini de almaya başlamışlardır(Baltacıoğlu 1972:117).

Baltacıoğlu, Türk mimarisinin gelişmesi için beton tekniğinin kullanılmasını ancak bunu Türk mimari motiflerine uygun şekilde kullanmak gerektiğini, kompozisyonlarda Türk ruhunu belirtmesi gerektiğini savunmuştur. Bunu onun şu sözleri ile daha iyi anlayabiliriz:

"Geçen kış Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde ders verdiğim zaman bu fakültenin içini yakından tetkike fırsat bulmuştum. Bu binanın cümle kapısından içeri girince şunları gördüm: Mimar Taut, eski Türk taş mimarisine uygun olan hiçbir motif kullanmamıştır. Süs olarak hemen hiçbir şey yapmamıştır. Fakat bu avlu, taşlık, tavan, merdiven eski evleri, camileri, hamamları, sebepleri hep birden Türk ruhunu hatırlatıyor. Bu yapıda yeninin gövdesi, fakat eskinin ruhu var. Bir Alman mimarı Türk ruhunu bu kadar iyi anlatmaya nasıl muaffak olmuştur?"(Baltacıoğlu 1972:113-114).

Baltacıoğlu Türk insanının içinde yaşamını sürdürdüğü evlerin de Türk geleneklerinden koptuğunu belirtir. "Modern ev" diye insanlara aynı tarza, yan yana üst üste betonlar koyarak yapılan standart evler vardır. Bunlar Türk ruhunu yansıtmazlar. Oysa bir kentin mimarisi o toplumu yansıtmalıdır. Bu nedenle mimaride Türk'e doğru gitmek, mimari geleneklerine doğru gitmektir. Gelenekler teknik değişimlere rağmen değişmeyen özelliklerdir. Türk sanat geleneklerini diriltmek, bütün zaman ve mekanlarda diri kalan Türk mimari geleneklerine sarılmak ve bunları devam ettirmektir(Baltacıoğlu 1972:118).

3.1.3.4. Resim ve Müzik

Resimde de Türk'e dönülmesi gerekir. Resim denilince akla hemen Avrupa gelmekte ve Türk milli resminin olmayacağına inanılmaktadır. Oysa sanat objede değil, onun tasvirinde, sujededir; bu ise milletten millete değişir. Baltacıoğlu(1972:134)'na göre milli resimde dört tane öge vardır. Bunlar:

-Form

-Renk

-Kompozisyon

-Tekniktir.

Her milletin bir güzel idealinin olması form, beğendiği ve her fırsatta kullandığı renklerin olması renk, milletlerin bu özellikleri tek tek değil bir bütün olarak algılayıp, bunları ayrı şekillerde kompoze etmesi kompozisyonudur. Teknik milletlerarasıdır. Fakat milli olan teknikler de vardır. Bu teknik, o milletin renk, form ve kompozisyonuna bağlı olduğu için orijinaldir. Bu nedenlerle her toplumun kendine göre bir resim anlayışı vardır. Türklerin de kendilerini yansıtan bir resim anlayışlarının olması gerekmektedir; bu Tanzimat'tan önceki dönemde vardı. Eski mahalle kahvelerinde halk sanatçıları tarafından yapılan resimler, renkleri ile, kompozisyonları ile Türkleri yansıtmaktadır(Baltacıoğlu 1972:134-135).

Baltacıoğlu resim konusundaki bu görüşlerini heykel ve dekor konusunda da savunmaktadır. Türk sanatçılarının resimde de, heykelde de, dekorda da, Avrupa'nın tekniğini alıp, konu ve onu anlatma tarzı bakımından Türk geleneklerine bağlı kaldıkları sürece çok başarılı olacaklarına inanmaktadır. Bütün bu alanlarda halka gidildiğinde çok değerli bilgi birikimine sahip olunacaktır(Baltacıoğlu 1972:140-141).

Müzik alanında da yeniden bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. 1940' lı yıllarda müzik anlayışı konusunda farklı görüşler vardır. Bunlardan ilki, Türk müziğinin alaturka olduğunu savunanlardır. Diğerleri ise, alafrangacılar ve Gökalpçilerdir. Gökalpçiler, müziğin teknik bakımdan modern, melodi bakımından milli olması gerektiğine inanmaktadırlar. Baltacıoğlu ise onlardan daha farklı bir görüşe sahiptir. O müziğin Avrupa tekniğine sahip, ilham kaynağını ise Türk ananelerinden almış halk müziği olması gerektiğini savunmaktadır(Baltacıoğlu 1972:168).

Kısaca Baltacıoğlu, sanat alanında Avrupa'dan sadece teknik alanında alıntılar yapılması gerektiği, içerik, konu, tarz gibi konularda ise tamamiyle Türk geleneklerine bağlı kalınması gerektiğini savunmaktadır.

3.1.3.5. Moda

Baltacıoğlu moda konusu üzerinde değişiklikler yapılması gerektiğine inanmaktadır. İnsanlar batıda moda olan ya da pahalı mağazalarda olan mallara yönelmektedir. O asıl bu malları üreten, çok emek harcayıp az para alan kişilerin kalkındırılması ile toplumun da kalkınacağına inanmaktadır. İnsanları etiket sevdasından kurtarmak ve Türkiye 'de üretim yapıp bunları doğrudan tüketiciye sunmak gerekir. Bu yapıldığı zaman ekonomi güçlenecektir. Baltacıoğlu(1972:162-163) bunları gerçekleştirebilmek için şunları önermektedir:

1. Gazete, dergi, radyo, ders, afiş ve reklam ile etkileyici bir propaganda yapılmalıdır.
2. Her ilin, ilçenin kendine özgü olan ürünleri tanıtılmalıdır
3. Kız Enstitüleri, okumak ve öğrenmek gibi konularla yetinmemeli, modayı yaratan okullar haline gelmelidir.
4. Her yıl birisini gündeme getirerek bütün şehirlerin ürünleri tanıtılmalıdır.
5. Bütün Türk kadınları, Türk kadınlarının yaptığı modern kıyafetleri giyinmeye zorlanmalıdır.
6. Turistleri çeken, onları etkileyen ve satın almalarını sağlayan değişik Türk kıyafetleri dünyaya tanıtılmalıdır. Bütün bunlar yapıldıktan sonra, Türkiye'de zevk, ekonomi ve kültürel alanla bir kalkınma sağlanacaktır. Çünkü kalkınmada modanın da payı vardır ve moda millileştikçe moda ile olacak kalkınma da hızlanacaktır.

3.2. KALKINMA AĞACININ GÖVDESİ: NÜFUS

Toplumsal kalkınma öncelikle bir nüfus işidir. Bataklıkların kuruduğu, hastalıkların bittiği, okulları, hastaneleri ile modern bir Türkiye 'nin olabilmesi için ön şart nüfusun artırılmasıdır. Baltacıoğlu, nüfusun özellikle iki unsuru üzerinde durmaktadır. Bunlar; miktar olarak artış ve yoğunluktur(Baltacıoğlu 1967a:3).

Toplum içerisinde bulunan kişilerin sayısı, o toplumun ne kadar güçlü olduğunu gösteren unsurlardan birisidir. Baltacıoğlu, bu savını ispatlamak için, şehirlerin oluşmasını, endüstrinin doğmasını, sosyal iş bölümünün artmasını, hatta demokrasi rejiminin yerleşmesini nüfusun artırılmasına bağlamıştır. Türkiye' de acil olarak nüfusun artırılması gerekmektedir(Baltacıoğlu 1967a:3).

Türkiye' de nüfusun yeterince artmama nedeni, doğum oranının az olmasından kaynaklanmaz. Çünkü Türkiye' de doğum oranı oldukça yüksektir. Buna karşın doğan çocukların sekiz tanesinden sadece birisi yaşayabilmektedir. Bunun nedeni ise çocukların sıtma, ishal gibi hastalıklara yakalanmaları ve yeterli sağlık imkanları olmadığı için kurtarılamamalarıdır. Türkiye'de çocukların ölmesi, bilgisizlikten, tekniksizlikten, medeniyetsizlikten kaynaklanmaktadır(Baltacıoğlu 1967a:3). Bir an önce gerekli tedbirlerin alınması ve nüfusun artırılması gerekmektedir. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ülke halkının sağlığını, özellikle hamile kadınları ve çocukları korumaya yönelik yasalar çıkarılmıştır(Talas 1992:87-88). Bu yasalarla insanların yaşama süresi arttırılmıştır.

Eğer bir toplumda modern kentlerin oluşması isteniyorsa, o toplumun nüfusunun artırılması gerekir, yoksa toplumda sadece nüfusun artırılması da bir işe yaramaz. Aynı zamanda nüfusun yoğun olması da gerekir. Nüfusun yeterince sık olmaması halinde, milletin köy cemaati şeklinde yaşayacağını belirten Baltacıoğlu, bu nedenle bir toplumda hem nüfusun fazla hem de yoğun olması gerektiğini savunur. Nüfus yoğunluğunun yanı sıra bu insanlar arasında din, dil ve sanat birliği yani gelenek birliği de olmalıdır; yoksa o toplum yine köy cemaati olmaktan kurtulamaz.(Baltacıoğlu 1967a:2-4).

Baltacıoğlu, Türkiyede doğum kontrolünü yaygınlaştırmaya çalışanlara karşı çıkmıştır. Bunun nedeni olarak, nüfusumuzun kalkınmaya yetecek miktarda olmamasını göstermiştir; bunun yanı sıra doğum kontrolü ile nüfusun daha da yetersiz kalacağına dikkat çekmiştir. (Baltacıoğlu 1970a:11-13).

Kalkınma için nüfus önemli bir faktördür. Nüfus, sadece ülkede yaşayan insanların sayısı ifade etmez; aynı zamanda, metre kareye düşen insan sayısı,

insanların yaş grubu ve iş potansiyelini de içerir. Genç nüfus kalkınmada önemli bir faktördür ve genç nüfustan faydalanılmanın yolu ise eğitimden geçmektedir. Bu nedenle Baltacıoğlu eğitim üzerine uzun yıllar çalışma yapmıştır(Özen 1969:5). Ayrıca nüfusun yoğun olması, gençlerden yaralanma yanında, nüfusu oluşturan kişilerin arasında gelenek birliği de olması gerekir. Genç nüfusu kentlerde, sanayi ve hizmet kesiminin geliştiği yerlerde toplamak suretiyle, onların eğitim seviyelerinde artış olacaktır(Ozankaya 1999:243). Genç nüfusa önem verilmesi gerektiği konusunda Yeni Adam'da yazan Haldun Özen'in de Baltacıoğlu ile aynı fikirde olduğunu görüyoruz. Özen, gelişmiş ülkenin gençleri ile gelişmekte olan ülkenin gençleri arasında bazı farklılıkların olduğunu belirtmiştir. Fakat bunlara rağmen fikir özgürlüğü, sanata, eğitime ilgi, barışa, insan haklarına saygı gibi konularda gençlerin ortak fikirleri paylaştığını belirtmiştir. O Türk gençlerinin kendi toplumlarından şikayetçi olduklarını, kendilerini eğiten okulların, üniversitelerin yetersiz olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Bu nedenle Yeni Adamcılar olarak Baltacıoğlu'nun eğitim konusunda görüşlerini ifade ettiği "İçtimai Mektep"in beş ilkesine uygun eğitim anlayışını desteklediklerini ve gençlerin iyi bir şekilde eğitim almalarının ancak bu şekilde mümkün olacağına inandıklarını söylemektedir. Özen bu ilkelerin ise: kişilik ilkesi, çevre ilkesi, çalışma ilkesi, verim ilkesi ve başlatma ilkesi olduğunu belirtmiştir. Yeni Adamcılar bu eğitim ilkeleri uygulanmazsa toplumsal kalkınmada gençlerden yararlanılamayacağı savunmuşlardır(Özen 1969a:5).

Kısaca Baltacıoğlu, kalkınma için gerekli olan nüfusun ve nüfus yoğunluğunun tek başına hiçbir şey ifade etmediğini savunmuştur. Toplumu oluşturan bu insanlar arasında gelenek birliği yoksa, yani dil, din ve sanat alanında birlik yoksa o zaman o toplum sadece bir yığındır; aralarında gelenek birliği olan insanlar varsa işte o zaman toplumsal kalkınmanın olacağına inanmaktadır(İnan 1977:26).

3.3. KALKINMA AĞACININ DALLARI: TEKNİKLER

Baltacıoğlu'na göre kalkınma ağacının kökü olan gelenek birliği sağlandıktan sonra, nüfus arttırılmalıdır. Gerekli nüfus yoğunluğu da sağlandığında artık kalkınma

ağacının dalları olan teknik ve tarımın geliştirilmesi gerekir. O, toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesi için ilk koşul olarak gördüğü gelenek birliğinde, din, dil ve sanattan söz edip, bu alanlarda başarıya ulaşmak için “Türke Doğru” bir yol izlenilmesi gerektiğini belirtir. Gelenek birliği sağlandıktan sonra nüfusun da arttırılması ile artık kalkınmayı sağlayacak unsurun, teknik yani medeniyet olduğunu savunur. Gelenek birliğini sağlamak için “Türke Doğru” bir yol izlenilmesine karşın, teknikte başarıya ulaşmak için “Batıya Doğru” bir yol izlenilmesi gerektiğini ifade eder(Baltacıoğlu 1945:15).

3.3.1.Tekniğin Anlamı

Baltacıoğlu(1945:14)’na göre “medeniyet teknikten başka bir şey değildir” ve toplumsal kalkınma hem milliyet (gelenek birliği) işi, hem de medeniyet (teknik) işidir. Gelenek birliği sağlandıktan sonra tekniğe önem verilmelidir ki böylece gelenek birliği ile kuvvetlenen milli duyguların yanı sıra Batılılaşma, modernleşme ve ilerleme sağlanabilsin. O halde şimdi tekniğin ne olduğunu açıklayalım.

“Teknik dini, ahlaki, artistik, terbiyevi, her hangi sosyal randımanı elde etmek için, tabiat materyelinin sıhri, sırrı yahut akli bir nizama göre tertip ve tanzim edilmesinden meydana gelen ve sosyal bir randıman elde etmeye yarayan vasıtalarıdır.”(Baltacıoğlu 1939:289).

Baltacıoğlu(1939:284-289)’na göre teknik olgusunun tabii, sosyal ve hususi olmak üzere üç takım karakterleri vardır.

1.Tabi Karakter:

Teknik olgular fiziksel varlık gösterirler. Teknik, insanlar doğduklarında, çevrelerinde hazır olarak bulunur, çünkü teknik onu icat eden kişiye özel olmayıp, zamanla topluma ve oradan da başka toplumlara yayılır. Ayrıca tekniğin herhangi bir aleti, içinde bulunduğu toplumun örf, adet, ananelerine uymazsa, o zaman çok fazla rağbet görmez ve geçerliliğini kaybeder.

2.Sosyal Karakter:

Tekniği icat eden kişilerdir; fakat icatlar kişilerin sadece biyolojik ve kişisel şahsiyetlerinin eseri değil, mesleki yani sosyal şahsiyetlerinin de eseridir. Çünkü, bir icadın olması onu çok değerli kılmaz; icat eğer o toplum buna hazırsa ve ihtiyaç duyuyorsa değer kazanır. Örneğin, ağaç liflerinden kağıt yapmayı ilk defa keşfeden bir Fransız'dır; fakat bu keşfi yetmiş seksen yıl sonra bir Alman tekrar ortaya koyduğunda toplum tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle tekniği toplumun benimsemesi gerekir.

Tekniğin diğer sosyal karakteri ise, tekniğin ulusal değil, uluslararası niteliğe sahip olmasıdır. Teknik bir toplumda ortaya çıkar, fakat sonra bunun değişik toplumlarda, değişik şekillerde uygulaması ile uluslararası nitelik kazanır. Örneği, İtalyan ve İskandinav baltaları aynı orijinden geldikleri halde, gitgide birbirinden ayrılarak, ayrı iki balta tipi haline dönüşmüştür.

Tekniğin bir başka sosyal karakteri ise sadece insanlara özgü olmasıdır, yani alet yapmak, kullanmak sadece insanlara özgü olup, eğitim yoluyla öğrenilerek yapılır ve kullanılır.

3. Hususi Karakter:

Her teknik faaliyetinde şu üç eleman bulunur.

- Doğal materyal
- Teknik adamın bu materyalin üzerinde çalışması
- Toplumun gereksinimlerine cevap verme

Bunlar sağlandığında teknik, hem bilimsel, hem de ekonomik faaliyetleri hedef almış olur. Teknik bu karakterlerin toplamından oluşmaktadır ve teknik Batılılaşmak için her alanda geleneklerle birlikte geçerlidir. Geleneklerin sağlamlaştırılması ile, bunun üzerine teknik yeni medeniyet inşa edilir. Baltacıoğlu'nun modernleşmeyi, Batılılaşma olarak ele alması ve modernleşmeyi Batıya doğru kullanması, Giddens'in bu konudaki düşüncesi ile çelişir. Giddens'e göre modernliğin temelinde ulus-devlet ve sistematik, kapitalist üretim bulunması ve bunların Avrupa tarihinin belirli

karakterleri olmasından dolayı, modernliğin bir bakıma Batıya özgü olduğu söylenebilir. Fakat modernliğin küreselleştirici niteliğiyle bakıldığında, bunun sadece Batıya özgü olmadığı, Batı dışı toplumların da kavrayış ve stratejilerinin bunda etkili olduğu görülmektedir(Giddens 1994:155-157).

Ayrıca Berkes, medenileşme ile Avrupalılaştırmanın farklı olduğunu belirtip, Tanzimatçıların yenilik hareketlerinin sonuçsuz olmasını da onların bu ayrımı yapmamasına bağlamıştır(Berkes 1975:293). Baltacıoğlu da Berkes gibi Tanzimatçıları eleştirmiştir, fakat bunun nedenini Onun savunduğu gibi onların, medenileşme ile Avrupalılaştırmayı aynı kabul etmelerine değil, kültür unsurlarını da değiştirmeye çalışmalarına bağlamıştır.

Baltacıoğlu'na göre sosyal hayatın teknik, tekniğin de sosyal hayat üzerinde etkisi vardır. Sosyal hayatın tekniği etkilemesini, tekniğin içinde yaşadığı toplumun dini, ahlaki, ekonomik ve sanatsal özelliklerine uyma zorunluluğuyla, tekniğin sosyal hayat üzerindeki etkisini ise; tekniğin bir toplumda tek başına olmayıp, diğer sosyal kurumlarla ilişki içinde bulunması ve bütün ekonomik, bilimsel, sanatsal faaliyetleri etkileyerek, zamanla onlar üzerinde değişiklik yapması ile açıklayabiliriz(Baltacıoğlu 1939:294-296). Bu durumda teknik, insanların doğayı işleme gücünü arttırmakta ve bu artışla doğaya egemen olup, onların daha özgürce yaşamasını sağlamaktır(Baltacıoğlu 1939:297).

Baltacıoğlu (1945:15), tekniği şu maddelerle özetlemiştir:

- Teknik kabile, aşiret, il, ulus gibi bir topluluğun aklında yaşayan gerçek hükümlerinin toplamı olup, onların ortak malıdır ve birinden diğerine geçer.
- Tekniğin kaynağı, nesnel denemelerin eseri olan akıldır.
- Teknik, akıl ve mantık işidir.
- Teknik kişilerin yaratıcı düşünceleri sayesinde doğar
- Teknik uluslararasıdır.
- Teknik sık sık değişen, başkalaşan bir şeydir.
- Teknik öğrenilerek kazanılır.

Baltacıoğlu'nun Batılılaşmayı, sadece teknik (medeniyet) olarak ele almasına karşın, Erol Güngör, Batılılaşmayı hem kültür hem de medeniyetin değişmesi şeklinde düşünmüş, bu nedenle de Batılılaşmaya olumsuz anlam yüklemiştir (Güngör 1959:2).

Baltacıoğlu, tekniğin ne olduğunu açıkladıktan sonra, Türkiye'de toplumsal kalkınmanın sağlanması için, tekniğin nasıl kullanılması gerektiği konusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

3.3.2. Tekniğin Kalkınmadaki Rolü

Kalkınmak için Avrupalılaşmak yani, Batı medeniyetine girmek gerekir; Batı medeniyetine gitmekse Batı tekniğine gitmektir. O halde, "Batıya Doğru" parolasının asıl anlamı "Batı tekniğine doğru"dur. Tam anlamıyla kalkınmak için sonuna kadar Batılılaşmak, bunun için de sonuna kadar teknikleşmek (medenileşmek) gerekir (Baltacıoğlu 1945:14-15).

" Tarih boyunca yaşayabilmiş bir Türk ulusu, onun, bir kültürü ve bu kültürün yine tarih boyunca yaşayagelmiş gelenekleri vardır. Bu kültür ve gelenekler Türk'e vergidir. Bu kültür ve gelenekler bakımından Avrupalılaşmak nedir? Bu kültür ve geleneklerden kopmak mıdır, değil midir? Avrupalılaşmak isteyen, Avrupalılaşan her ulusun, her devletin, ilk önce sormak ve karşılığını vermek zorunda olduğu soru işte budur. Avrupalılaşmak işinin neresindeyiz? Batıya gitmek doğru mudur, değil midir? Diyenler artık kalmadı, Şimdi hiç kimse kafasını bu soru ile yormuyor. Toyundan erginine dek, herkes biliyor ki Batıya gitmek, Avrupalılaşmayı gerektirir ve iyidir, Ancak Batıya gitmeyi istemek başka, bunu doğru olarak yapabilmek başka!" (Baltacıoğlu 1945:7).

Bunun doğru olarak yapılabilmesi, üniversite, tiyatro, roman, müzik ve gazetede geleneksel değerleri kaybetmeden, bunların teknik açıdan geliştirilmesine bağlıdır. Fakat Batıya doğru (teknikleşme) gerçekleştirilmeden önce, Türke doğru (gelenek birliği) sağlanmalıdır.

Baltacıoğlu tekniklerin kazanılması için, üniversitede, resimde, müzikde, edebiyatta, tiyatrodaki ve radyoda Batı medeniyetine girilmesi gerektiğini savunur; fakat burada onun bu görüşlerini ayrı başlıklar şeklinde değil, üniversitede Batı medeniyetine girmekten başlanarak özet şeklinde verilecektir. Çünkü, gelenek birliğinin sağlanması konusunda tiyatrodaki, edebiyatta, resim ve müzikte, modada Türkiye Doğru gidiş ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

Baltacıoğlu'na göre, üniversitesiz kalkınma ve Batılılaşma olmaz fakat her üniversite tam anlamıyla üniversite ruhunu taşımayabilir. Örneğin, Türkiye'deki üniversiteler, üniversite gövdesi taşıyan yüksek okul halinde olup, bunların gerçek anlamda üniversite haline getirilmesi gerekir(Baltacıoğlu 1945:87). Bunun için de ilk önce belirlenmesi gereken şey, üniversitenin ne anlama geldiğidir.

Üniversite, henüz bilim hayatını yaşamaya elverişli olmayan acemi nesillerin, bilim hayatını yaşamaya elverişli duruma getirilmeleri için bilim adamları tarafından yönlendirildikleri yerdir. Üniversitelerin görevi bilimi öğretmek ya da yaymak değil, gençleri bilimsel çalışma yapmaya yönlendirmektir. Bu nedenle üniversite bilim adamı yetiştirmez; gençleri bilim adamı olmaya yönlendirir(Baltacıoğlu 1945:87).

Üniversiteler, toplumsal evrim üzerinde etkisi olacak tabiat kanunlarını arayıp bulacak, üniversite çayları, temsilleri, gezintileri, kongreleri, uygulamalı çalışmaları ve meslek vicdanını oluşturacak kurumlar olmalıdır. Bunların gerçekleşmesi için içtimai okul prensiplerine göre bir eğitim verilmesi gerekir. Bu prensipler, kişilik, çevre, çalışma (travay), verim (randıman) ve başlatmadır (inisiasyon). Şahsiyet prensibinde üniversite öğretimi, öğrencilere bilim adamı kişiliği kazandırmaya çalışır. Çevre prensibinde, bilim adamı kişiliğinin bunun sağlanabileceği uygun ortamda öğretim gerçekleştirilmeye çalışılır. Çalışma (travay) prensibi, üniversite öğrencilerine, bilim tekniğine uygun kişilik kazandırmaya amaçlar. Verim (Randıman) prensibi, öğrencilerin bilimsel değeri olan eserler vermelerini sağlar ve son olarak başlatma (inisiasyon) prensibi ile öğrencilere bilimsel çalışmalara başlaması ve deneyler yapma imkanı sağlanır. Bu beş prensibin uygulanması ile Üniversitelerde Batıya doğru yöneliş yani, teknikleşme sağlanmış olur(Baltacıoğlu 1945:85-100).

Baltacıoğlu, tiyatrodaki Batıya doğru gidilmesi gerektiğini belirtir. Tiyatrodaki batıya doğru hareketi, Tanzimat Döneminde de denenmiş fakat başarısız olmuştur. Çünkü, Tanzimatçıların ilkin gerçekleştirilmesi gereken Türkiye doğru, yani geleneklerin güçlendirilmesi ve onlara bağlı kalınması ilkesini göz ardı etmişlerdir. Tiyatrodaki batıya doğru gitme hareketinde, aynı hataya düşmemek için, gelenekleri oluşturan din, dil ve sanatta Türk usulüne bağlı kalıp, bunların üzerinde teknikle yapılacak katkılarla ilerleme sağlanılmalıdır(Baltacıoğlu 1945:110-112).

Baltacıoğlu(1945:117)'nin tiyatrodaki "Batıya Doğru" görüşünü şu şekilde özetleyebiliriz.

- Tiyatro tekniği makine tekniği ile aynı değildir.
- Batı tiyatrosunun basmakalıp örneklerini almak yerine, onların yaratıcılık unsuru alınmalıdır.
- Tiyatro edebi sanatlardan biri değildir ve tiyatronun edebiyatla doğrudan doğruya hiçbir ilgisi yoktur.
- Tiyatro; resim, mimarlık, musiki, roman gibi bağımsız bir sanattır.
- Tiyatro kendi kurallarını başka sanatlarda değil kendinde aramalıdır.
- Batı tiyatrosu kendini aramaktadır. Tiyatrodaki Batıya doğru gitmek bu arama işine katılmaktır.

Romanda Batıya doğru hareketi için de tiyatrodaki yolun izlenmesi gerektiğini belirten Baltacıoğlu(1945:125-126) bunu ise şu şekilde ifade etmiştir:

- Roman her şeyden önce bir kişinin, bir toplumun oluşudur.
- Roman oluşu anlattıkça romandır. Roman oluşu ister uydurma, isterse ideal olsun zihindeki bir oluşla değiştikçe, gerçekten kopar, romantikleşir.
- Her kahramanın hayatı sürekli bir oluştur. Onu durup dururken kopardınız mı, öleceği için, kahramanlarının oluşuna saygı beslemeyen romancı onları kendi eliyle yok etmiş olur.

-Her roman kahramanı bir kere yaratıldıktan sonra yazarın denetiminden çıkar, kendine özgü hayatını yaşamaya başlar.

-Her roman bize hayattan bir şey getirmek zorundadır. Hayatı doğru öğreten romanlar faydalı, yanlış öğretenler tehlikelidirler.

-Roman yalanla başlar, doğru ile biter. Yalanla başlayıp yanlışla biten roman, roman değildir ve romandaki bütün romantik tipler gerçek dışı tiplerdir: Notre Dame'de Paris'in Kamburu, Yabanın köylüleri, Sinekli Bakkal'ın Zenne Teyfik'i gibi.

-Gerçek kafamızda değil, oluştadır. Roman bu hayatın doğru, canlı bilgisidir.

Radyo estetiğinden de söz eden Baltacıoğlu, radyonun ve onun tekniğinin Türkiye'de yeni olduğunu ve radyo estetiğinin ise yok denilecek kadar az olduğunu belirtir. Radyo estetiğinin kazanılması için (Baltacıoğlu 1945:137-138) şunların yapılması gerekir:

- Radyo her şeyden önce güzel ses ve haber verme aracıdır.
- Mikrofon bir kürsü değildir; orada ders verilmez, sadece iletişim sağlamak amacı ile radyo kullanılır.
- Kitap ve makale dili kullanmanın yerine, konuşma dili kullanılmalıdır.
- Radyodaki konferanslar mümkün olduğu kadar diyalog şeklinde olmalıdır.
- Kullanılan ifade tarzı, yazı dili gibi olmamalı ve dinleyenlerin kolayca anlayacakları türden olmalıdır.
- Ses tonu bağırma şeklinde olmayıp, kullanılan kelimeler argo içermemelidir.

Baltacıoğlu müzik konusunda da Batıya doğru bir gidişin olması gerektiğini belirtir. Türkiye'de alafanga ve alaturka ikiliği olduğu için, özgün bir tarzla orijinal eserler verilemez. Ulusal müzik tarzını oluşturacak olanlar Türklerdir, fakat bu tarzı oluştururken, müziğin temel unsuru olarak Türk geleneklerini alıp, bunun üzerinde Batı tekniği ile eserler vermelidirler. Nitekim, ulusal müziği ne Batıda, ne de Doğuda bulamayız; ulusal müzik bu ikisinin sentezindedir ve bunu yapacak olanlar ise Batılılaşmayı uygulayan Türklerdir(Baltacıoğlu 1945:147-150).

Haftalık dergi olan “Yeni Adamı” çıkaran Baltacıoğlu, gazeteciliği halkı aydınlatmak ve toplumsal kalkınmayı sağlamak için gerekli koşullardan birisi olarak görmüştür. Bu nedenle Türkiye’de gazeteciliğin geliştirilmesini dolayısıyla da gazeteciliğin Batıya doğru olmasını istemiştir. Baltacıoğlu(1945:154-155) gazete de Batıya doğruyu gerçekleştirmek için yapılması gerekenleri şu şekilde ifade eder:

-Gazete; kitap, dergi ve magazinden farklıdır. Onun görevi aktüaliteyi takip etmek ve aktüalite yaratmaktır.

-En önemli olaylar en çok ilgi çekenler değil, gazetelerce değerli hale getirilenlerdir.

-Bir gazeteci geniş halk kitlelerini en çok ilgilendirebilecek olayları en ilgi çekici durumda hazırladığı zaman, mesleğinde doruğa ulaşmış olur.

-Gazete ile dergi işbölümü içinde olmak zorundadır.

Baltacıoğlu’nun, üniversitede, tiyatrodan, romanda, radyoda, müzikte ve gazetede Batıya doğru ile ifade ettiği şey, tekniklerde Batıya doğru gitmektir. Ne sadece geleneği içeren kültüre, ne de tekniği içeren medeniyete önem vermeyen, bunların birbirini tamamladığını savunan Baltacıoğlu, bu özelliğiyle bazı kesimlerce tutucu, bazı kesimlerce de demokrat olarak değerlendirilmiştir. Oysa, O gelenekselliğin üzerine inşa ettiği teknikle, Atatürk İlke ve İnkılaplarının yaşadığı dönem içerisindeki en güçlü savunucularından biri olmuş ve savaştan çıkar çıkmaz kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlarını çözmek için yoğun çalışmalar yapmıştır.

IV.EĞİTİM VE KALKINMA

Eğitim sosyal yaşayışa henüz hazır olmayan çocuklara sosyal çevre içinde, sosyal kişilik edindirmeyi başlatmaktır. Eğitimle çocuklar içinde yaşayacakları toplumun kültürel kişiliğini, teknik kişiliğini edinmeye başlamaktadır. Bu edinme işi gitgide sosyalleşen insanın kendi çalışmaları ile yaşamı boyunca sürüp gider(Baltacıoğlu 1967a:95).

Bir toplumun kalkınmasında eğitimin etkisi inkar edilemez. Bu nedenle bütün toplumlar eğitim konusuna önem vermek zorundadır. Ülkemizde de bu alanda çalışma yapan aydınların sayısı oldukça fazladır. Bu aydınlardan Baltacıoğlu, 1908 Meşrutiyet hareketinden sonraki yıllarda gerek verdiği dersler, konferanslar, gerekse yazdığı kitaplar, makaleler ile eğitim alanında aralıksız çalışmış, yeni eğitim ve öğretimin temellerini atma bakımından Türkiye'de Satı'dan sonra en büyük görevi yapmıştır. Türk okullarında 1910'dan itibaren elişleri, resim, tiyatro, açık hava kültürü ve hatiplik adına yapılan her yeniliğe öncülük etmiştir(Ülken 1999:450). Baltacıoğlu, kendisinden sonraki eğitimcilerin pedagojik çalışmalarının hareket noktası olmuştur. Tam olarak onun görüşünü uygulamasalar da ilk öğretmen okulları, pedagoji öğretmenlerinin yetişmesinde rehber olmuştur(Ülken 1999:456-457).

Baltacıoğlu, neredeyse bütün yazılarında, eğitim konusundaki sorunların çözümlenmesi gerektiğini belirten bir anlayış sergiler. Bundan dolayıdır ki, onun eğitim anlayışı ayrıntılı olarak açıklanmalıdır. O, yazı hayatının ilk yıllarından başlayarak sonuna kadar Türkiye'de özellikle aktüel eğitim problemleriyle ilgilenmiştir. O, eğitimi toplumun geleneklerini yeni nesle aktaran, şahsiyet bütünlüğü kazanmış ve ülke kalkınmasına yardımcı olacak fertleri yetiştiren faaliyetler toplamı olarak görmektedir(Baltacıoğlu 1967a:19).

Baltacıoğlu eğitimle ilgili görüşlerini yoğunlaştırdığı Talim ve Terbiye'de İnkılap, Resmin Usulü Tedrisi, Resim ve Terbiye, Demokrasi ve Sanat, Terbiye İçtimai

Mektep, Rüyamdaki Okullar ve Pedogojide İhtilal eserleri ile Türk eğitim sistemine önemli katkılarda bulunmuştur.

Eğitim bir milletin kalkınmasının, ilerlemesinin, çağdaş medeniyet seviyesinde bir millet olmasının hazırlayıcı, düzenleyici ve devam ettirici bir faktördür. Baltacıoğlu eğitimi kalkınmanın bir parçası olarak düşünmüştür. Kalkınma ağacından elde edilen ürünlerin korunması, devamının sağlanması ancak eğitim yoluyla olabilir. İnsan büyütmesini, insan yetiştirmesini bilmeyen milliyetler kalkınamazlar (Baltacıoğlu 1968:2). "Kalkınma lafla olmaz. Kalkınma insanı tanımakla, ona hakettiği değeri vermekle başlar " (Özen 1966:4). Bu da öncelikle Türkiye'yi insan kaynaklarını israf etmekten kurtarıp bireyle toplum arasında bir denge kurup, çağın, toplumun ihtiyaç duyduğu okulların açılması ve insan tipini yetiştirerek sağlar (Baltacıoğlu 1967a:78).

4.1.BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM KONUSUDA ETKİLENDİĞİ ORTAM

Baltacıoğlunu eğitim konusunda etkileyen isimler Rousseau ve Bergson 'dur. Rousseau ve Bergson onun küçük yaşlardan itibaren düşündüğü eğitim fikrinin netleşmesini sağlamışlardır. Bunlardan özellikle Rousseau 'nun Emile adlı eserinden etkilenmiş ve eğitimde uygulamanın olması gerektiğini savunmuştur (Aytaç 1979:166).

Rousseau 'nun eğitim prensibi beş fikir etrafında toplanır. Bu prensiplerin gerçekleştirilmesi için kökten başlanılmalıdır. Kök çocukluktur, çocukluk dönemine gereken önem verilmelidir. Çocukluk henüz sosyalleşmemiş bir hayvani varlığın olması dönemidir. Eğitim konusunda yapılan çalışmaların başarısız olmasının nedeni çocuklar hakkındaki yanlış fikirlerdir; çocuk tam olarak tanınmamaktadır. Çocuğun, yetişkin insanın küçük numunesi olarak görülmesi yanlıştır. Çocukların kendilerine özgü bir dünyaları vardır. Çocuğu kendi dünyası içinde onun üzerinde değişiklik yapmadan incelemek gerekir ve bu nedenle de eğitimin prensipleri

çocukluk dönemi ile ilgilidir. Baltacıoğlu(1925:87-90)'nun çevirisini yaptığı Rousseau'nun "Terbiye Felsefesi" adlı kitapta bunlar şu şekilde ifade edilmiştir:

Hürriyet Prensibi:

Çocuklar birçok şeyi kendi kendilerine öğrenirler. Çocuklar kendi haline bırakılmalı, onların oyunları takdir edilmelidir. Çocuklara zorla bir şey öğretilmeye çalışılmamalıdır. Çünkü onlar kendi kendilerine daha iyi öğrenirler. Bu durumda çocuk bir hayvan gibi tabiatla baş başa kalacak ve doğal ortamda tabiatın öğrencisi olacaktır.

Zorunluluk prensibi:

Çocuk tabiat içinde yaşamını sürdürmelidir. Tabiat içindeki yaşam sadece mutluluk verici, neşeli bir yaşam değildir. Onun da zorlukları ve zorunlulukları vardır; acı ve ıstırap tabiatın kendisidir. Tabiat çocuğu sürekli olarak çalıştırır ve onu çeşitli eziyetlere alıştıırır. Tabiatla hürriyet içinde yaşayan çocuğun hürriyeti sınırlıdır ve hazzın yanında acı da vardır; bu zorunluluk prensibini oluşturur.

Tedriç Prensibi:

Çocuğa yaşına göre muamele yapılmalıdır. Çocuklar yetişkin olmadan önce çocuk olmalıdır. Çocuklardan zamana bağlı olarak yaşına bağlı olarak bazı davranışları yapması beklenilmelidir. Çocuğa yaşına göre davranılmadığı zaman ileride yetişkin insan olduğunda zayıf bir şahsiyeti olur.

Muvazene Prensibi:

Güçle ihtiyaç arasındaki dengedir. Kuvvetleri ihtiyacından fazla olan bir varlık güçlüdür, kuvvetleri ihtiyacından az olan varlık ise zayıftır. Önemli olan bu iki unsurun dengede olmasıdır.

Menfi Terbiye Prensibi:

Çocuğun toplumdan uzaklaştırılıp tabiatla yaklaştırılmasıdır. Bu anlamda toplumdan ve medeniyetten uzaklaşma ile kazanacakları onu yetişkin hayatındaki topluma ve ahlaka hazırlayan bir yapıdır. Emile isimli kitapta da, Emile ' nin hocası insan değil, tabiattır(Baltacıoğlu 1925:103-104).

Baltacıoğlu Rousseau'nun bu eğitim prensiplerinden etkilenmiş ve eğitim sistemi olarak doğayla iç içe olan okulların olmasını ve ezberci eğitimden, uygulamalı eğitime geçilmesini tavsiye etmiştir. Bu konuyla ilgili yaptığı çalışmalar, köy enstitülerinin kurulmasında etkili olmuştur.

Baltacıoğlu'nun eğitim konusundaki görüşlerini etkileyen diğer görüşler şunlardır:

"Terbiyeci ekseriya ruhiyatçı olarak tanınmıştır. Bu yanlış değildir; çünkü terbiye fikri ancak bir ruh ve tekamül fikriyle birlikte anlaşılabilir."(Baltacıoğlu 1942b:67). Eğitim ruhi anlayış olmadan olmaz ve olgunlaşma gerçekleşemez diyen Baltacıoğlu, ruhun oluşumunu farklı kişilerin söylemlerini bir araya getirerek ifade etmiştir. Bunu yaparken, onların bazı görüşlerini kabul etmiş, bazılarını ise eleştirmiştir. Bunlar:

Lamarck 'ın Evrim Teorisi :

Ona göre kainat cansız, tabiat canlıdır, faaldir; kainatı harekete geçiren tabiattır. Hayat tabiatın bir kuvvetidir. Hayatın kanunu ise sürekli olarak doğup, üretilir. Lamarck 'a göre tabiat ki bütün canlılar içinde bulundukları mekanda rahat yaşayacak şekilde organlarını evrimleştirirler. Buna örnek olarak yılanın ayaklarının kaybolmasını verebiliriz (Baltacıoğlu 1942b:72).

Darwin 'ın Evrim Teorisi :

Darwin 'ın "ayıklanma" dediği kavram "doğal ayıklanma"dır. Bunun anlamı ise dünya üzerinde bir çok canlı vardır ve hepsi de üremektedir. Eğer bu hep böyle giderse bu canlılara dünya yetmeyecektir. Durum böyle olunca doğada güçlü olanlar ayakta kalacak, diğerleri ise güçlüler tarafından yok edilecektir.

Lamarck ile Darwin karşılaştırması şöyle verilmiştir:

Ortak yönleri, ikisi de canlının cinsinin değişmediğini (insan = insan, at = at) savunurlar. Farklı tarafları ise Lamarck hem uzvi hem ruhi kaynakların irsiliğini söyler. Darwin bunlardan ruhi olanının irsiliğine inanmaz(Baltacıoğlu 1942b:73-77).

Sonuç olarak şu noktaya ulaşabiliriz :

" Şahsiyetin tekamülünü gösteren cetveldeki muayyen temayül ve alakaları irsiyet ile izaha imkan yoktur. Çünkü bunlar irsiyetle taşınamayacak kadar nazik ve fikri şeylerdir ."(Baltacıoğlu 1942b:77).

Biojenetik Kanunun Tenkidi :

Bunlar insanların hem uzvi hem de ruhi özelliklerinin kalıtım yoluyla nesilden nesle aktarıldığına inanırlar. Baltacıoğlu bunlardan uzvi yanların kalıtsal olmasına katılıyor, fakat ruhi olan yanın kalıtsal olmadığını, bunun sosyal çevrelerden etkilendiğini söylüyor. Buna örnek olarak da çocuğun büyüyünce hem babası gibi hoca hem de cambaz olmak istediğini söylemesini verir(Baltacıoğlu 1942b:78).

Tekamül Teorisi :

Tekamül filozoflarına göre yalnız bir çeşit hayat ve bu hayatın üç şekli vardır :

Bitkisel hayat, hayvani hayat ve insani hayat. Bu üç şekil aynı hayatın değişik dereceleridir. Madde bitkisel hayatı, bitkisel hayat hayvani hayatı tabiiyi, hayvani hayat da beşeri zekayı meydana getirmiştir.

Tekamül anlayışından etkilenen Baltacıoğlu(1942b:93), bu anlayıştan çıkarılabilecek pedagojik sonuçları şu şekilde ifade etmiştir.

- 1.Çocuk canlıdır, yalnız canlıya benzer.
- 2.Çocuk taş yontulur gibi düzeltilemez. O kendi kendine olur, biter, büyür, tekamül eder.
- 3.Öğretmenin vazifesi insan ağacının, sağ salim oluşumunun sağlanması için çocuğu dış ortam üzerinde çalıştırmasıdır. Yoksa çocuğun yerine kendisinin çalışması değildir.
- 4.Yaşanabilecek sosyal bir ortam
- 5.Çocuğun doğal ortamına yerleştirilmesi.

Bergson tekamülü böyle düz çizgi hayaline hapseden teorileri eleştirerek bunun yerine kendi felsefesine uygun yepyeni bir fikir oluşturmuştur. Bu ise "Hayat aynı zamanda nebati uyuşukluk , hayvani sevki tabii ve insani zekayı istidat ve kuvvet

halinde taşıyan bir hamledir."(Baltacıoğlu 1942b:87-87). Ona göre tekamülün eseri yeniliktir; yenilik ise yaratıcılık ile olur. Ona göre kainatta iki gerçek vardır. Bunlar madde(akıl) ve hayattır(sanat, metafizik). Bu iki faaliyet iki ayrı cinstendir.

Baltacıoğlu 1912 yılından itibaren Bergson'dan etkilenmeye ve onun görüşleri ile Gökalp'in görüşlerini uzlaştırmaya çalışmıştır. Baltacıoğlu'nu etkileyen Bergson'un Türk aydınlarını etkilemesi ve Türk düşünce tarihinde yer alması şu şekilde olmuştur.

Suphi Ethem Meşrutiyet Döneminde, Durkheim Okulunu tanıtmak bakımından olduğu gibi, Bergson'u tanıtmak bakımından da öncü olmuştur. O, Bergson felsefesinden ilk defa etraflıca söz etmiştir. Daha sonra Bergsonizm sistemli olarak 1905'den 1918'e kadar etkisini sürdürmüş ve pozitivism ile mekanik evrimcilik akımına tepki halinde bir grup yazar tarafından savunulmaya başlanmıştır. Bu yazarlar 1921'de "Dergah" dergisini çıkarmışlar ve Bergsonizmi bu dergide savunmuşlardır. Bu yazarlardan İsmail Hakkı(İzmirli), Mustafa Şekip ve Mehmet Emin'in rolleri diğer yazarlardan daha ağır basmıştır. Bu yeni görüş ile yalnızca Bergson'u savunmakla kalmamışlar, aynı zamanda Gökalp'in sosyolojik felsefesine karşı çıkmışlardır. Bergson'a dayanan, evrimcilik ve zihinciliğin karşısındaki anti-intellectualizm'e dayanan fikirleri ile pozitivism'e karşı cephe almışlardır. Fakat daha sonraları bu üç yazar arasında anlaşmazlıklar başlamış ve farklı yaklaşımlara doğru yönelmişlerdir. Mustafa Şekip ve İsmail Hakkı(İzmirli) Bergsonizmi, Mehmet Emin ise pragmatizmi savunmuşlardır. Dergah dergisinde ve onun dışındaki çalışmalarında Bergson'un görüşlerini taşıyan ve bunu devam ettiren kişi Mustafa Şekip olmuştur. Onun Bergson'a ilgi duymasını sağlayan kişi ise Darülfünunda yanında müderris yardımcısı olarak çalıştığı İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Şekip, Baltacıoğlu'dan etkilenmesine rağmen, ikisinin Bergson'dan etkilendikleri konular farklıdır, Baltacıoğlu eğitimci ve sosyolog kişiliğiyle Bergson'un fikirlerinin daha çok bu yönlerinden etkilenmesine karşın, Mustafa Şekip siyasi hayata bağlı oluşu ve hayalci mizacı nedeniyle Bergson'un felsefesine tamamiyle bağlanmıştır(Ülken 1999:375-377).

"Bergsonculuk aslında tam bir mistisizm olmayıp, yeni bir bilim görüşü dile getirdiği halde, o devrin bir kısım Türk yazarınca yanlış anlaşılmıştır."(Ülken 1999:376).

Klasik Ekol:

"Sanatta olduğu gibi pedagojide de klasik ekolcülerin gözü mazidedir."(Baltacıoğlu 1957:98). Eski Yunan ve Rönesans zihniyetleriyle kabul gören pedagogların gözü mazidedir. Çünkü bir defaya özgü olmak üzere tarif ve tespit edilmiş olan insan idealinden hareket ederler. Bu ideale göre eğitimin amacı bir hayat kaygısı olan insan değil, olgunluk kazanmış insan tipidir. Bu ideal insan düşüncesi klasik devirlerde işlenmiştir. Örneğin bu Eflatun'un eğitim tarifinde, olgunlaşmış bir haldedir. Bu, bedende, fikirde, kalpte, iradede en uygun, en sosyal ve en ezeli vasıfları taşıyan bir insan tipidir. O halde yapılacak şey o olgunluk tipine benzemeye çalışmaktır. Klasik ekolcüler için gerçeği incelemeye ihtiyaç yoktur; çünkü gerçek eksikliklerle doludur ve bağıntılı bir emir şeklindedir. Bu idealin bağıntılı bir gerçekle ilgisi yoktur. Araştırılması gereken şey olmuş, bitmiş, bir ideal ve olgunluk tipidir. Bu tip sosyologun kişiliği belirtilmiş adamı olmadığından klasikçi pedagojinin sosyoloji ile ilgisi olamaz. Bunun için sosyoloji teorisini psikolojiye, daha doğrusu öznel bir felsefeye dayandıracaktır. Buraya kadar anlatılanlar gerçeğin psikolojisi ya da felsefesi değil, tek insanların psikolojisi ve felsefesidir.

Klasik ekolcüler öğretmeni ilgilendiren eğitim, hüküm, muhakeme, zevk eğitimi değil, ilim, sanat, spor, ticaret eğitimidir. Çünkü oluşumuna neden olduğu adam, aile, millet, meslek, devlet ve bir zümre adamıdır. Böylece eğitim ne millet, ne meslek, ne aile adamı olmayanların üzerinde öyle olması için yapılan değişikliklerdir(Baltacıoğlu 1942b:98-101).

Kısaca Baltacıoğlu, o günkü pedagojinin vaziyetini felsefe tarihine benzetmiştir. Felsefeciler kendilerine özgü kendi muhitlerinden etkilenererek bir takım görüşler ortaya çıkarırlar. Bu görüşler sırf kendilerinin değil iş bölümünün eseridir. Bunun içinde bir çoğu, diğerinkinden farklıdır ve ortak bir konuda uzlaşmamışlardır. Pedagoji de böyle olmuştur. Farklı mezheplerden, farklı pedagoglar farklı görüşler

belirtmişler, fakat bir araya gelmeleri mümkün olmamıştır. Bütün pedagoglar insan ve evrim adına harekete geçmişler ve eğitim sorusuna yanıt bulmaya çalışmışlardır. Sistemler daima subjektif eserlerdir; incelenmeleri hep kısmi ve dar, tek yüzlüdür. Onunla tüm gerçeği değil, gerçeğin kendisinde olan bazı kısımlarını kavramak mümkün olacaktır(Baltacıoğlu 1942b:207). Bu nedenle Baltacıoğlu, Türk ve Batılı aydınlardan, akımlardan etkilenmekle birlikte bunlardan herhangi birisini kabul edip, ona bunlara benzer fikirler öne sürmemiştir. O, her ikisinden de farklı, o güne kadar önerilmemiş bir fikri ortaya atmıştır. Onun orijinal bir eğitim anlayışına sahip olduğunu ve dünyadaki sayılı eğitimciler arasında sayılması gerektiğini söyleyen Prof. Dr. Fay Kırbey Baltacıoğlu'nun, Türk eğitimciliğinin doğuş hamlelerinin en iyi örneği olarak tarihe geçeceğine inandığını ifade etmiştir(Özden 1969b:5).

Kırbey, Türkiye'deki eğitim sistemi hakkında hazırladığı doktora tezinde Baltacıolu'na çokça yer ayırmış ve onu Türk pedagojisinin babası ve uluslar arası bir pedagoji düşünürü olarak tanıtmıştır. O, Türkiye'deki eğitim problemleriyle, batıdakilerin farklı olduğunu vurgulamıştır. Batıda sanayileşmiş toplumlarda uygulanan eğitim sisteminin ,Türkiye'de de uygulanabilirliğinden şüphe etmiştir. Rousseau'dan Dewey'e kadar Batı eğitimine getirilen yenilikler, 1900 ve 1960 'ların Türkiye'sinin sorunlarını çözmeye yönelik değil, o toplumların kendi bulundukları zaman ve yere ait problemleri çözmeye yöneliktir. Batı toplumlarının ortak bir sistemi uygulayabilmesinin nedeni, onların daha önceden sahip oldukları ortak özellikler ve değerlerdir. Bu ülkelerin, geçmiş yaşantıları, ekonomik, politik ve kültürel modernleşme dereceleri birbirine benzerdir. Türkiye'nin bu ülkelerle olan benzerliği çok azdır; bu nedenle onların yaptığı bütün yenilikleri doğrudan alması her zaman iyi sonuçlar vermeyecektir. Kırbey, Baltacıoğlu'nun bunları çok önceden fark ettiği ve bu nedenle de sürekli Batıyı taklidi amaçlayan eğitim sistemine karşı çıktığını belirtmiştir. Kırbey, Baltacıoğlu'nun Batıdaki sistem yanlışlarını da önceden sezdiğini ifade etmiş ve onun bütün bunlar nedeniyle uluslararası bir pedagog olduğunu belirtmiştir(Özen 1969b:5).

4.2. EĞİTİM KONUSUNDAKİ TEMEL GÖRÜŞLERİ

Baltacıoğlu'nun tüm görüşlerindeki temel yön Türke doğrudur. Eğitimle ilgili görüşlerinde de Türke doğru bir yön çizmektedir. Eğitimin ödevi çocuğa içinde yaşayacağı toplumun dini, ahlaki, felsefi değerlerini vermektir, yani çocuğa milletin vicdanını kazandırmaktır. Geleneğe dayalı olmayan terbiye milli olmaz. Bu nedenle eğitim Türke doğru olmalıdır(Kaçmazoğlu 1999:238).

Baltacıoğlu eğitimle ilgili görüşlerini yoğunlaştırdığı İçtimai Mektep ve Pedogojide İhtilal isimli eserlerinde bireyle toplum arasında bir denge kurma çabası içerisinde. O, yetiştirmek istediği insan tipi ile yaşanan çağın ve toplumun ihtiyaç duyduğu insan tipinin oluşmasını sağlamak ve toplumsal kalkınmayı hızlandırmak istemektedir. Bu bağlamda Baltacıoğlu, sosyolojizm ve psikolojizm ekollerinin birey mi, toplum mu ikileminden sıyrılarak, her iki ekolü uzlaştırma girişiminde bulunmaktadır. Bu yanı ile de Baltacıoğlu Durkheim çizgisinden ayrıntıda bir sapma gösterip Rousseau ve Bergson gibi filozoflarla birleşmektedir(Kaçmazoğlu 1999:236-237).

Baltacıoğlu, eğitim konusunda sosyoloji ile psikolojiyi uzlaştırarak sosyal insan yetiştirme çabası içerisinde. Bu sosyal insan bir yönü ile toplumsal konulara duyarlı ve topluma dönük, diğer yanı ile milliyetçi, laik, Atatürk 'çü ve batıcıdır. O Batı tekniğini kavrayan ve rasyonaliteyi sonuna kadar benimseyen, bunun yanında mistisizme yönelmeyen ve teori ile pratiği toplumsal yaşamda birleştiren bir eğitim anlayışını benimser. Bu insan tipini yetiştirmek için halk evlerine de büyük görevler düşmektedir. Başka bir ifade ile, Baltacıoğlu'nun düşlediği eğitim sisteminin amacı, Cumhuriyet İlkeleri doğrultusunda bireyler yetiştirmektir (Kaçmazoğlu 1999:238).

Bir ülkede uygulanacak eğitim sisteminde yetiştirilecek insan tipi tespit edilmelidir. Eğitim sistemi buna göre oluşturulmalıdır . Böylesi bir anlayışla, kurulmak istenilen sistemin özelliklerinin öngördüğü insan tipi yetiştirme mümkün olacaktır(Kaçmazoğlu 1999 : 237). Eğitim sistemi zamanla değişen bir yapıya sahiptir, çünkü eğitim bağlı olduğu dini, ahlaki, lisani değerlere uygun olarak değişmektedir. Bu değişim sadece zamana göre değil, mekana göre de ortaya çıkar. Sosyal hayatı

oluşturan dini, ahlaki, lisani özellikler her zaman, her yerde aynı değildir. Her milletin bir şahsiyeti vardır; eğitim sistemi de bu şahsiyete uygun bir yapı içerir(Baltacıoğlu 1942b :18).

Eğitimin amacı mükemmellik değildir. Eğitim sosyal hayata alışmamış olan fertlerin, sosyal hayata alıştırılmasını anlamaya çalışır. Eğitim düşünme, duyma ve isteme tarzında değil, mesleki şekilde kurumlaşmadır. Okulda çocuğun sosyal hayata hazırlanması ve hayat tecrübelerinin kazandırılması "İnisiyasyondur ." İnisiyasyonlar belli konularda olmalıdır; bunun için temel noktalar alınmalı ve bunlar öğretilmelidir. Eğitim böyle yapılırsa her şey marangozluk zanaatı kadar açık ve kolay olur(Baltacıoğlu 1942b:41-42) .

4.2.1. Şahsiyetin Oluşması Aşamaları

Eğitim çocukluk döneminden başlayıp, ölene kadar devam eder. Çocukluk döneminde şahsiyet kazanma aşamaları eğitim açısından önemlidir. Bu nedenle Baltacıoğlu önce şahsiyetin oluşumunu ve sonra da bununla aynı şekilde gerçekleşen çocuğun şahsiyet kazanma aşamalarını belirtmiştir . Baltacıoğlu İçtimai Mektep adlı kitabında(1942b: 43-60) şahsiyetin beş aşamada oluştuğunu belirtir. Bunlar:

Birinci Aşama :

Doğumdan iki-üç yaşa kadar devam eden süredir. Çocuk etrafına büyük ilgi duyar; büyük bir beceriksizlik ve sakarlık içerisinde. Etrafındaki her şeye güler. Çocuğun çeşitli sesleri çıkarması taklit değil, sadece tesadüftür.

İkinci Aşama:

3-7 yaş arsında yaşanan bu aşamada çocuklar toplumsal hayatı öğrenmenin başlangıcı olan konuşmayı öğrenir. Çocuk bir an önce büyümeyi ister, bazen büyüdüğünü ve her şeyi bildiğini iddia eder. Oyun oynamak en büyük tutkusudur. Oyun çocuk için sadece bir eğlence değil, ciddi bir meşgaledir. Çünkü çocuk bütün bu oyunları oynayarak ahlaki ve gayri ahlaki bütün sosyal şahsiyetlerin,

kendinde oluşmasına çalışır. Çocuk bir ev yaptığı zaman kendisini bir mimar gibi hisseder; böylece oyun çocuğun ilk okulu olmuş olur. Bu aşama onun toplumsal hayata uyumunu tam olarak sağlayamaz.

Üçüncü Aşama:

Oyun çocuğa artık eskisi kadar çekici gelmez; çünkü gerçek daha cazip bir oyundur. Çocuk bu dönemde dilini iyice geliştirir; amacı toplumsal adamın vazifelerini yapmaktır. Çocuk olgunlaşmanın ve toplumsal adam olmanın tek yolunun ise "temessül" yani benzeme, bir tür taklit olduğunu bilmektedir. Onun için yetişkinlerin şahsiyetini yaşayıp hep onlara benzemeye çalışır. Çocuğun orijinal, kendine has şeyler çıkarması da gerekmez. Çünkü her şey kurumlarda vardır; o ahlaki ve dürüst bir ferde ait olan her şeyi kazanabilir. Bunlar hazırdır, sadece onlara benzemek gerekir. Bunun için buna Baltacıoğlu "taklit" dönemi de diyor.

Dördüncü Aşama:

Bu devirde artık erişkinleri taklit eden çocuk yoktur. Artık çocuk etrafında gördüğü, duyduğu bütün her şeyi değerlendirir; işle ilgili pratik bilgi ve yararlanma peşindedir. Genç, fiziği, kimyayı, hayvanlar alemini yeni ve genç varlığının ailevi, milli, mesleki oluşumunu temin edecek faydalı kuvvetler, sermayeler olarak anlar. Bu devrin eğitim amacı " fikir fikir için " değil " fikir başarı için " dir. Fakat çocuğun bu aşamada pratik ve mesleki endişeleri atar; 18 yaşına kadar sürer.

Beşinci Aşama:

Artık burada şahsiyetin oluşumu biter. Artık genç dördüncü aşamada görüp, öğrendiği şahsiyetlerden birini seçip, bunun görevlerini yerine getirmek için çalışacak, bunda da kendisinden öncekilerden faydalanacaktır. Genç bilim dallarından birine girecektir.

Bu aşamalardan geçmek kişiyi medenileştirir. Çünkü bunların her birisi cemiyetin aşamalarıdır. Doğumunda vahşi olan insan, şahsiyet dönemlerinden geçtikçe medenileşir. Bu aşamalarla canlıyı ölü parçalara ayırma gibi bir durum söz konusu değildir. Bu aşamalar arasındaki sınır da çok kesin değildir. Bu aşamalardan birisinde olan bir özellik, kendisinden bir önceki ya da bir sonraki aşamada da

görülebilir Şahsiyetin oluşumu, aslında çocuğun şahsiyet kazanma aşamaları ile aynıdır. Baltacıoğlu (1942b:60)'na göre bunlar:

1.Dönem:

Bu dönemde çocuk yürümesini, konuşmasını, düşünmesini bilmeyen, insandan uzak bir canlıdır.

2.Dönem:

Bu dönemde çocuk sanki bir toteme taparmış gibi oyunlara eğilir. Her oyun onun için bir gerçektir. Bu oyunlar onu içtimai hayata biraz daha hazırlar.

3.Dönem:

Bir ailenin üyesi, bir okulun üyesi, bir köyün, şehrin üyesi vazifesini alır.

4.Dönem:

Çocuk kendisinin yapabileceği mesleksel faaliyetlere yönelir.

5.Dönem:

Yaratıcı mesleklerin sonucunda çocuk bunlardan birisini seçmeye yönelir. Bu aşamalardan geçmek insanı medenileştirir. Çünkü bunların her birisi cemiyetin devirleridir. Bu aşamalar da kesin değildir ve ille birisinde olan bir faaliyet diğerinde olmayacak diye bir şey yoktur. Her aşama hem kendisinden öncekini hem de sonrakini birlikte taşır. Baltacıoğlu, eğitim felsefesinin beş evrensel ilkesini psikolojinin, sosyolojinin, sosyo-psikolojinin verilerine dayanan bir evrim anlayışıyla belirlemiştir. Bunları ilk önce “İçtimai Mektep”, sonra “Pedagojide İhtilal” isimli eserinde genişletmiştir.

4.2.2. Eğitimin İlkeleri

Baltacıoğlu, uzun yıllar eğitimle ilgili yaptığı çalışmalar sonrasında, İçtimai Mektep isimli eserinde, o güne kadarki çalışmalarının ürünü olan, eğitimin beş

ilkesinden söz etmiştir. Bu beş ilke; kişilik, çevre, çalışma, verim ve başlatmadan oluşur ki bunlar eğitimin temelidir.

4.2.2.1. Kişilik

Adam yetiştirme işini önleyen ya da sağlayan etken kalıtım(veraset)dir. İnsanların hem doğuştan hem de sonradan kazandıkları özellikleri vardır. Baltacıoğlu, insanın zekasının, hafızasının güçlü ya da zayıf olması ve buna benzeyen etkenleri, mizaç olarak adlandırır; istidatları ise şekiller, kalıplar değil, yalnız genel imkan olarak düşünür. İnsanların yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmeleri ve iş edindirilmeleri halinde verim daha fazla olacaktır. Baltacıoğlu insanın kendisini tanımmasının çok zor olduğunu, ama bunu başarmak için şunların yapılması gerektiğini söyler.

Kişi başkalarının ön yargılarını bir kenara bırakmalıdır. Toplumun değil, kendi istediği davranış tarzını seçmeli ve arkadaşlarını seçerken de dikkat etmelidir. Zamanının belirli bir kısmını ayırdığı okuma alışkanlığı için, okuyacağı kitaplarda seçici olup, sevdiği gazete, kitap ve dergileri okumalıdır. Bunların yanı sıra, davranışlarına, mimiklerine ve konuşmasına dikkat etmelidir(Baltacıoğlu 1967a:69-70).

4.2.2.2. Çevre

Uygulamalı olan eğitimde meydana getirilmek istenen bir kişilik vardır . Bu kişilik belirli çevrelerde oluşabilir. Bu çevre bir kültür çevresi , ya da bir teknik çevresidir. Eğitim ancak kendi çevresi içinde başarılı olabilir; bunun için her çevre , içinde verilecek olan eğitimin tabiatına uygun olmalıdır. Hangi çevrenin neye uygun olduğunun bilinmesi gerekir. Eğer bu bilinmezse verimli sonuç alınamaz Ayrıca

eğitime uygun çevrede olursa dahi, eğer çocuk yakınlarından dayak yer, hakaret görürse o çocuk toplumun düşmanı olur; her fırsatta kırmak, yıkmak ister.

Kısaca, içtimai mektep pedagojisinin amacı çocuklara birtakım sosyal işler yaptırtmak, bu işleri yaptırarak bu alanla ilgili bilgileri kazandırmaktır. Bu işler ailede, okulda, başka toplum çevrelerinde tabiatla yapılacaktır. Verilen eğitimle bilgiyi dağınık, soyut, yararsız olarak değil, yapma, yaratma, verim elde etme tekniği olarak vermek bu pedagojinin yöntemidir

Bir çocuk aile tarafından sürekli baskı altında tutulur , hep onların isteklerine göre hareket ederse sonuçta patolojik kişilikte olacaktır . Bunlar toplum yaşayışına uyamazlar. Bu çocuklardan ne verimli olması, ne de topluma katkıda bulunması beklenilemez.

Sonuç olarak, teknik bilgi ister görenekçi olsun, ister bilimci olsun, bilim konularına uygun olmakla birlikte, bilimin kendisi değildir. Öyleyse, eğitimciler için yanlış olan davranış şudur :

Önce teknik bilgi ile işe başlamak, bu arada konu ile ilgili bilim bilgisini vermek, gitgide bilime kavuşturmak. Şimdiye kadar dünya okullarında yapılanlar da bu gidişin tamamıyla tersidir. Bilim kalıntıları ile işe başlamak, böylece bilime gitmek istemek, sonuçta ne tekniğe ne de bilime gidememek(Baltacıoğlu 1967a:71-80).

4.2.2.3. Çalışma

" Eğitimin amacı olan kültür kişiliği , teknik kişiliği ancak gerçek çevrelerde var olabilir"(Baltacıoğlu 1967a:81). Eğitimin tam olarak başarıya ulaşabilmesi için eğitilecek kişinin kendisini eğitmesi gerekir. Eğitim bir yaratmadır ve gençler kendi kişiliklerini kendileri okuyarak, dinleyerek değil, çalışarak, önce emekleyerek sonra da düzen kazanarak , en sonra da yaratarak bulacaklardır . Dış koşullar olan ana , baba ve öğretmen yaratma işine yardım ederler . Bu yardım da çalışmanın dış şartlarını sağlamak içindir .(Baltacıoğlu 1967a:85)

Toplumsal kalkınmanın bir yolu da tasarruftur . Teknik okullarda çok fazla israf vardır . Bunlar bir özel dükkanda olsaydı böyle israflar olmazdı.

Teknik okullarda çalışmanın dört evresi vardır:

1.Anarşik çalışma devresi

2.Mekanik çalışma devresi

3.Aktif çalışma devresi

4.Orijinal eser yaratma devresi. Bu aşamalardan sonra teknik okullarda israf olmadan çalışmalar yapılır(Baltacıoğlu 1967a: 86-87).

4.2.2.4. Verim

" Eğer eğitim kendinden beklenen kültür kişiliğini , teknik kişiliğini sağlayabiliyorsa verimlidir , sağlayamıyorsa verimsizdir . Bütün eğitimlerin değer ölçüsü bu randımandır . Eğer eğitim bu randımanı vermiyorsa eğitim değildir . Randıman sonuçtur ve bu sonucu meydana getiren sebepler üç tanedir : Kişilik anlayışı , çevre anlayışı , çalışma anlayışı ." (Baltacıoğlu 1967a :87).

Ekonomik kişilikle ilgili olarak nerede neyin en kolay yetişeceği, nerede hangi işin yapılacağı ve kime ne görev verileceğinin doğru şekilde belirlenmesi israfı, ekonomik kaybı önleyecek, bu da toplumsal kalkınmaya katkıda bulunacaktır.

Okullardaki bahçe eğitiminin amacı, yenilebilir, satılabilir, piyasaya sürülebilir, ağaçlar, meyveler, sebzeler, çiçekler yetiştirmek olmalıdır. Sağlık eğitiminin amacı da temizliği, açık havayı, hareketi, sporu seven sağlam gövdeli insanlar yetiştirmek olmalıdır.

4.2.2.5. Başlatma

Batının hümanizm adını verdiği değerler, insanı insanlaştırmak için çalışır.. Fouillee 'nin bilimsel hümanizmi de insanı bilimleştirmek, insanda bilim kişiliğini yaratmak için gerekli olan ilk şarttır. Bütün eğitim işlerinde de böyle insanı sosyalleştirecek olan ilk ortamları tanımak, sonra bunları sağlamak gerekir.

Her sosyal insan bir dereceye kadar hatiptir. Bunun ortaya çıkması için kişinin konuşmadan korkmaması, heyecanlanmaması, bol bol bulunduğu ortamlarda konuşması gerekmektedir. Ona göre iyi bir hatip insanın içine işler. İnsanlara istediğini yaptırabilir. Burada asıl olansa kullanılan terimlere, sözcüklere dikkat etmek fazla uzun cümleler kurmamaktır.

Baltacıoğlu bu eğitim prensipleri ile eğitime yeni bir yaklaşım kazandırmıştır. Özellikle onun bu sistemini kabul eden kişiler, "Yeni Adam" dergisinde çalışan yazarlar olmuştur. Onlar, Baltacıoğlu'nun İçtimai Mektep'te yer alan beş temel ilkenin yer almadığı eğitime, eğitim demeyeceklerini belirtmişlerdir(Özen 1969a:5).

4.3. OKUL

Türk okul kuruluşu bugünkü ana şeklini, 1. Dünya savaşı sonunda, özellikle 1923 -1930 yılları arasında Atatürk reformları çerçevesi içerisinde kazanmıştır. Bu okul sistemi Osmanlı İmparatorluğunun geleneksel okul kuruluşundan tamamıyla farklıdır. Bu yapılanmanın gelişmesine katkıda bulunan eğitimcilerden birisi Baltacıoğlu 'dur(Aytaç 1967:242).

"Okul, bütün diğer müesseseler gibi milletin ideali, iradesi ile meşrudur."(Baltacıoğlu 1942b:254). Bir de okul çocuğun eğitiminden sorumludur ve bu onun iç görevidir. Okulun bunlardan başka bir de milli görevleri vardır. Bayramlar, ayinler, umumi ve milli danslar hep okulu ilgilendirecek görevlerdir. Okul bütün bunları yaparken çocuklar genelde seyirci durumundadırlar. Nutuk

dinlemek, tabur dinlemek, tabur halinde yürümek, elbise giyinmek gibi vazifeler milli hayatın coşkısına katılmak için yeterli değildir. Okul doğrudan toplumun içinde yer almalıdır. Öğretmenin çocukları demirci dükkanına götürmesi iyidir fakat bu çocuk için sadece bir gezinti olmamalı eline demiri almalı, bu işle uğraşmalıdır(Baltacıoğlu 1942b:255).

Okulun mimari yapısı oldukça önemlidir. Baltacıoğlu'na göre, okulun mimarisini şekillendiren, okulun görevi ve içinde bulunduğu ortamdır. Baltacıoğlu ile Ziya Gökalp, bir okulun amacını gerçekleştirmesini sağlayacak okul mimarisinin olması gerektiği konusunda aynı fikri paylaşırlar. Baltacıoğlu bunu heyeti ilmiye toplantısında şöyle ifade etmiştir.

"Okul mimarisi ne bir üslup, ne de yalnız bir sağlık mimarisi değildir. Burada mimari mefhumu ile okulun zümrevi şahsiyeti son derece mutesanit ve birbirinden doğması lazım gelen iki gerçektir...Bizim arzumuz her umumi okulun ortasında bir imalathane ile bir konferans salonunun bulunması idi. Umumi okul ancak bu teşrihe malik olmak sayesinde ki aynı zamanda, teknik insanıyeti ifade ederek halk okulu olabilirdi." (Baltacıoğlu 1942b:258).

Okulun mimarisine dikkat edilmesi ve yeniden yapılandırılması ile çocuklara yeni vasıflar kazandırılabilir. Önerilen yeni model ile, okul eski okul yapısındaki tüketici durumdan kurtulmuş artık üretici okulu haline gelmiştir. Öğrenci burada kendi şahsiyetini kendisi oluşturan, faal olan ve girişimci işadamlarının özelliklerini içeren bir kişiliğe sahip olmaktadır. Baltacıoğlu'nun anlattığı bu yeni okul İçtimai Mektep'tir. Baltacıoğlu(1942b:260)'na göre bu okulun başlıca yedi görevi vardır. Bunlar;sağlık görevi, zirai görev, sanai görev, ticari görev, estetik görev, bilimsel görev, idari ve siyasi görevdir.

Baltacıoğlu okullarda uygulamalı eğitimin uygulanması gerektiğini savunur.

" Eğitim gerçek bir toplum içindir. Yüzme denizde, uçak kullanma havada, tarım tarlada, demircilik atölyede öğrenilir. Bunun için suya girmek, göklere yükselmek, toprağı bellemek, demirhanede çekiç sallamak gerekir. Eğitimin amacı belli başlı toplum ödevlerini, işlevlerini yapabilecek yetenekte insan

yetiştirmektedir. Biz Türkler pek çok değişiklik yaptık ama henüz eğitim sorununu zemedik."(Baltacıoğlu 1998:44).

İçtimai Mektep Cemiyeti bütün bu görevleri yapmaya zorunlu olan bir devlet gibi kabul edilmiştir. Bu görevler teorik ve suni değildir; gerçek hayat ve toplum görevleridir. İçtimai Mektepte yalan yoktur; her göreve uygun bir ortam kabul edilmiştir(Baltacıoğlu 1942b:260).

Bu görevlerin gerçekleşeceği ortamlar ise şunlardır:

Sağlık Vazifesi: Çocuğun vücudu ve bunu taşıyan okul binası ve bahçesi

Zirai Vazife: Okul bahçesi, civardaki tarla

Sınai Vazife: Atölye, atölyeler

Ticari Vazife: Güzel sanatlara uygun atölyeler, müzik, tiyatro, müsamere salonu

Bilimsel Vazife : Dershane, konferans salonu, laboratuar

İdari ve Siyasi Vazife: Öğrencilerin toplanarak idare konusunda çalışacakları bir salon

Baltacıoğlu böylelikle okulu, bütün hareket, his ve heyecan unsurlarını toplu ve örgün bir halde veren şahsiyet hayatı olarak görmektedir. O ilk ğretim kurumlarının okuma yazma okulu olma halinden çıkıp iş ve hayat okulu olmasını istemektedir(Aytaç 1979:188).

Okulun amacı işte bu gerçek kurumların hayatına göre, okulun çeşitli şekillerde ayrılması ve bu kurumların yaşaması için gereken, gerçek şartlarındada birlikte kurmak olacaktır. Baltacıoğlu'na göre okullarda kapsam, kitap, ezbercilik ve sınav konuları sorunlara yol açmaktadır. Okulda okutulan kitapların niteliğine göre eğitimin kalitesinde değişiklikler olmaktadır. Okullarda okutulan ezberciliğe dayanan ve yanlışlarla dolu olan kitaplar eğitimin kalitesizleşmesine neden olmaktadır. Okul kitaplarını yazanlar bazı yanlış yargıları doğru olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle de yazdıkları kitaplar verimsiz sonuçlar alınmasına yol

açmaktadır. Baltacıoğlu(1944:34-35)' na göre kitapları yazanların şunlara dikkat etmesi gerekir:

1. Okul kitapları her şeyi değil, bazı şeyleri öğretebilir.
2. Okul kitabı anahtarları, usulleri, teknikleri gibi bazı şeyleri uzun ve tam olarak öğretmelidir.
3. Okul kitabı her şey değil, ancak şahsi oluşuma yardım edecek bir şeydir.
4. Okul kitabı ne ezberlenecek ne de hatırdan tutulabilecek bir şeydir. O, öğrencinin yardımcısıdır.
5. Okul kitabı mümkün olduğu kadar kısa olmalıdır ve çok iyi yazılmalıdır.
6. Okul kitabı bir insanın ancak görerek, yaparak, yaşayarak öğrenebileceği bilgileri taşımamalıdır.
7. Okul kitabında okunmakla öğrenilebilecek şeyler bulunmalıdır.
8. Okul kitabı bir roman kadar ilgi çekici ve meraklandırıcı olmalıdır. Bu özellikleri taşıyan kitaplar çocukları ezbercilikten kurtaracaktır.

Okulların ezbercilikten kurtulması gerekir. Ezberci bir eğitim iyi bilenle bilmeyeni değil, iyi ezberleyenle ezberlemeyeni ayırt etmektedir. Ezber, öğrenmeyle aynı anlamda değildir. Ezberlenen bilgiler kısa süre içerisinde unutulacaktır, oysa öğrenilen bilgiler kalıcı ve faydalıdır(Baltacıoğlu 1944:38). Okulların ezbercilikten kurtarılması için yapılması gerekenleri Baltacıoğlu(1944:39) altı madde şeklinde belirtmiştir :

- 1.Sınavlar gelişi güzel soru sormak ve cevap almak şeklinden kurtarılmalıdır.
- 2.Eldeki zamana göre, iyice öğrenilmesi mümkün olan bilgi öğretilmeli, fazlasından vazgeçilmelidir.
- 3.Öğretim aracı olarak kitap değil, hayat alınmalıdır.
- 4.Sınavlar öğrencinin ezber, ya da bilgi düzeyini değil, öğrenme derecesini ölçmelidir.

5.Öğrenimin temeli okumak, anlamak değil, yapmak ve başarmak olmalıdır.

6.Kitaplar, dersler ve öğretmenler, öğrenciye sadece yardımcı olmalıdır.

Okullarda okutulan kitapların düzenlenmesi, öğretimin ezbercilikten kurtarılması ve sınav sistemi değiştirilmedikten sonra eğitim de iyi bir sonuç vermeyecektir. Eğitim ve öğretimden iyi sonuç alabilmek için, sınavları ezberlenen bilgileri ölçen sorular yerine, öğrencileri ölçen sorulardan oluşturulmalıdır(Baltacıoğlu 1944:44).

Okullarda öğrencinin kendisini geliştirmesi, yaratıcılık kazanması için okul gazetesi, okul tiyatrosu gibi faaliyetler olmalıdır. Bunlar öğrencinin okulu daha fazla sevmesini, ona bağlanmasını ve kendisini işe yarar, yaratıcı hissetmesini sağlayacaktır(Baltacıoğlu 1944:107-110).

4.3.1. Şahsiyet Oluşumunu Şekillendirme:

Baltacıoğlu'na göre okul, çocukların şahsiyetlerinin oluşmasına yardımcı olmalıdır.

Bedeni Şahsiyetin Oluşumu:

Okulda bedeni şahsiyetin oluşumu bilimsel, iktisadi ve lisani şahsiyetlerin oluşumu kadar önemlidir. Bu insanlığımızın bütünlüğünü veren kurumun bir kısmıdır. (Baltacıoğlu 1942b:219)

Baltacıoğluna göre beden eğitiminin amacı, yalnızca fiziksel hastalıklara karşı vücudun direncini arttırmak değil, aynı zamanda bedeni şahsiyetin de oluşmasını sağlamaktır. Ona göre şahsiyet, iç ve dış ortamların kör, saldırgan ve düşman kuvvetlerine karşı uygun tepkiler oluşturmaya çalışan sağlıklı, bilimsel, estetik ve ahlaki değerlere sahip bir faaliyet iradesinden başka bir şey değildir. Yoksa amaç toplum ortamında hayvanların yıkıcılığını, çocuğun kendini bilmezliğini ve yetişkinlerin kaba hareketlerini sürüklemek değildir. Bu durumda beden eğitiminin

amacı her hangi bir biçimlenme ve gelişme değil, toplumsal oluşumdur.(Baltacıoğlu 1942:220).

Baltacıoğlu'na göre okullarda yapılması gereken şey, gerçeğin ilk temellerine kadar inip, beden eğitiminin aynı zamanda sağlıkla, faydayla ve estetikle ilgili unsurlarını, bu gerçek temeli üzerinde birleştirmek ve tam bir beden pedagojisi vücuda getirmektir. O, gerçeğin hakkını sadece teorik bilgilerde değil, pratik yaşamda da verir. Temizlenmek, yıkanmak, yemek, içmek, gezmek, uyumak, spor yapmak bütün bunlar toplumdaki oluşum aşamalarına göre yaşanılmalıdır. Okul bütün bu alışkanlık ve yetenekleri çocuğu kazandırmalıdır(Baltacıoğlu 1942b:220).

Ekonomik ve Zirai Şahsiyetin Oluşumu:

Zirai eğitim tek yöntemle olmaz. Zirai şahsiyetin oluşması için hem tecrübe hem de kitap okumak gerekir. Osmanlı İmparatorluğu nazırı tarafından istenen kitabı okutmakla bu iş olmaz; bunun uygulanması da gereklidir. Çünkü okulun işi zirai şahsiyetin teşekkülüne hizmet etmektir Zirai eğitim vermek için okulun ziraata müsait bir alan içinde olması gereklidir. Çevreye bakarak ziraat yapmak en uygunudur; çünkü o bölgede ne yetiştiğini böylece daha iyi kavrayabilmiş oluruz (Baltacıoğlu 1942b:223).

Teknik Şahsiyetin Oluşumu:

Okulda anlatılacak şeyler sadece teorik olmamalı aynı zamanda pratik olmalı ve tatbik edilmelidir. Ayrıca okulda öğrenci öğretmeni gibi bir rençber, duvarcı, marangoz, mimar, boyacı, ... vb yapılmalıdır. Bunun için de yalancı "eğitim" değil, gerçek bir uygulama gerekir. O zamanki bu yapı yani, içtimai mektep sonraki öğretmen kursları ve köy enstitülerinin kurulmasında etkili olmuştur(Baltacıoğlu 1942b:219-220).

Sanatçı Şahsiyetin Oluşumu :

Çocuk doğumundan başlayarak sosyalleşir, bunu ise çevre yapar. Zevkimizi veren de içinde bulunduğumuz ortamdır. Fakat burada sadece ortam değil yaratıcılık da önemlidir. Okul bu ikisini öğrencilere kazandıracak mekandır; ama okullarda

sanat eğitimi alan kişilere, sanki bunlara yeteneği okul veriyormuş gibi düşünülmesi yanlıştır; bu kişilerde zaten vardır(Baltacıoğlu 1942b:231).

Gerçeğe bakmayan ananevi kaidelerin yani pedagoji ilkelerinin gerçekçi bir kurumda yeri olamaz . Sanatçı eğitiminde yapılacaklar şunlardır :

- 1.Sanatkar yetiştirmek amaç olmalı
- 2.Okuluna göre atölye yapılmalı
- 3.Bu ortamda bir sanatkar gibi çalışan, duygularına bir dil kazandıran gerçek kıymet ve tekniğe sahip olan bir insan tipi oluşturulmalıdır. Bu ilkeler yerine getirildiğinde sanatçı şahsiyetinin gerçekleşmesi sağlanabilir(Baltacıoğlu 1942b:234-235).

Ahlaki Ve Hukuki Şahsiyetin Oluşumu:

Baltacıoğlu'na göre, okulun amacı hiçbir zaman yaratıcı olmak değildir; yapıcı bir kurum olmaktır. Okulun siyasi, iktisadi, dini hiçbir amacı yoktur. Bunları doğuran toplumdur; okul toplumun doğurduğu ideale göre adam yetiştirmek zorundadır. Eğitim ayakta kalmak için toplumun isteklerine uymak zorundadır. Okulun yetiştireceği insanlar da toplumun istediği gibi insanlardır(Baltacıoğlu 1942b:236)

Okul içerisinde, eğer çocuklar düzensiz davranıyorlarsa ve onları kontrol altına alamıyorsak şu iki yöntem uygulanmalıdır. Bu çocuklar ya okuldan kovulur ya da şımartılıp, görmezden gelinir; bunların ikisi de işe yaramaz. Okulun sosyal teşkilatını değiştirip daha Cumhuriyet kaidelerine uyan sistem geliştirilmelidir.

Bilimsel Şahsiyetin Oluşumu:

" İctimai mektep", en yüksek fikri mahiyetiyle ilmi ve nazari bir okuldur. "İctimai mektep" kendisini çağdaş bir toplum gibi duyan, ilim, sanat, iktisadi mesleklerini kabul eden, zümre ve meslek teşkilatını kendi bünyesinde yaşatan okuldur. "İctimai mektebin" temel savı " hayata doğru " değil, " daha sosyal, daha çağdaş okula doğru " dur . İctimai mektep belki yeni çağdaş okula sahip toplumun sosyal kurumlarını yaşatmaktadır. Bu yaşatma kurumlaşma şeklinde olur. Eski usul çocuk ile öğretmen arasına sosyal kurumları yani sosyal tabiatı koyar; öğretmeni bu tabiat içinde gizler ve öğretmenin etkisini, tabiatın etkisi haline getirir(Baltacıoğlu 1942b:241-242)

"Maksadım ilmin hayatını, alim modelini, ilim metodunu, ilim laboratuvarını, ilim ahlakını, ilim ve istihsal hürriyetini okula sokmak, başka bir tabirle okulu keyfiyetinde hiç feda etmeyerek ve daima kemiyetinden atarak ufak bir ilim müessesesi haline getirmek, okulu ilim bakımından muasırlandırmaktır ."(Baltacıoğlu 1942b:242).

İnsanın başkası tarafından yapılmış, başarılmış duyulmuş ve kullanılmış keşiflerin sonuçlarını öğrenmesi ona hiçbir şey kazandırmaz. Bu sonuçlar ne anlaşılır, ne kullanılır ne de uygulanabilir niteliktedir. Bunlar sadece, yüküttür, kafa doldurur; kişinin kendisini geliştirmesi için ona hiçbir şey katmaz(Baltacıoğlu 1942b:243-244). Bütün bunların sonucunda eğitim kurumunun görevi keşif ve icattır.

Tarihçi Şahsiyetin Oluşumu:

Eğitimin amacı şahsiyetin oluşumunu sağlamaktır. Bilimsel eğitimin amacı bilimsel şahsiyetin oluşumunu sağlamaktır; tarihi eğitimin amacı ise tarihi bir şahsiyetin oluşturulmasıdır. Daha doğrusu tarihe ait bilimsel bir şahsiyetin oluşmasının sağlanmasıdır. Çocukta tarih bilimine ait şahsiyetin oluşumu demek, tarih okumak, söylemek, öğrenmek değil, tarihçinin şahsiyetine sahip olmak demektir. Bilim adamı sadece okuyan, ezberleyen ve söyleyen bir adam değildir. O, sosyal ve faal bir şahsiyetin sahibidir; çünkü tarih okunmaz, görülür, öğrenilmez, düşünülür. Çocuk bir bilim adamı gibi olmalıdır. Bundan maksat çocuğu bilim adamı yapmak değildir; fakat onu bilime, bilim adamı faaliyetine başlatmak, alıştırmaktır. Böylece çocuk bilim adamı olmayacak fakat bilim adamınıninkine benzer birtakım işler yapacaktır. Bunlar öyle işlerdir ki henüz belli başlı bir bilimsel kıymeti yoktur; fakat bilim dışı, yalan ve sahte değildir(Baltacıoğlu 1942b:245-246).

"Gerçek bir tarih öğretmenin ilhamları çocuğun kafasında değil, dışarıda, ilim müessesesinin maddi ve manevi şartlarındadır."(Baltacıoğlu 1942b:247). Baltacıoğluna göre, yalnızca tarih bilgisine sahip değil, bir de bilgisini, gerçek tarih olayını kendisi tetkik eden ve ondan yararlanmayı bilen bir adamın oluşumuna gereksinim vardır.

Baltacıoğlu okullarda bir tarih salonu ve tarih müzesi bulunması gerektiğini söyler. Bu tarih öğretimi ile öğretmen rolü ortadan kaldırılmış gibi görünse de, öğretmenlere daha yaratıcı bir rol verilmektedir. Bu teşkilatta öğretmenin rolü değişmiştir. Öğretmen sürekli söyleyen, dinleten bir kişi değildir; onun yerine işleri, faaliyeti tanzim etmekten ibaret çok önemli bir rolü vardır. Kısaca Baltacıoğlu (1942b:252) okuldaki bilimsel kurumun amacının şunlar olduğunu belirtmiştir:

- 1.Bilim adamı şahsiyetinden ibaret bir eğitim amacının kabulü
- 2.Bu bilim adamının bilimsel çalışmalarını yapabileceği laboratuardan ibaret bir ortamın tesisi
- 3.Öğrencilerin bilimsel laboratuarlarda bilim adamı gibi çalışmalarına müsait dış şartların sağlanması
- 4.Öğretmen ile öğrenci arasında iyi iletişimin olması

Yatılı okullarda öğrencilere bahçıvan, aşçı, ziraatçi gibi vasıflar kazandırılmalıdır. Okulun belirli günleri, iş günleri olmalı ve öğrenciler bu iş yerlerine gidip çalışmalıdırlar. Çalıştıkları yer okulun sınıfları değil gerçek iş ortamı olmalıdır. Bu işlerden bazıları vardır ki, aşçılık, bahçıvanlık bunları dışarıda aramaya, öğretmeye gerek yoktur, bunlar yatılı okulun yemekhanelerinde öğretilir(Baltacıoğlu 1942b:254).

4.3.2. Okulda Yapılması Gereken Değişiklikler

Baltacıoğlu'nun okulda yapılmasını önerdiği değişiklikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Baltacıoğlu o güne kadarki eğitim sistemini eleştirmiştir. Herkesin zekaca yaradılışı farklıdır; insanların zeka evrimleri de farklıdır. İnsanların zeka bölümü ve bunun gelişimi bazı insanlarda yavaş, bazılarında ise hızlıdır. Bu gibi farklılıklar dikkate alınmalıdır(Baltacıoğlu 1967a:40-42).

2. Baltacıoğlu kitaplardaki bilgilerin insanlar tarafından sanki kutsal bilgiymiş gibi düşünüldüğünü ve kitap konusu olmayacak pek çok konunun kitapta bulunduğunu söyler. Kitap konusu olmayan konuları ders kitaplarından çıkarırsak, kitapların hacmi 3/2 oranında ortadan kaybolur. "Kitapların rolü, aksiyonu vermek değil, aksiyonların üzerinde kelime dediğimiz sembollerle düşündürmektir. Bilgi deneme ile başlar, deneme ile biter."(Baltacıoğlu 1967a:47).

3. Baltacıoğluna göre, görenekçi pedagojinin kabul gören anlayışına göre iki türlü eğitim vardır: Genel eğitim, Meslek eğitimi. Bunu böyle ayırmak ve genel eğitim mesleki eğitimin başlangıcıdır demek yanlıştır. Çünkü genel eğitim diye kabul edilen ilk, orta ve lisenin meslek edinmeye, üniversiteye hazırlamadığı çok açıktır. "Her meslek eğitiminin genel bir eğitim randımanı vardır. Bu randımanı kendisinden başkası vermez."(Baltacıoğlu 1967a:50).

4. Ezbercilik asla kalıcı bilgi sağlayamaz. Kullanıldıktan sonra unutulur, hayata uyarlanamaz. Ayrıca sürekli teorik bilgi ile eğitim vermek de yanlıştır, bunlar uygulanmalıdır. Ezbercilik kişinin yaratıcı gücünü, zekasını ve becerisini göstermez. Ezberi çok güçlü olanlar olduğu gibi zayıf olan insanlar da olabilir. Bu insanlardan daha iyi ezberleyen daha değerli olduğu da söylenemez(Baltacıoğlu 1967a:50).

4. Baltacıoğlu o günkü sınav sistemine şu sözlerle karşı çıkar:

"İmtihan kelimesi Arapçadır ve Mihneden gelir. Mihneth sına, yorgunluk, azap, felaket demektir. Biz onu Osmanlıcada, Arapçada olduğu gibi sına karşılığı olarak kullanmışızdır. İmtihan sözünde insanı sık, ürküten bir şey vardır."(Baltacıoğlu 1967a:54).

Baltacıoğlu sınavların başarıyı ölçmede çok net sonuçlar vereceğine inanmaz. Bunun nedeni olarak da kişinin ruhi durumu, soruyu soran kişinin ruhi durumu ve tesadüfen sorulan sorunun kişi üzerinde yaptığı etkiyi göstermektedir. Sınavı bir hak ve adalet işinden çok bir tesadüf ve talih işi olarak belirtmektedir. Piyango işinde olduğu gibi talihliler kazanıyor, talihsizler kaybediyor(Baltacıoğlu 1967a:60).

O öğretmenlerin, öğrencilerini sadece yazılı, sözlü sınavlarla değil, değişik şekillerde de değerlendirmeleri gerektiğine inanır. Yaşadığı dönem için, hep eğitim konusunda Avrupa ve Amerika 'dan etkilendiğini, ama bunların da eğitim sisteminin ezberci olduğunu onlardan yalnızca teknik ve bilim alınması gerektiğini belirtir. Okulun gelenekleri yerine endüstrileri alınmalıdır (Baltacıoğlu 1967a:61-62).

Sonuç olarak Baltacıoğlu, okullarda kişilik, çevre, çalışma, verim ve başlatma prensiplerinin uygulanması gerektiğini belirtir.

4.4.ÖĞRETMEN

Eğitim ile insan yaratılmaz. Yapılacak şey, insanı mümkün olduğunca tanımak, onu doğasına uygun olarak yetiştirmektir. Bunu yapacak olanlarsa öğretmenlerdir. İnsan yetiştirme sanatı, dünyanın en zor, en ince sanatlarından birisidir; bunun nedeni ise insan ruhunun sırlı bir gerçekliğe sahip olmasıdır. Öğretmenin ilk önce bu sırrı mümkün olduğu kadar anlamaya, tanımaya çalışması gerekir. Bu tanıma olmadığı zaman, onu yönlendirme de olamaz(Baltacıoğlu 1964:133). İnsan gerçeğini tanıması bakımından üç öğretmen tipi vardır. Bunları Baltacıoğlu(1964:133-134), şu şekilde açıklamıştır:

- 1.Çocuğun ne olduğunu bilmeyen, onu tanımayan ve ona karşı yersiz davranışlar yapan öğretmen. Eski mahalle okulu öğretmenleri gibi.
- 2.Çocuğun da bir ruhu olduğunu kabul eden ve bunu yönlendirmek isteyen ancak davranışları entelektüalist bir ruh bilgisine dayandığı için bir türlü başarı elde edemeyen öğretmen tipi.
- 3.Çocuk ruhunun ne olduğunu bilen, bütün davranışlarında da psikanaliz, sosyoloji verilerine dayanan çevre ve verim ilkelerine başvuran öğretmen tipi.

Bunlardan ilk ikisi ile eğitimde başarı sağlanılamaz. Ama üçüncü öğretmen tipi ile eğitimde başarılı sonuçlar alınacaktır. Bunun anlamı ise okulda yapılacak değişikliklerin başarılı olmasını sağlayacak unsurun öğretmenler olduğudur. Bu

nedenle öğretmenlik mesleğine gereken önem verilmeli ve bu işi yapabilecek kişilerin öğretmen olması gerekir(Baltacıoğlu 1964:134).

Öğretmenliğin en büyük özelliği yaratıcılıktır. Yaratıcı öğretmenlerde sezgi gücü yüksektir. Bu yetenek ile çocuğun ruhuna, bilinçaltına inmesini bilirler ve çocukların ruhunu olgunlaştırırlar. Bir bilgi verici olarak nitelendirilebilen öğretmenleri bu bakımdan Baltacıoğlu(1964:134-135) üç sınıfa ayırmıştır. Bunlar:

1.Elindeki kitapları okutan ve çocuklar anlasalar da anlamasalar da onlara bunları ezberleten öğretmen tipi. Bu öğretmenler ezberci öğrenciler yetiştirir ve bu nedenle de sevilmezler.

2.Okutan, okuttuğunu anlatan öğretmenlerdir. Çocuğa kitapta ne olduğunu anlatması ve onun anlamasını sağlaması belki ezbercilik kadar kötü değildir, ama öğretilen bilgilerin yeniden kullanılmaması ve unutulması da hiç hoş bir durum değildir. Eğitim bu nedenle durgunlaşır.

3.Bilgisi, görgüsü ne olursa olsun, insan ruhunu sezmek, anlamak için yaratılmış öğretmen tipidir. Okuttuğunu ezberletmez, anlattığını çocuğa öğretmez, özümsetir, doğrudan vermez, buldurur, çocukları araştırmacı, bulucu ve yaratıcı yapar. Beğenilen sevilen öğretmen tipi budur.

Bu öğretmen tiplerinden ilkinin işi çocukların hayatı öğrenmelerini engellemek, ikincilerin işi hayatı anlatmak ve üçüncülerin işi ise hayata hazırlamak ve orada başarılı olmalarını sağlamaktır(Baltacıoğlu 1964:135).

Öğretmenlik bir sanattır; yarattığı sanat eseri ise, sanat eserlerinin en değerlisi olan insan kişiliğidir. Herkes öğretmen olamaz; öğretmenlik yaratıcılık ister. Bu nedenle eğitim, öğretim usulleri ile insanları öğretmen yapmak değil, öğretmen olarak yaratılmış kişileri aydınlatmaktır. Tekniğin yaradılışın yerine geçmesi mümkün değildir. Eğitimde yapılan yanlış, öğretmen olarak yaratılmamış kişilerin pedagoji ile kendilerini zorlamaları ve öğretmen olmaya çalışmalarıdır(Baltacıoğlu 1964:135).

Bir ülkenin eğitimle kalkınmasını sağlamak için yapılacak ilk iş, üçüncü tip öğretmenleri tanımak ve onların okullarda görevlendirilmesini sağlamaktır. Bu

yapıldığı zaman kanunla, kitapla, dergiyle yapılmak istenen şeyler kendiliğinden gerçekleşecektir. Önemli olan bu işleri gerçekleştirebilecek olan öğretmenleri bulmaktır(Baltacıoğlu 1964:136).

Ülkenin kalkınmasını sağlayacak ikinci iş, öğretmenin teknik bilgisini artıracak olan imkanları ona sağlamaktır. Yaratıcı olan öğretmene sizin bir şeyleri hazır olarak vermenize gerek yoktur. O çevresinde olanları alıp, kullanmayı, değişik şekillerde bir araya getirmeyi bilir. Önemli olan onlara yaratıcılıklarını kullanabilecekleri bir ortam sağlamaktır. Öğretmenlerin özgürlüğe ihtiyacı vardır. Onlar sandalye üstünde saatlerce oturacak kimseler değildirler. Çalışma saatleri, yerleri ve yöntemleri konusunda onlara daha özgür bir ortam sağlanmalıdır. Tanzimat'tan bu yana yapılan yanlış, yaratıcı öğretmenler seçmek yerine, öğretmenleri merkezden yönetmeye çalışmaktır. Hangi dönemde olunursa olsun, Eğitim Bakanlığına gelen politikacı ya da genel müdür, zekaca, yapıca yaratıcı olan öğretmenlerden daha üstün değildir. Yaratıcı olan öğretmenler aynı zamanda çok iyi yönetici de olabilirler. Bunların değerlendirilmesi gerekir(Baltacıoğlu 1964:136-138).

"Unutmayalım ki Atatürk'ün büyük adam olarak yetişmesinde en büyük etken ona "Kemal" adını veren bir öğretmenidir. İnsanı tanımak, insana değerini vermek, işte ulusça kalkınmanın büyük sırrı!.. "(Baltacıoğlu:1964:139).

Öğretmenler toplumsal kalkınmanın sağlanmasında büyük bir yere sahiptir; çünkü kalkınmada önemli bir unsur olan eğitimin kaliteli ve verimli olmasını sağlayacak olan öğretmenlerdir. Öğretmenin, ülke kalkınması içinde büyük payı olan köylerin kalkınmasında doğrudan etkisi vardır(Baltacıoğlu 1944:128).

Köylerin kalkınması için ilk önce ekonomik alanda çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bütün çalışmalar köylerin kalkınmasını sağlamakta yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda kültürel alanda da yenilikler yapılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Kültürel açıdan yapılacak çalışmaların başında köydeki okulların açılması ve mevcut okulların da geliştirilmesi gelmektedir. Köydeki kalkınmayı sağlayacak kişilerin seçilmesi de önemli olan bir diğer konudur. Köydeki kalkınmayı sağlayacak olan ve köylüye devletin kültür anlayışını aşılayacak olan kişilerin, köy yaşantısına, köy kültürüne uyum sağlayabilecek niteliklere sahip olmaları gerekir. Köylüyü

tanıyan ve onlardan birisiymiş gibi davranan, onlarla yaşayan kişiler öğretmenlerdir. Öğretmenler, köylerin kalkındırılması gibi önemli bir işi yapabilecek kapasiteye sahiptirler, fakat öğretmenlerin bunları yapabilmeleri için, sadece ilk okul programı derslerini almış olmaları yetmez; aynı zamanda köy kültürünü yükseltmeye dair bilgilerle de donatılmış olmaları gerekir. Öğretmenlerin bu şekilde bir eğitim almaları ise onların sadece çocuklara bilgi verici bir eğitim almaları ile değil hem bahçıvan, hem çiftçi, hem veteriner, hem de sağlıkçı olmalarını sağlayacak bir eğitim almaları ile mümkün olacaktır. Böylelikle köylerde kalkınma sağlanacaktır(Baltacıoğlu 1944:129-131).

Baltacıoğlu'nun söz ettiği öğretmen tipinin yetiştirilmesinden etkilenecek kurulan, Köy Enstitüleri, bu işi tam olarak gerçekleştiremese de, o güne kadarki çalışmalardan daha iyi sonuç alınmasını sağlamışlardır.

4.5.ÜNİVERSİTE

Her toplum, üniversite ruhunun ne olduğunu öğrenmelidir; çünkü hala üniversitenin ne olduğunu bilmemektedir. Üniversite yapma gereği duyulur, fakat bu Avrupa, Amerika gibi ülkelerin üniversitelerinin programlarını almak ve benzer isimler vermek gibi kolayca kaçılarak yapılır; oysa üniversite ruhunu yansıtan özellikler göz ardı edilir. Bu durum ise üniversitelerin verimsiz olmasına yol açar(Baltacıoğlu 1969d:2).

Baltacıoğlu(1969d:2)'na göre üniversiteyi üniversite yapan özellikler şunlardır:

- 1.Henüz bilgin kişiliği olmayan gençlere, bu kişiliği kazandırmak.
- 2.Gençlere bilgin kişiliği kazandıracak olan, psikolojik, teknik koşulları taşıyan bilim çevresi oluşturmak.
- 3.Gençlere bu bilim kişiliğini kazandıracak olan, özel çalışmalar yaptırmak.
- 4.Gençlerin yaptıkları çalışmalardan bilimsel açıdan verim elde etmelerini sağlamak.

5.Gençlere yaşamları boyu bu sonuçları elde edebilmeleri için edinmeleri gerekli olan temel bilgileri ve deneyimleri kazandırmak. Bu koşulları sağlayan kurum üniversitedir; bunlardan bir tanesini bile içermiyorsa, o zaman üniversite değildir.

Üniversitelerin ana görevleri bilim adamları yetiştirmek, ikinci görevleri ise, bilime dayanan araştırmalar, incelemeler, uygulamalar yapan meslek adamları yetiştirmektir. Bununla anlatılmak istenen şey, üniversitelerin bilim adamı yanında meslek adamları da yetiştirmeleridir. Biyoloji de Patoloji de bir bilimdir; ama hekimlik biyolojiye dayanmakla birlikte, biyolojinin kendisi değil, sadece onun bir uygulamasıdır. Ziraatçılık de hekimlik gibi bilim uygulaması olan bir tekniktir. Üniversitelerin asıl görevleri bu değildir. Asıl görevleri bilim adamları yetiştirmektir. Eğer üniversiteler bilim adamı yetiştirmek yerine, meslek adamları, teknik adamlar yetiştirmeye çalışırlarsa, o zaman asıl görevlerinin dışına çıkmış olurlar. Eğer bu üniversitenin genelinde görülüyorsa, o zaman üniversite üniversite olmaktan çıkıp, yüksek okul haline gelmiş olur(Baltacıoğlu 1969d:2).

Kısaca üniversiteler, bilim adamı yetiştirme yerleridir. Üniversitelere gelen öğrencilerin de, yaratıcı olmaları ve bir bilim adamı olabilecek niteliklere sahip olmaları gerekir. Üniversitelerin öğrencileri bu özelliklere sahip değillerse, o zaman, o üniversite ünlü profesörlerle dolu olsa bile, verim sağlanamaz(Baltacıoğlu 1969d:2).

4.6. HALK ÜNİVERSİTESİ

Halk üniversitesi yaratıcı bir üniversitedir. Bu üniversitenin kurulması ile yüksek öğrenimden, üniversite eğitiminden uzak kalan gençlerin de üniversiteli olmaları sağlanacaktır. Üniversite okuyamayanlar içinden seçkin olanlarının alınarak, onların halk üniversitesine gitmesi ile kültürel açıdan da ilerleme sağlanmış olacaktır(Baltacıoğlu 1967c:2).

Halk üniversitelerinde verilecek eğitim kişilik, muhit, travay, randıman ve başlatma (inisiyasyon) prensibine uygun olacaktır. Verilecek eğitimin amacı, fikir, his,

irade eğitimi değil, sosyologu, psikologu, pedagogu, arkeologu yetiştirecek olan, teknik kişilikleri yaratacak olan eğitimidir. Halk üniversitelerinin bu kişileri yaratacak bir çevreye sahip olmaları gerekir. Bunlar dinleme, ezberleme yeri değil; görme, araştırma, yaratma tekniğini öğretebilecek bir yaratma mekanı olacaktır. Bu çevre sınıftan apayrı bir çevre, çalışmayı hızlandıran bir özgürlük çevresi olacaktır. Öğrenciler burada sadece dinleyip, anlamakla kalmayacak aynı zamanda eserler verecek ve yaratacaktır. Bilinmeyen konularda çalışma yapmayan, en azından bilimin karanlıkta kalan yanlarını aydınlatmaya çalışmayan öğrenciler ne bilim öğrencisi ne de üniversite öğrencisi olamaz. Üniversite öğrencideki bu yaratma işini sadece başlatır; bunu daha sonra devam ettirecek olan kişinin kendisidir(Baltacıoğlu 1967c:7).

4.7.KÖY ENSTİTÜLERİ

Köy enstitüleri köyü ve köylüyü iyi tanıyacak, onları her yönden yetiştirecek, köyü kalkındıracak öğretmen yetiştirmek için kurulmuştur. Köylülerin bir arada yaşayıp, benzer tarzda davranmaları ile, aydınların bir arada yaşamaları ve benzer tarzda davranmaları sonucunda, farklı iki yaşam biçimi oluşturmaları, bunlardan birisinin diğerinden daha çağdaş olmasını gerektirmez(Şen 1995:12). Fakat büyük şehirlerde yetişen gençlerin görevlerini köyde yapmak istememesi ve köyden uzak durmaları nedeniyle, köydeki insanlara yardımcı olacak, onları yönlendirecek eğitilmiş insanlara ihtiyaç duyulmuştur. Bunu gerçekleştirmek için, kentten köye yetişmiş eleman getirmek yerine, köyde eğitim alan ve köyde çalışacak öğretmen tipi belirlenmiş bunu gerçekleştirecek kurum olarak da köy enstitüleri düşünülmüştür. Bu enstitülere kaynaklık eden görüş ise Baltacıoğlu'nun İçtima-i Mektep isimli eserinde söz ettiği beş eğitim prensibinin içerdiği eğitim sistemidir. Baltacıoğlu, köy enstitülerinin topluma yararlı olacağına inanmaktadır(Baltacıoğlu 1970b:2).

Kemalist rejimin köyü kalkındıracak realist bir eğitim sistemi aradığı dönemde. köy enstitüleri kitapçı, ezberci Tanzimat Okullarına tepki olarak, eğitim kursları ve İçtima-i Mektepten esinlenerek kurulmuştur. Köy enstitüleri eğitimle köyü

kalkındırma amacı taşımaktadır ve bütün Kemalist kurumlar gibi devrim kurumlarıdır(Baltacıoğlu 1970b:17).

Baltacıoğlu(1970b:17) Köy Enstitülerinin içtimai mektep ilkeleri açısından incelenmeleri halinde, Köy Enstitülerinin görevlerinin ne olduğunu ve başarısızlığının nedenlerini bulabileceğimizi savunmaktadır.

Kişilik ilkesine göre, Köy Enstitülerinin görevi Türk köyünü yaşatacak, kalkındıracak olan köy öğretmenleri yetiştirmektir. Burada yetiştirilen öğretmenlere çiftçilik ya da marangozluk gibi bir tek meslek bilgisi verilmemelidir; öğretmene her zanaatta bir dereceye kadar bilgi verilmelidir. Öğretmenlerin her hangi bir konuda usta olmaları gerekmemektedir; hastabakıcı olacak kadar bilgi yeterlidir. Hiç kimse ondan doktor olmasını beklemeyiz. Köy Enstitüleri bu amacı değiştirmiştir ve öğretmenleri tam bir demirci, marangoz gibi bir meslek dalına özgü uzman yapmayı istemiş ama bu da öğretmenlerin ne o alanlarda uzman olmasını ne de bütün alanlar hakkında genel bir bilgi almasını sağlayamamıştır(Baltacıoğlu 1970b:17).

Fındıkoğlu da Köy Enstitülerinden söz etmiştir. Fındıkoğlu'na göre, Cevdet Paşanın adına bağlanan öğretmen yetiştirme kurumlarının ilk çekirdeği 1848'de oluşturulmuş ve milli mücadelenin ilk yıllarında şuurulu bir öğretmen kitlesinin oluşturulmasını amaçlamışlardır. Öğretmenlerin köye gitmek istememeleri ile, şehirde öğretmen yetiştirip köye gönderme çalışmak yerine köy evresinde yetiştirilmiş köylü insanı öğretmen yapmak fikri ortaya çıkmıştır. Böylelikle Köy Enstitüleri kurulmuştur(Güngör 1991:136). Baltacıoğlu(1970b:17) içtimai mektebin prensiplerine göre Köy Enstitülerini şu şekilde değerlendirmiştir:

Çevre ilkesine göre; Köy Enstitüleri, köy hayatının bütün görevlerini içine alan gerçek bir hayat çevresi, köy toplumu durumuna gelmelidir. Bu nedenle Köy Enstitüleri tarımla uğraşılabilir bir alan içinde kurulmalı ve bu alan içinde öğretmenleri köyle ilgili bilmeleri gereken, bütün bilgilerle donatıp, bunlar uygulamalı olarak yaptırılmalıdır.

Çalışma ilkesine göre; köy Enstitüleri teorik bilgiden, ezberden kurtulmalıdır. Burada bazı teorik bilgilerin verilmesi gerekse bile bunlar, uygulamalı alanla birlikte verilmeli ve ayrı bir ders olmamalıdır. Bu içtimai mektebin çalışma ilkesidir.

Verim ilkesine göre; Köy Enstitülerinde amaç verim sağlamak olmalıdır. Öğretmenlere burada verilen eğitimle birlikte verimli sonuçlar alınmaya başlanmalıdır. Öğretmen verim sağlamak için köylere gitmektedir; bu sağlanmazsa başarı da sağlanamaz.

Başlatma ilkesine göre; Köy Enstitüleri köyün geliştirilip, Türk köylüsünün ihtiyacı olan her türlü bilgileri onlara vermeli ve köy hayatının gerçek verimi olan kültürel ve teknik eserleri meydana getirmelidir. Köy hayatının gerçek işleri olan ev yapmak, tarla sürmek, aşı yapmak, ilaçlamak gibi gerçek tarım ve teknik verimleri ile yardımlaşma, kooperatifçilik, birlikte öğrenme gibi geleneklere uygun karakteristik özellikler kazanılmasını sağlamıştır. Köyde yaşayan insanların, etrafında bilgisizlikten dolayı ortaya çıkan problemlerin üstesinden gelebilecek bilgilerle donatılmalıdır. Köy Enstitüleri, köyde , aydın, bilgili, bir köylünün yapabileceği bütün işleri yapabilen, bunların dışında ise marangoz, demirci, sağlıkçı olabilen öğretmenler yetiştirebileceği zaman, bu kurumlar bütün bu amaçları ve yapması gerekenleri başarıyla gerçekleştirecektir. Ama buradan öğretmen olarak köylere gönderilen kişilerin bu özellikleri tam olarak taşımadıkları görülmüştür. Çünkü Köy Enstitüleri İhtimai Mektebin ilkelerini tam olarak uygulamamıştır. Diğer okulların devamı niteliğinde olup onlardan sadece, uygulama sağlamak, köyleri kalkındırmak gibi bir amaç taşımalarından dolayı farklılık göstermişlerdir. Yetiştirdikleri öğretmenler eksik bilgilerle köylere gitmişler ve başarısız olmuşlardır(Baltacıoğlu 1970b:17).

4.8.HALK EVLERİ

Toplum değişik kurumların bir araya gelmesi sonucunda oluşmuştur. Halk evleri de bu kurumlardan birisidir ve toplumun bir organıdır. Halkevleri ulusal kimlik yaratmayı sağlamanın en önemli araçlarındandır(Baltacıoğlu 1941:32).

Halkevlerinden önce Türk Ocakları vardı. Türk Ocaklarının oluşumu hissi Türkçülüğün eseridir; iradi Türkçülüğün eseri ise halkevleridir. Halkevlerinin

oluşumu ile Türk Milleti Atatürkçülük ve olgunluk aşamasına geçmiştir; bu aşama ile ülke çağdaşlaşma ve Avrupalılaşma yolunda yeni gelişmeler sağlamıştır(Baltacıoğlu 1941:34-35).

Devletin temeline kültürü koyan Baltacıoğlu'na göre eğitimcilerin; gençlerin ihtiyaç duyduğu maddi manevi gelişim için gerekli olan bütün araçlar halkevlerindedir. Halkevleri kültür, devrim ve eğitim evidir(Kaçmazoğlu 1999:209). Baltacıoğlu(1941:32-33) halkevlerinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1.Halkevleri bir üniversite değildir. Halkevlerine gelen kişiler, burada verilen eğitim ve çevre bilimsel çalışma yapmaya uygun değildir.

2.Halkevleri ilkokul, ortaokul, lise ya da başka bir okul değildir.

3.Halkevleri bir okul olmadığı gibi profesyonel olarak sanatla uğraşılacak şehir tiyatrosu ya da şehir konservatuvarı da değildir.

4.Halkevleri gece okulları, meslek kazandırma okulları, dispanser, çocuk bakımevi de değildir. Çünkü bu işleri yapacak kurumlar ve kişiler zaten toplumda vardır. Halkevleri her şeyden önce kültürü yaşama yerleridir. Amaç öğretmekten önce yaşatmaktır. Öğretme işini yapan okullar vardır; halkevleri dersane, okul, üniversite değildir. Halkevleri milli kültürün bütün çeşitlerini yaşatmak için "Türk kültür aşısının vurulduğu yerlerdir."(Baltacıoğlu 1941:33). Burada her türlü gericilikle; sanatta, ahlakta, müzikte, tiyatrodaki, mimaride gericilikle savaşmak söz konusudur. Gericilikle savaşmak içinse milli kültürü yaymak, halkevlerini milli edebiyatın, milli resmin, milli müziğin, kısaca, milli kültür unsurlarının evi haline getirmek gerekir. Halkevleri en orijinal, en milli ve en iddialı yaşayış yeri olmalıdır(Baltacıoğlu 1941:33).

bir görev düşmektedir. Bu altı ilke insanlara zorla değil, içlerinden gelerek uyup, koruyacakları ilkeler olarak benimsetilmelidir(Baltacıoğlu 1941:33-60).

Halkevlerindeki amaçların gerçekleştirilmesi için zaman zaman konferanslar verilmelidir. Bu konferanslar dinleyicinin ilgi alanına ve kapasitesine uygun olmalıdır. Dinleyicileri ilgilendiren konular yerine bilimsel içeriği olan konferanslar verilirse, dinleyicilerin sayısı çok az olacak ve onlar da çok şeyi anlayamamaları nedeni ile, bir daha konferanslara gelme istekleri kaybolacaktır(Baltacıoğlu 1941:122-123).

Halkevlerinde milli tiyatroya yer verilmelidir. Milli tiyatro özelliği taşıyan Karagöz, Ortaoyunu, Köy Sohbet Oyunu, Meddah halkevlerinde yeniden canlandırılmalıdır. Bunlar Türke doğru gitmenin, gelenekleri güçlendirmenin en iyi yoludur(Baltacıoğlu 1941:129). Konya Halkevleri, Ankara'da bulunan Karagözcü Küçük Ali'yi bazı temsiller vermesi için Konya'ya davet etmiştir. Konya Halkevi'nin bu girişimini, diğer halkevleri de örnek aldıkları zaman Karagöz halkevleri aracılığıyla yeniden canlandırılmış olacak ve yaygınlaşacaktır(Baltacıoğlu 1942a:63).

Halkevlerinde müzik, Türk Kültürünün özümsemesini sağlayacaktır. Yeni nesillerin geleneklere olan bağlılıklarını sürdürmek için onlara müzik sevgisi aşılmalı ve alanla ilgilenmeleri sağlanmalıdır. Müzik sevgisi derken söz edilen halk müziğidir; yoksa alaturka ya da batı müziği değildir. Halkevlerinde dinletilecek ve öğretilecek olan halk türküleridir; halk türkülerinde kullanılan müzik aletleridir. Bunlar milli geleneklerin devamını sağlayıcı unsurlardır(Baltacıoğlu 1941:142-147).

Milli resmin yaygınlaştırılması da milli kültür açısından önemli olan bir husustur. Resimde teknik ve değer olmak üzere iki elaman vardır; bunlardan teknik milletler arasıdır. Fakat değerlerle teknik birleştiği zaman ortaya çıkan eserde tekniğin artık milletler arası değil, o milletin kültürel yapısına özgü bir şekil aldığı görülmektedir. Teknik ne kadar milletlerarsı olursa olsun, uygulanması ile yine bir millete ait olan özellikler de içerir. Halkevleri resimde milli olan değerlere yönelik çalışmaları özendirmeli ve halk resimlerini toplamalı, halk ressamalarını korumalıdır. Milli resim yaratmaya insanları teşvik etmek ve bu amaçla sergiler açmak, ödüller vermek de halkevlerinin görevlerindendir(Baltacıoğlu 1941:150-151).

Halkevleri milli giyim ve moda konusunda da, insanları Batı hayranlığından kurtarmalıdır. Kılık kıyafette modernleşmek tabi ki gereklidir; ama bunu abartmak ve Batıyı taklit etmek milli giyim geleneklerinden tamamiyle uzaklaşmak milli değerlerin de kaybolmasına neden olur(Baltacıoğlu 1941:152).

Baltacıoğlu(1941:153)'na göre moda politikasında şunlar olmalıdır:

- 1.Yerli malların sürümünü sağlamak.
- 2.Yerli malları, Türk Zevki ile güzelleştirmek.
- 3.Giyimde Türk geleneklerini bulmak ve buna uygun formlar yapmak.
- 4.Yeni formları denemeler sonucunda seçmek.
- 5.Yeni modeller yaymak. Böylelikle her yıl milli moda akımları yer alacak ve yerli zevk geleneği kurulacaktır. Sonuç olarak halk ile aydınlar arasında da bir birleşme, uyum sağlanacaktır.

Bu amaçların yaygınlaştırılması ve uygulanmasında halkevlerine önemli görevler düşmektedir(Baltacıoğlu 1941:153).Halkevleri bunların sağlanması için halkla doğrudan iletişim kuran bir kurum olarak harekete geçmelidir.

Kısaca halkevleri, halkla doğrudan iletişim kuran, onlarda milli değerleri yeniden canlandıran ve böylelikle gelenekleri güçlendiren bir yapıya sahip olmalıdır. Halkevlerinin kalkınmadaki rolü yadsınamaz; halkevlerinin yaygınlaştırılması için çalışılmalıdır(Baltacıoğlu 1941:152).

4.9.YENİ ADAM

Baltacıoğlu'na göre, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için “yeni adam” tipine ihtiyaç vardır. Toplumsal kalkınmanın sağlanması için ihtiyaç duyulan yeni adamı yaratacak olan sanatkar toplumdur. Yeni adamın özellikleri, yeni toplumun çizgilerinden ve renklerinden oluşacaktır(Baltacıoğlu 1931:107).

Daha önce hakim olan sıkılgan adam tipi yerini, onunla tamamiyle zıt olan, hayatın bütün gereklerini taşıyan ve yaşayan yeni adam almıştır. Yeni adamın oluşumunu sağlayacak yer ailedir; ama aile henüz çocuğa bu bilgi ve birikimi sağlayacak alt yapıya sahip değildir. Çocuğun okul hayatı, aile hayatından daha geniştir. Bu nedenle aile yeterli olgunluğa sahip olana kadar, yeni adam tipini oluşturma işi okullara aittir. Bunun oluşması için dayanışmaya dayanan ahlaki anlayış, yaratıcılık gibi özellikleri kazandırmak amacıyla okullar kendilerini geliştirmelidir(Baltacıoğlu 1931:107-108).

Kalkınmayı harekete geçirecek olan insan aklıdır. Burada söz edilen insan, yaratıcı insandır. Oysa bizim adam seçme göreneğimize göre, insanlara bir şeyler ezberletip sonra da onları sınava tabi tutarız; sınavı geçenlerden de yaratıcılık bekleriz. Yeni adam tipi bu şekilde oluşturulamaz; öncelikle yaratıcılık ele alınmalı ve bunun nasıl sağlanacağı ortaya konmalıdır. İnsanlara yaratma fırsatı verlip, yaratıcı olanlar iş başına getirildiği zaman ülkede yeni adam tipi oluşturulur ve A.B devletlerinde olduğu gibi kalkınma sağlanır. Türkiye'de politika devrimi yapıldı, bir de adam yetiştirme, adam seçme devrimi yapılmalıdır. Okutucu Pedagojiden yaratıcı pedagojiye geçilmelidir. Şöhret sahibi olanlardan değer sahibi olanlar, lafçılarından iş yapanlara doğru bir geçiş yapılmalıdır(Baltacıoğlu 1967:21).

Hükümetin görevi, ülkeyi idare etmek değil, idare edecek kişileri seçmektir. Bilim adamları yani sosyologlar, psikologlar bir araya gelip kalkınmanın nasıl olacağını konuşmalıdırlar ve hükümete, ülkeyi idare edecek, yaratıcı, yeni adam tiplerini seçmede yardımcı olmalıdırlar. Yani önemli olan Mısırlı Mehmet Ali'nin anlayışı ile hükümet olarak ülkeyi idare etmek değil, idare edecekleri seçmektir(Baltacıoğlu 1934:1).

Baltacıoğlu'nun Türkiye'nin kalkınması için ileri sürdüğü yeni adam tipi, Onun bu amaçla kurduğu dergiye de "Yeni Adam" ismini vermesine neden olmuştur.

Cumhuriyetin 10. yılından sonra, devrimin ateşini canlı tutmak için çalışma yapan dergiler arasında yer alan "Yeni Adam" Türkiye'nin kalkınmasında önemli görevler üstlenmiştir(Güvenç 1997:42).

SONUÇ

Buraya kadar yapılan açıklamalar sonucunda, Türk sosyolojisinde Ziya Gökalp ve Prens Sabahaddin ile başlatılabilecek kronolojik zincirin, ikinci önemli halkasını oluşturan Mehmet İzzet'in yanı sıra, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da dahil edilmesi mümkündür. Baltacıoğlu, Kurtuluş savaşından yeni çıkmış ve milletleşme sürecine girmiş Türkiye Cumhuriyeti'nde, toplumun ekonomik, toplumsal yönden bunalımlar içinde olduğu bu dönemde, Türk toplumunun kalkınmasını sağlamak için çalışmalar yapmıştır. Bu Onun Türk sosyolojisine çok önemli katkısıdır.

Baltacıoğlu evrimci bir yaklaşıma sahip olup, Durkheim ve Tönnies ile, toplumların geliştikçe sosyal problemlerin de arttığı konusunda hem fikirdirler. Bu özellik, Durkheim ve Tönnies'i diğer evrimcilerden ayırdığı gibi, Baltacıoğlu'nu da ayırır. Fakat buna çözüm önerileri farklıdır. Onlar, yeni toplumsal düzenin yeni kurallar da oluşturacağını fakat Baltacıoğlu, sorunların halledilmesi için hangi toplumda olursa olsun geleneklere bağlı kalınması gerektiğini savunur. Ayrıca Baltacıoğlu, bütünsel bir yaklaşıma sahiptir.

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınmayı sağlamak için "Kalkınma Ağacı" modelini oluşturmuştur. Bu ağacın köklerini gelenek, gövdesini nüfus, dallarını ise teknik oluşturmaktadır. Kökü oluşturan gelenekler dil, din ve sanattan oluşur ve bunlar zamanla değişmeyen kültür özellikleri olup, gelenekleri güçlü olmayan bir toplum kalkınma sağlayamaz. Gövdeyi oluşturan, nüfusun sadece sayı olarak çok olması yeterli değildir; aynı zamanda, nüfusu oluşturan bu insanlar arasında gelenek birliği olmalıdır. Nüfus sayısı arttıkça kalkınma için gerekli unsurlardan birisi olan, işbölümü de ortaya çıkacaktır. Ağacın dallarını oluşturan teknik ise, güçlü olan gelenek birliğinin üzerinde medeniyetin yükselmesidir. Baltacıoğlu, teknik ile medeniyeti aynı anlamda kullanmıştır. Bu unsurların hepsi bir bütündür; bunlardan hiçbirisi bir diğeri olmadan ele alınamaz.

O, toplumsal kalkınma hakkındaki fikirlerini, kendisinin çıkardığı Yeni Adam dergisi ve diğer dergilerde sürekli olarak vurgulamıştır.

Baltacıoğlu'nun eserlerindeki görüşleri, genel olarak iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi, Türke Doğru, ikincisi ise, Batıya Doğrudur. Başlangıçta birbirine zıt gibi görünen bu iki fikrin, Onun Kalkınma Ağacı modelinde birleştiğini görebiliriz. Bütün toplumların kökü olduğunu savunduğu gelenek birliğini oluşturan, din, dil ve sanatta Türke Doğru gidilmesi gerektiğini, bütün toplumların dalları olduğunu savunduğu teknik yani, medeniyette ise Batıya doğru gidilmesi gerektiğini belirtir. Geleneklerin güçlü olması Türke Doğru bir yol izlenilmesi ile olacaktır ve teknik bunun üzerinde yükselecektir. Gelenek birliği ve teknik birleştiği zaman toplumsal kalkınma sağlanacaktır.

Baltacıoğlu, toplumsal kalkınmanın ilk koşulu olarak gördüğü gelenek birliğini oluşturan; din, dil ve sanatın milliyeti de oluşturduğunu savunur. O, 1939'da yazdığı "Sosyoloji" isimli eserinde, Ziya Gökalp'ten etkilenecek yaptığı millet tanımında "Millet kültür birliğidir" derken, 1941 yılında yazdığı "Halkevleri" isimli eserinde, "Millet gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği birlikteliktir" ifadesi ile millet tanımında değişiklik yapmıştır. Daha sonraki eserlerinde ise, üzerinde fazla değişiklik yapmadan ikinci tanım kullanmaya devam etmiştir. Onun millet ve milliyet hakkındaki görüşleri zaman zaman birbirinden ayıt edilemez.

Baltacıoğlu eğitim konusu üzerinde çok sayıda çalışma yapmıştır. Kalkınmada da eğitimin büyük bir rolü olduğunu, fakat eğitimin kalkınmanın en önemli ya da tek faktörü olmadığı fikrindedir. O güne kadar bu şekilde düşünenlerin başarısız olduğunu ve böyle düşündükleri sürece de başarısız olacaklarını savunur. Eğitim kalkınma ağacında, kök, gövde ve dalların sağlıklı olması ve bu sağlandıktan sonra da alınan ürünlerin korunması için gereklidir. Alınan sonuçları korumak ve yeni dallar oluşturmak eğitim sayesinde gerçekleşecektir.

Baltacıoğlu eğitim konusundaki fikirlerini topladığı "İçtimai Mektep" isimli eserinde, eğitimin beş prensibini belirlemiş ve bunları "Pedagojide İhtilal" isimli eserinde geliştirmiştir. Bunlar; kişilik, çevre, çalışma, verim ve başlatma prensibidir. Bu beş prensip Köy Enstitülerinin kurulmasında etkili olmuştur. O, Köy Enstitülerini o dönemdeki okulların büyük kısmından daha yararlı olarak görmüş, fakat

eksiklikleri olduğunu belirtmiştir. Bu eksiklikleri ise, eğitimin beş prensibi ile açıklamıştır.

Sanat konusu üzerinde de duran Baltacıoğlu, diğer alanlar gibi sanatın da kalkınma ile bağlantısını kurmuştur. Sanatta ilk önce gelenekler bağlı kalınarak Türke Doğru bir yol izlenip, daha sonra teknik unsurların geliştirilmesi için Batıya Doğru gidilmesi gerektir. Aynı şey, edebiyat, mimari, moda ve tiyatrodan da uygulanmalıdır.

Baltacıoğlu, içinde yaşadığı zaman nedeniyle, toplumun gelişmesi, ilerlemesi için devrimi savunan, ayrıca Atatürk ilke ve inkılaplarından taviz vermeyen bir yapıya sahiptir.

KAYNAKÇA

AKGÜN, Zerrin

1970a “Büyük Türk Düşünürleri İsmail Hakkı Baltacıoğlu.”

Yeni Adam, 827:12-14

1970b “Büyük Türk Düşünürleri İsmail Hakkı Baltacıoğlu.”

Yeni Adam, 828:12-13

ARON, Raymond

1989 Sosyolojik Düşüncenin Evreleri

(Çeviren:Korkmaz Alemdar)

Ankara: Bilgi Yayınevi 2.Basım

AYTAÇ, Kemal

1979 “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Hayatı ve Faaliyetleri”

Felsefe Araştırmaları Dergisi, Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

Yayınları, VI. Cilt, 165-190

1990 “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nda Milliyet ve Milli Kişilik Meseleleri”

Milli Kültür, 74:38-42

BALTACIOĞLU, İ.Hakkı

1925 Jean-Jacques Rousseau Terbiye Felsefesi

İstanbul: Cumhuriyet Matbaası

1931 Mefkure

İstanbul: Tecelli Matbaası

- 1934 Demokrasi ve Sanat
İstanbul: Sanayi Nefise Matbaası
- 1939 Sosyoloji
İstanbul: Sebat Basımevi
- 1940a “Öz Tiyatro”
Yeni Adam, 266:10-11
- 1940b “Hayatım”
Yeni Adam, 266:18
- 1940c “Hayatım”
Yeni Adam, 279:18
- 1941 Halkevleri
İstanbul: Kültür Matbaası
- 1942a Karagöz Tekniği ve Estetiği
İstanbul: Kültür Matbaası
- 1942b İçtimai Mektep
Ankara: Maarif Matbaası, 2. Basım
- 1944 Öğretmen
Ankara: Kültür Basımevi
- 1945 Batıya Doğru
İstanbul: Sebat Basımevi
- 1952 “Kur’an’ın Ana Dilimize Çevirilmesi, Kur’an Nedir?”
İlahiyat Fakültesi, 367:32-45

1957a “Ulu Kur’an’ı Herkesin Anlayacağı Bir Dille Türkçe’ye Çevirdim,
Basılıyor”

Yeni Adam, 756:1

1957b “Din Öğretimi Karşısında Maarif Vekaleti”

Yeni Adam, 757:4-8

1960 “İkinci Cumhuriyet İnkılabı ve Kalkınma Problemi”

Türk Yurdu, 5:21-22

1964 Pedagojide İhtilal

İstanbul: Anadolu Matbaası

1965 “Ziya Gökalp’i Nasıl Tanıyorum?”

Türk Kültürü, 36:931-936

1966a Ziya Gökalp

İstanbul: Yeni Matbaa(Diyarbakır’ı Tanıtma ve Turizm Derneği”

1966b “Alevilik nedir, ne değildir?”

Yeni Adam, 779:14-15

1966c “Devrimsiz Dil Devrimi Olur mu?”

Yeni Adam, 781:1

1967a Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları

İstanbul:Mili Eğitim Bakanlığı Basımevi

1967b “Türkiye’de Kalkınma Davası”

Yeni Adam, 789:1

1967c “Bir Halk Üniversitesi Açalım”

Yeni Adam, 789:2-7

1968 “Kalkınma Ağacının Gövdesi”

Yeni Adam, 803:2-7

1969a “Atatürk Üzerine”

Yeni Adam, 818:2

1969b “Hayatım”

Yeni Adam, 814:7

1969c “Üniversite Nedir, Ne Değildir?”

Yeni Adam, 815:2

1969d “Hayatım”

Yeni Adam, 813:7

1970a “Türkiye’nin Nüfusunu Çoğaltalım”

Yeni Adam, 825:11-12

1970b “Köy Enstitüleri”

Yeni Adam, 823:2-17

1972 Türke Doğru

Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

1973 Atatürk, Yetiştirilmesi, Kişiliği, Devrimleri

Erzurum: Halkevleri

1998 Hayatım

(Hazırlayan: Ali Y. Baltacıoğlu)

İstanbul: Dünya Yayıncılık

BALTACIOĞLU, Tuna

1998 Yeni Adam Günleri

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

DOĞAN, İsmail

1996 Sosyoloji Kavramları ve Sorunları

İstanbul: Sistem Yayıncılık, 3. Basım

DURKHEİM, Emile

1995 Toplum Bilimsel Yöntemin Kuralları

İstanbul: Engin Yayıncılık

ERKAL, Mustafa

1991a İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri

İstanbul: Der Yayınevi, 2. Basım

1991b Sosyoloji

İstanbul: Der yayınevi, 4. Basım

GİDDENS, Anthony

1994 Modernliğin sonuçları

İstanbul: Ayrıntı Yayınları

GÖKALP, Ziya

1977 Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak

İstanbul: Türk Kültür Yayınları

1978 Türkçülüğün Esasları

(Günümüz Türkçesiyle Hazırlayan: Yusuf Çotuksöken)

İstanbul: İnkılap ve Akça Kitabevleri Koll. Şti. 2. Basım

GÖKBERK, Macit

1993 Felsefe Tarihi

İstanbul: Remzi Kitapevi, 6. Basım

GÖKÇE, Birsen

1996 Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar

Ankara: Savaş Yayınevi

GÜNGÖR(ERGAN), Nevin

1991 Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu

Ankara: Kültür Bakanlığı

1998 Mehmet İzzet'in sosyolojik Görüşleri

Ankara: Dizgi Baskı

GÜNGÖR, Erol

1959 "Türkiye'de Yabancı Kültür"

Türk Yurdu, 2:1-21

GÜNGÖREN, Ahmet

1988 Cadılarının Günbatımı

Ankara: Gündoğan Yayınları

GÜVENÇ, Bozkurt

1991 İnsan ve Kültür

İstanbul: Remzi Kitapevi

1997 Kültürün abc'si

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

İNAL, Yaşar Faruk

- 1977 “Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu İle Bir Konuşma Kalkınma, Nüfus, Yoğunluk, Teknik Dedğimiz Üç Etkenin Bir Araya Gelmesi İle Oluşur.”

Karınca, 486:25-27

İZZET, Mehmet

- 1981 Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat

İstanbul: Ötüken Yayınları, 3. Basım

KAÇMAZOĞLU, H. Bayram

- 1999 Türk sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar

İstanbul: Birey Yayıncılık

KIZILÇELİK, Sezgin

- 1994 Sosyoloji Teorileri 2

Konya: Yunus Emre Yayıncılık, 2. Basım

KONGAR, Emre

- 1999 Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği

İstanbul: Remzi Kitapevi, 7. Basım

KÖSEMİHAL, N. Şazi

- 1993 Sosyoloji Tarihi

Ankara: Remzi Kitapevi, 5. Basım

KURTKAN, Amiran

- 1974 Genel Sosyoloji

İstanbul:İstanbul Üniversitesi :Yayınları

T.C. YÖKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KUYTAK, Şerif

1970 “Baltacıoğlu’nun Evrim Anlayışı”

Yeni Adam, 825:7

OZANKAYA, Özer

1999 Toplumbilim

İstanbul: Cem Yayınevi, 10. Basım

ÖZEN, Haldun

1966 “Pedagojide İhtilal”

Yeni Adam, 779:4-5

1969a “Kalkınmanın Yaratıcı Başlangıcı”

Yeni Adam, 813:5

1969b “Prof. Dr. Kırbey’e Göre İsmail Hakkı Baltacıoğlu”

Yeni Adam, 818:5

ÖZTÜRK, Hüseyin

1968 “Köy Enstitüleri”

Yeni Adam, 803:6

ŞEN, Sabahattin

1995 Türk Aydınının Kimlik Sorunu

Ankara: Bağlam Yayını

TALAS, Cahit

1992 Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi

Ankara: Bilgi Yayınevi

TAN, Mine

1981 Toplumbilime Giriş

Ankara: Ankara Üniversitesi yayınları

TOZLU, Necmettin

1989 İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma

İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

TÜRKDOĞAN, Orhan

1995 Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi

İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi

ÜLKEN, H. Ziya

1999 Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi

İstanbul: Ülken Yayınları

YAŞARTAN, Şemsettin

1966 "Baltacıoğlu ile Mülakat"

Yeni Adam, 783:3-6

YÜCEL, Hasan Ali

1957 "Yeni Türkçe Kur'an"

Yeni Adam, 759:3